

T.C.
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

ÇAĞDAŞ İSLAM DÜŞÜNCESİNDE İNSAN VE SİYASET
SAİD NURSİ ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Cüneyt DEĞİRMENCİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Alim YILMAZ

HAZİRAN 2018

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

Cüneyt DEĞİRMENCİ

Danışmanlığını yaptığım işbu tezin tamamen öğrencinin çalışması olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığını taahhüt ederim.

Doç. Dr. Alim YILMAZ

İMZA SAYFASI

Cüneyt DEĞİRMENCİ tarafından hazırlanan Çağdaş İslam Düşüncesinde İnsan Ve Siyaset Said Nursi Örneği başlıklı bu yüksek lisans tezi, Siyaset Bilimi Ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı/Kamu Yönetimi Bilim Dalında hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Alim YILMAZ

.....

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Üyeler:

Prof. Dr. Hamza ATEŞ

.....

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Doç. Dr. Hasan KORKUT

.....

Kurumu: Marmara Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 19.06.2018

ÖNSÖZ

Dünya tarihinde İslamiyet'in ortaya çıkışı ve özellikle Asrı Saadetle birlikte huzurlu bir dönem yaşanmıştır. İslamiyet gittiği her yere kendi medeniyetini götürmüş, insanlığı bireysel ve toplumsal yaşamın her alanında en üst seviyeye çıkarmayı gaye edinmiştir. Fakat 19. Yüzyılda Avrupa'nın ilerlemesine Müslümanlar ayak uyduramamış ve bu parlak yaşamlarından uzaklaşmışlardır. İslam dünyası çare olarak batıyı örnek almayı denemiş fakat bunda da belli başarısızlıklar yaşamıştır. Said Nursi bu dönemde ortaya çıkarak bu zamanın hastalığını cehalet, zaruret, ihtilaf; çaresini de Kuran'a uygun hareket etmek olarak tespit etmiş ve bunun gereği olarak bir hizmet metodu belirlemiştir. Said Nursi, bir İslam mütefekkeri olup siyasetçi ve yönetim bilimci değildir. Fakat eserlerinin toplum ve siyasete temas eden birçok yönü vardır. Bu tezde onun Eski Said Dönemi'nde izlediği siyaseti, daha sonra siyaseti terk edip iman hizmetine yönelmesini, günümüzde İslam Dünyası'nın içinde bulunduğu durumun sebepleri ve bu durumdan kurtulması için neler yapılması gerektiği ve ilerisi için neleri öngördüğü değerlendirildi.

Bu çalışmanın hazırlanması için her türlü desteği veren, saygıdeğer hocam Doç. Dr. Alim YILMAZ başta olmak üzere, İstanbul Medeniyet Üniversitesi'nin çok kıymetli hocalarına teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET
ÇAĞDAŞ İSLAM DÜŞÜNCESİNDE İNSAN VE SİYASET
SAİD NURSI ÖRNEĞİ

Değirmenci, Cüneyt

Yüksek Lisans Tezi, Siyaset Bilimi Ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Alim YILMAZ

Haziran, 2018. 93 Sayfa

Günümüzdeki din akımlarından biri olan ve “Risale-i Nur” adlı eserlerin etrafında teşekkül eden topluluğun önderi olan Said Nursi, 20. Yüzyılda fikirleriyle kendinden çokça bahsettirmiş bir İslam âlimidir. Görüşleri, dini ve siyasi çevrelerde, gerek hayatında gerekse vefatından sonra çokça tartışılmış, muhalifleri tarafından eleştirilmiş, birçok kişi tarafından da hayat tarzı olarak benimsenmiştir. Kendisini takip ettiğini iddia eden talebeleri arasında dini, siyasi ve içtimai birçok meselede farklı yorumlar yapılmaktadır. Bugüne kadar görüşleri hakkında birçok araştırma yapılmasına rağmen, hâlâ incelenmeye ve araştırılmaya değer açığa çıkmamış veya üzerinde tartışılan birçok mesele bulunmaktadır.

Said Nursi'nin eserlerinde İslam'ın dört temel esası olan Kur'an, sünnet, icma ve kıyasın dışına çıkılmadığı görülmektedir. Eserlerinde pozitif bilimlere ters düşecek izahlar göze çarpmamaktadır. Yazdığı Risale-i Nur adlı tefsirinde, İslam dini ile pozitif bilimleri uzlaştırmayı hedeflemiştir. Modern bilimin ve demokratik yönetim anlayışının İslam dini ile uyumlu olduğunu ortaya koymaya gayret etmiştir.

Osmanlı'nın son dönemlerinde İslamcılık ve İttihadı İslam düşünce akımının içerisinde yer almıştır. Toplumdaki bağların güçlenmesi için çalışmalar yapmıştır. Eğitim kurumlarında medrese, tekke, mektep arasındaki ayrılıkları gidermek için yaptığı çalışmaları, İslam coğrafyasında menfi milliyetçiliğin zarar vermemesi için yaptığı çalışmaları, sosyal hayatta da imtiyaza karşı çıkarak halkın kaynaşması için yaptığı çalışmaları bunlardan bazılarıdır. Bu açıdan bakıldığında, Said Nursi'nin eserlerinden siyaset ve yönetime temas eden kısımlarının incelenmesinin önem arz ettiği anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslam, İnsan, Said Nursi, Siyaset, Yönetim, Risale-i Nur

ABSTRACT

**HUMAN BEING AND POLITICS IN CONTEMPORARY
ISLAMIC THOUGHT**

THE CASE OF SAİD NURSI

Değirmenci,Cüneyt

Master Thesis, Department of Political Science and Public Administration
Department, Public Administration Programe

Supervisor: Assoc. Prof. Alim YILMAZ

June, 2018. 93 Pages

Said Nursi, who is one of the leading figures of the current religious movements in the Islamic world, formed his unique works called "Risale-i Nur." Indeed, he is an Islamic scholar who has been mentioned and followed by many people in 20th century. His views have been widely discussed, criticized by his opponents and also embraced by many as a lifestyle in religious and political circles. There are many different interpretations of religious, political and social issues among those who claim to follow him. Although there have been many researches on their views to date. I argue, moreover, that there are still many complicated issues that have not yet been explored and are worth investigating. It appears that Said Nursi's works do not go beyond the Qur'an, Ijma, Sunna and Qiyas, which has fashioned the essences of Islam. In his works, the explanations that will contradict positive sciences do not exist. In his commentary, Risale-i Nur, he aimed to reconcile Islam with positive sciences. He aimed to show that modern science and democratic governance are compatible with the Islamic religion. In the last days of the Ottoman period, the idea of "Islamic Union" were involved in the Islamic political and intellectual movement. As it grows, Nursi has worked to strengthen the bonds in the Muslim society. He tried to associate traditional education with the modern one by purging the madrasa, the tekke and the modern school in the educational institutions. Moreover, he worked to make differences by preventing the damage of the ethnic nationalism in the Islamic world, and struggled for the integration of the people. From this point of view, it is understood that the parts of Said Nursi's works which are in contact with human being, politics and governance is crucial to study.

Keywords: Islam, Human Being, Said Nursi, Politics, Administration, Risale-i Nur

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM.....	ii
İMZA SAYFASI	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
İÇİNDEKİLER	vii
BÖLÜM I GİRİŞ.....	1
1.1. ARAŞTIRMANIN AMAÇ VE ÖNEMİ	1
1.2. ARAŞTIRMANIN METODU.....	2
1.3. KAPSAM VE SINIRLILIKLAR.....	2
1.4. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	3
BÖLÜM II FERT VE TOPLUM	7
2.1. İNSANIN MAHİYETİ VE SOSYAL SINIFLAR.....	7
2.2. DİN VE SOSYAL DÜZEN	14
2.3. İTTİHADİ İSLAM VE KARDEŞLİK	18
2.4. MİLLİYETÇİLİK	33
BÖLÜM III YÖNETİM.....	44
3.1. YÖNETİM.....	44
3.2. DEVLET, BÜROKRASİ VE BİREY	48
3.3. ADALET, HİLAFET VE DİYANET	57
3.4. EĞİTİM VE İNSAN.....	62
BÖLÜM IV SİYASET	72
4.1. SİYASİ PARTİLER VE SİYASAL İSLAM.....	72
4.2. ULUS-DEVLET VE OTORİTE.....	76
4.3. SİYASİ REJİMLER.....	79
BÖLÜM V.....	85
SONUÇ	85
KAYNAKÇA	89
ÖZGEÇMİŞ	93

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. ARAŞTIRMANIN AMAÇ VE ÖNEMİ

Bu tezde Çağdaş İslam Düşüncesi bağlamında Said Nursi'nin siyaset anlayışı ve eserlerinin insanın mahiyetine bakan yönleri incelenmiştir. Bir din âlimi olan Said Nursi'nin çağdaş İslam düşüncesi üzerine yaptığı etki, insan ve siyaset bağlamında değerlendirilmiş ve muhtemel etkilerin teorik analizi yapılmıştır.

Said Nursi, son yüzyılda yaşamış olan önemli bir âlim, bir mütefekkir ve bir hareket önderidir. Hayatı boyunca çok farklı toplumsal ve siyasi durum ve şartlara karşı tavır ve hareketleri incelenmeye değerdir. Nursi'nin temel amacı Risale-i Nur adını verdiği eserlerin yazılıp okunması ve yayınlanmasıdır. Bunun dışında Doğu Anadolu Bölgesi'nde bir üniversite kurulması, Ayasofya Camiinin ibadete açılması ve yine eserlerinin Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından basılması, takip ettiği temel gayelerdendir.

Risale-i Nur eserlerini okuyanların her geçen gün artmaya devam etmesi birçok dile çevirisinin yapılarak yayılması sosyal ve siyasi alanda etkisini göstermektedir. Yaşadığı dönemde, doğu illerine giderek Meşrutiyeti anlatması, doğu illerinde yaşanabilecek muhtemel sosyal ve siyasal sorunların önlenmesi konusundaki çabaları, yine bu yolda kurulacak olan şark darülfünunu için yaptığı faaliyetler, bugün üstesinden gelmeye çalışılan terör olaylarına kendi döneminde çareler araması ve çözüm yollarını göstermesi "Çağdaş İslam Düşüncesinde

İnsan ve Siyaset- Said Nursi Örneği” konusunun derinlemesine incelemeye duyulan önem ve ihtiyacı göstermektedir.

Günümüzde Risale-i Nur eserlerinin Diyanet eliyle basılmaya başlanması, okullarda fen eğitiminin yanında zamanla ihmal edilen din eğitimine önem verilmesi, bu yönde toplumsal talep olduğunu göstermektedir. Ayasofya'nın tekrar ibadete açılması, Türkiye'nin dış etkilerden kurtulmasının bir sembolü olması sebebiyle Said Nursi'de önemli bir konu olarak öne çıkmaktadır. Müslümanlar arasında bugün görülen savaşlar, İttihadı İslam fikrinin önemini ortaya koymaktadır. Said Nursi, eserleriyle İttihadı İslam düşüncesinin gerçekleşmesi için gerekli şartlara vurgu yapmıştır. Batı medeniyetinin gerçekleştirdiği ilerleme ivmesi dikkate alındığında, Nursi tarafından yapılan tespit ve çözüm önerileri İslam dünyasının ilerleme çabası bakımından önemlidir.

1.2. ARAŞTIRMANIN METODU

Araştırmada Said Nursi'nin kendi yazdığı eserler incelenmiştir. Bu konuda ilk dönem eserlerine, daha çok içtimai ve siyasi meselelere değindiği için, ağırlık verilmiştir. Yeni Said dönemi eserlerinden de istifade edilmiştir. İnsan ve siyaset konusundaki görüşleri tespit edilerek, kendisini takip edenlerin yaşadıkları değişim ile ilgili gözlem yapılmıştır. Araştırmada tümevarım tekniği ile Said Nursi'nin yazıları incelenerek, İnsan ve Siyaset konusu Çağdaş İslam Düşüncesi bağlamında eleştirel değerlendirme yapılmıştır.

1.3. KAPSAM VE SINIRLILIKLAR

Said Nursi eserlerinde ifade ettiği bazı düşüncelerini hangi olaylar karşısında zikredildiği belirtmemiştir. Bu olayların bir kısmı şahitler

tarafından kaleme alınmıştır. Bundan dolayı araştırmada düşünce ve olay bağlantıları kapsam dışında bırakılmıştır. Tezin konusunu teşkil eden araştırma, genel olarak Said Nursi'nin eserleri ile sınırlı tutulmuştur.

1.4. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Tarihin önemli düşünürlerinden Platon insan ile toplum ya da devlet arasında tam bir benzerlik kurmuştur. Platon insanın benlik anlayışı ile devletin sahip olması gereken nitelikler arasında uyumlu bir birlikteliğin olması gerektiğini, zira devletin asıl amacının insanın mükemmelleşmesine hizmet olduğunu vurgulamıştır (Platon 2010: 59). Benzer şekilde, Said Nursi de eserlerinde insanı merkeze almıştır. “İdare etmek” teriminin karşılığı olarak kullanılan “yönetim” insan topluluklarına ait bir kavramdır. Yönetim iki yönlü olarak hem yöneticiyi hem de yönetileni kapsar. İnsan, toplum içerisinde sahip olduğu pozisyona göre yöneten ve/veya yönetilen olabilir. Siyaset ise, etimolojik kökeni itibariyle at yetiştiricisi, yöneticisi olan seyislik ile aynı kökten gelir ve benzer anlamlar içerir. Seyis atları ve ahırını yönetir. Siyasetçi de devleti yani devletin kurumlarını yönetir. Bu bakımdan siyaset ve insan iç içe girmiştir ve kavramsal olarak diyalektik bir etkileşim bağlamı oluşturmaktadır.

18. ve 19. yüzyıllarda yaşanan teknolojik ve bilimsel devrimlerle zenginleşen ve iktisadi-sosyal olarak kalkınan Batı dünyası karşısında İslam dünyası, yaşanan gelişmelere ayak uyduramayarak, nispi olarak geri kalmıştır. Batının sahip olduğu bilimsel, ekonomik ve teknik üstünlük, İslam topluluklarını Batıya bağımlı hale getirmiştir. Bu bağımlılık kendisini sosyal, kültürel, siyasi ve dini alanlarda da göstermiştir. Bu durum günümüz dünyasında da Müslüman toplumların kendi dini inanışlarına ve değer yargılarına uygun olmayan, batının etkisinde bir yaşam tarzının gelişmesine neden

olmuştur. Kendi inanışlarına uygun bir yaşam tarzını yeniden diriltmek isteyen Müslümanlarla batılı değerler arasında belli çatışmalar yaşanmaktadır ve çatışmalar dönemsel olarak siyasi ve askeri müdahalelere dönüşmektedir. Batılılaşmanın İslam toplumlarına getirdiği değişimler ve Müslümanların nasıl bir davranış sergilemesi gerektiği ve nasıl gelişeceği sıkça tartışılmıştır. Çağdaş İslam düşüncesinde Müslümanların nasıl bir tutum ve davranış sergilemesi gerektiği ve ne şekilde gelişeceği ve batının ekonomik ve sosyal etkisinden kurtulacağı konusunda çeşitli fikirler ileri sürülmüştür (Dede 2009: 181).

Bu etkiler altında Çağdaş İslam Düşüncesinde batıya tepki olarak üç yaklaşım ortaya çıkmıştır. Bunlardan birincisi geleneği, ikincisi Batılılaşmayı üçüncüsü de ikisinin karışımını temel almıştır. Birincisi, batıya ait her şeyi reddetme, görmezden gelme ve içine kapanma şeklinde; İkincisi batıyı her şeyi ile kabul etme olarak açığa çıkmıştır. Üçüncüsü ise kısmen ret kısmen kabul şeklinde tezahür etmiştir. Birinci yaklaşım dinin en kemal mertebede olduğunu, İslâm'ın muhafazasının değişimde değil sabitlikte olduğunu, şimdiye kadar karşılaşılan ve ileride çıkacak problemlerin çözümü dinin esaslarında mevcut olduğunu savunmuştur. Bunun için yapılması gereken, dini gerekli şekilde araştırmaktır. İkinci yaklaşım İslam'ı 1300 yıl öncesi çöl şartları için yapılmış kanunlar olarak görmüştür. Batı'nın sosyal, kültürel ekonomik tüm değerlerine bağlılık şeklinde tezahür eden bu görüş İslam'ı gericilik ve bir pranga olarak görmüştür. Bu yaklaşım sahipleri tüm dini değerlerden uzak bir dünya görüşünü benimseme yoluna gitmişlerdir. Onlara göre topyekûn bir batılılaşmadan başka bir çare bulunmamaktadır.

Çağdaş İslam Düşüncesinde en yaygın olan üçüncü yaklaşım kısmen ret kısmen kabul şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu görüşe göre İslam dünyasındaki problemler dinden değil dinin yorumlanmasındaki yanlışlardan kaynaklanmaktadır. Bu sebeple dini yorumlamada

yenilik üzerine ağırlık verilmiştir (Öztürk 2012: 12-14). Said Nursi'yi de bu üçüncü yaklaşım içerisinde konumlandırabiliriz.

Said Nursi, Osmanlı'nın son dönemlerinden çok partili hayata geçişe kadar olan süreçteki önemli değişim ve gelişmelere tanık olmuş bir İslam âlimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Meşrutiyet, İttihat ve Terakki, tek partili ve çok partili dönemleri yaşayan Said Nursi'nin görüşlerinin anlaşılabilmesi için hayatının tüm safhasının, özellikle siyasi olaylara müdahil olduğu ve İstanbul'da bulunduğu 1907 yılından itibaren faaliyetlerini incelemek gerekir. Meşrutiyet, hürriyet, istibdat, batılılaşma, İslamcılık, Türkçülük, medeniyet, geri kalmışlık, Kürt sorunu, Abdülhamid, İttihat ve Terakki, Cumhuriyet ve laiklik gibi bugün de tartışılan konulara dair yürüttüğü entelektüel ve siyasi temasları sürecin değerlendirilmesine katkı sağlayacaktır. Said Nursi, Doğu Anadolu'nun sorunları ile ilgili İstanbul'a geldiği 1907 yılında padişah ile görüşmemiş, fakat Medresetü'z Zehra projesi ile ilgili dilekçesini Mabeyn-i Hümayun'a (özel kalem müdürlüğüne) vermiştir. Osmanlı'nın çalkantılı olan bu döneminde gazete ve dergilerde Meşrutiyet, istibdat ve hürriyet ile ilgili yazılar yazmıştır (Dursun 2018: 77-78).

Said Nursi "hürriyet-i şer'îye" olarak tarif ettiği Kur'an'ın hükümlerine ters düşmeyen bir anayasa yapılması taraftarı olmuştur. Meşrutiyeti de bu manada değerlendirmiştir ve bu konularda gazete ve dergilerde Meşrutiyeti destekleyici ve istibdat aleyhinde makaleler yazmış ve nutuklar irat etmiştir.

Bu makalelerinde Avrupa medeniyetine değinmiş, güzellikleri olan fen ve sanatın alınması gerektiğini, fakat medeniyetin günahları ve seyyiatlarının alınmaması gerektiğini de vurgulamıştır.

Said Nursi siyasal bir tutum olarak İttihad-ı İslam üzerinde yoğunlaşmış ve bunun gerçekleşme imkânlarından bahsetmiştir. İslam dünyasının geri kalış nedenleri, terakki edebilmenin şartları,

hilafet, medrese-mektep çatışması ve bu çatışmaların giderilmesinin yolları ile ilgili fikir beyan etmiştir.

BÖLÜM II

FERT VE TOPLUM

2.1. İNSANIN MAHİYETİ VE SOSYAL SINIFLAR

Toplumsal sınıf, bir toplumda birbirine yakın gelir seviyesi olan benzer statü ve güce sahip olan grup veya kategori olarak tanımlanmıştır. Bu sınıflar, yukarıdan aşağıya doğru sıralanmış ve toplumsal tabakalaşma sistemini oluşturmuşlardır. Bu sistemde bireyin yeri önemlidir. Toplumsal tabakalaşma düzeni insanların nasıl yaşadığını ve ötekiler tarafından nasıl algılandığını ve ötekilerce kendisine nasıl davranıldığını belirler. Toplumsal sınıf kavramı birçok teorisyenler tarafından ayrıntılı olarak tartışılmıştır (İnce 2017: 295).

Said Nursi de insanı ve toplumu tahlil ederken, öncelikle ilahi olanı dikkate almış, daha sonra buna bağlı olarak insanı ve toplumu mercek altına almıştır. Ona göre insanlar, genellikle günlük yaşam pratiğinde nereden geldiklerini, amaçlarını ve nereye gittiklerini sorgulamamaktadırlar. Hâlbuki insanın mahiyetinin anlaşılması için bu konuların tespit edilmesi gerekir. İnsanın mahiyeti bu sırrın çözülmesine bağlıdır. Nursi'ye göre insanlık, geçmişin karanlıklarından gelip, vücut ve hayat sahrasında misafir olup, geleceğin yüksek dağlarına ve süslü bağlarına doğru birbiri arkasında yürüyen kabileler gibidir (Nursi 1992h: 12). İnsan bir yolcudur; çocukluktan gençliğe, gençlikten ihtiyarlığa, ihtiyarlıktan kabre, kabirden haşre, haşirden ebede kadar bu yolculuğu devam eder (Nursi 1992ı: 223). İnsan dünyaya bir memur ve misafir olarak gönderilmiş,

kendisine verilen vazifeleri yapması için çok önemli yetenekler verilmiştir (Nursi 1992k: 329). Ona göre bu dünyada misafir olan insanın, dünyaya niye geldiği, ne yaptığı ve ne yapması gerektiği ve nereye gideceği anlaşıldığı takdirde insanın davranışları da bir disiplin altına alınabilir. Aksi takdirde insan başıboş bir şekilde, hevesine tabi olarak yaşayacağı için ancak baskı altında idare edilebilir. Bu durumda, gerçek hürriyeti tesis etmek mümkün olmaz.

İnsanlar, Ezelî olan Allah'ın kudretiyle, yokluk karanlıklarından, ışıklı varlık âlemine çıkarılan mahlûklardır. Allah, bütün mevcudatı içinde insanı seçmiş ve ona, diğer canlılardan farklı olarak, çok üstün yetenekler vermiştir. Dünyadaki esas amacı da, o ebedi saadet yollarını temin etmek için yeteneklerini geliştirmektir. Allah bunun için yol gösterici, peygamber olarak Hz. Muhammed'i (A.S.M) göndermiştir ve ona rehber ve delil olarak Kur'an-ı Kerim'i vermiştir. Bu sebeplerle, Nursi'ye göre, insanın mahiyet ve vazifesi Kur'an ve Hadislere göre tahlil edilmelidir.

İnsana, bir doğa varlığı ya da madde olarak bakıldığında çok fazla bir değeri yoktur. Fakat vazife ve mertebe noktasında, muhteşem kâinatın dikkatli bir seyircisi, hikmetli mevcudatın konuşan bir dilidir. Kâinat bir kitap olarak düşünüldüğünde, bu kitaptaki manaları araştıran, anlamaya çalışan bir varlıktır. Kâinattaki yaratılanların hepsi, yaratıcıları olan Allah'ı O'na layık unvanlarla yâd edip tesbih ederken, insan nevi hem bunlara nezaret etmekte ve ibadet eden mahlûkatın başında adeta bir ustabaşı konumunda, hem ibadet etmekte hem de mahlûkatın ibadetlerini görmekte ve takdir etmektedir (Nursi 1992k: 328).

Bu yaklaşıma göre, Allah insana büyük bir emanet vermiştir. Bu emanetin bir yönü de Allah'ı tanımak için insana verilen yetilerdir. İnsan kendinde olan görme, duyma, sahip olma gibi duygularla kendini yaratanını ve bu dünyaya göndereni tanımaya çalışır.

Allah tarafından insana verilen bu yetenekler, birer çekirdek hükmünde olup ilim ve ibadet vasıtası ile gelişip büyür. Bilim ve insanlığın gelişmesi ve insanlığın önde giden yüksek tabakasının hakikatleri, Allah'ın isimlerine dayanır (Nursi 1992k: 627). Mesela gerçek felsefe bilimi *Hakîm* ismine, tıp *Şâfi* ismine ve mühendislik, hesap ilimleri *Mukaddir* ismine dayandığı gibi, her bir fen Allah'ın bir ismine dayanır ve sonuçları da o isimlerle netice verir. İnsan bu ilimlerdeki hakikati iman ve marifet ile elde edebilir. Tıp ve mühendislik gibi diğer maddi ve manevi ilimlerin hepsi Allah'ın bir ismine veya birçok isimlerine açılan pencereler gibidir. Dini referans almayan felsefe, Nursi'ye göre, bu ilimlere Allah yerine kendi kudreti olarak baktığı için hakiki hikmetini göremez. Kâinattaki her şey iman ve marifete yetişmek yani O'nu tanımak ve bilmek için yaratılmış, her şey Allah'ın isimlerinin anlaşılması, talim edilmesi için tasarlanmıştır. Öyle ise bu ilimlerin gerçek gayesi iman ve marifettir. Bu yaklaşıma göre, İman ve marifeti bilmeyen, bütün fenleri bilse de esassız ve hakikatsizdir ve cahillikten kurtulamaz. Nursi'ye göre bilimin (fen) Allah'tan geldiği kabul edilmediği takdirde, bu tür çalışmaların dünyada insanlığa hizmeti olmakla birlikte, insanı asıl hedeflenen noktaya ulaştıramayacaktır.

Yukarıda belirtildiği gibi çok yüksek hedefleri ve yüksek bir mahiyeti olan insanın, bu hedefleri gerçekleştirmesi için yaşam süresi çok kısadır. Birbiri içinde iç içe geçmiş daireler gibi düşünüldüğünde, her insanın en iç dairede yani kalp ve mide dairesinde en çok vazifesi vardır. İnsan hayatını idame ettirmek için vücudunun maddi, zaruri ve ruhunun manevi ihtiyaçlarını karşılamak zorundadır. İkinci derecede vazifesi kendi evinde ve ailesindedir. Daha sonra sırayla mahalle, şehir, vatan ve ülke çapında son olarak da insanlık dairesi olarak dünya dairesinde vazifeleri vardır. Burada insanın dikkat etmesi gereken şey, en iç dairedeki sürekli ve önemli vazifesini aksatmadan yapmasıdır (Nursi 1992d: 20).

Bu vazifenin sağlam temellere oturması ile diğer dairelerdeki vazifelerin yapılması için gerekli şartlar oluşmuş olacaktır. Kendi maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılayamadığı takdirde, hastalıklara maruz kalacağı gibi topluma da herhangi bir faydası olmayacak, çoğu zaman zararı olacaktır. Bireyin başta kendisini tanıması ve vazifelerini bilmesi bu noktada çok önemlidir. İnsan maddi ihtiyaçlarını karşıladığı gibi manevi ihtiyaçlarını aksatmadan sürekli olarak karşılamalıdır. İnsan maddi hayatında her an havaya, her vakit suya, her zaman gıdaya muhtaç olduğu gibi, ruhu da Allah'ı zikretmeye Kur'an'a ve ibadete muhtaçtır (Nursi 1992ı: 127). Bunlar eksik kaldığı takdirde maddi olarak hastalandığı hatta öldüğü gibi, manevi eksikliğinden dolayı kalp, ruh, his ve duyguları zarar görür ve bazıları ölür.

İnsan, maddi ihtiyaçları olan, yeme, içme neslini devam ettirme gibi yönleri ile hayvanlara benzediği halde, hayvanların farklı olarak yüksek manevi bir ruh taşımaktadır. Çalıştığı takdirde kendini geliştirebileceği yeteneklere sahiptir. Sınırsız bir şekilde meyilleri, arzuları, emelleri, fikirleri vardır. Allah insanın maddi kuvvetlerine bir had koymadığı için, insan kendini sınırlamazsa çok büyük zulümler yapabilir. Bu tarzda yaratılan bir insanın ruhunu ibadet açıp geliştirebilir. Fikirlerini ve kuvvetlerini disipline ederek sınır koyabilir. Olgunluğa ulaştırıp yücelterek Allah ile münasebetini sağlar (Nursi 1992h: 83).

İnsan, maddi ve manevi sağlığını temin ettikten sonra ikinci önemli vazifesi de ailededir. Aile hayatı toplumun temelini oluşturduğu için sağlam temellere oturturulması gerekir. İnsanın, özellikle bir Müslümanın sığınağı ve bir nevi cenneti ve küçük bir dünyası aile hayatıdır. Günümüzde aile hayatı bozulmaya başlamıştır. Zaman geçtikçe boşanmaların artması, aile saadetinin zarar gördüğünün bir işaretidir. Temelde bu konu insanların ahiret inancının zayıflaması ile dünya hayatına daha fazla itibar etmenin bir sonucudur.

Bununla birlikte ÷lkemize zarar vermek için aileyi bozmaya yönelik çalışmalarında yapılmaktadır (Nursi 1992a: 201). Özellikle günümüzde, aile hayatını bozulmaktan kurtarmak için, İslami terbiye ile kadınların yüksek ahlakını inkişaf ettirmek gerekir. Erkekteki veya kadındaki bir sadakatsizliğin eşler arasında tepki oluşturarak sevgi ve saygının bozulması gibi kötü sonuçlar doğurması kaçınılmazdır. Yuvanın iç işlerini idare edenin kadın olması önemi daha da artmaktadır. Kadın yaradılışında erkeğe göre daha kuvvetli olan şefkat ve merhametiyle evini idare ettirmelidir. İlk iki daire olan birey ve aile toplumda sağlıklı olduğu takdirde toplum da sağlıklı olacaktır.

"Ey insanlar! Biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık; sonra da, birbirinizi tanıyasınız diye milletlere ve kabilelere ayırdık." (Hucurat Sûresi,49: 13) ayeti insanların ve toplumların maddi ve manevi özellikleri açısından farklılıklar gösterdiklerine işaret etmektedir. Acizliği ve ihtiyaçlarını karşılaması gerekliliği itibarı ile başka insanlarla beraber yaşamaya muhtaçtır. Bu zaruret insanları sosyal olmaya mecbur kıldığı gibi, özellikleri itibarı ile yardımlaşmaya, dayanışmaya, birbirleri ile maddi ve manevi alışverişe ve sınıfların teşekkülüne de mecbur kılmıştır.

Buna mukabil, Kur'an-ı Kerim eski zamanda nazil olduğu için bu zamanda hükümlerinin geçerli olmadığını savunan görüşler vardır. Nursi'ye göre Kur'an-ı Kerim, yalnız nazil olduğu asra değil, kendi zamanına ve sonraki bütün zamanlara hitap etmektedir. Hem bir tabaka bir sınıf veya belirli birey veya zümreyi değil tüm sınıfları ve nazil olduktan sonraki zamanları kapsamaktadır. Herkes, her tabaka, her zaman, anlayışına, yeteneklerine göre Kur'an'ın hakikatlerinden hisse alabilir. Hâlbuki insanlar seviye itibarı ile zevk aldıkları şeyler, meyilleri lezzetleri çok çeşitlidir (Nursi 1992h: 39). Bir ülkenin, bir yörenin yemekleri gelenek, görenek ve adetleri muhteliftir. Bundan dolayı, Kur'an-ı Kerim, genele hitap etmiş bütün insanlığı irşat edici bir yol izlemiştir. İnsanlar tek kalıptan çıkmadığı, farklı mizaç,

karakter ve yeteneklerde yaratıldığı için mutlak eşitlik mümkün olmamaktadır. Eşitlik, hukukta kanunlar karşısında olmalı, bunun dışında sınıfların bireylerin veya belirli bir zümrenin üstünlüğü olmamalıdır.

Marksist sınıf teorisinde, sınıfların oluşmasını etkileyen unsur işbölümü ve üretim ilişkileridir. Marks, devleti burjuvazinin ya da hâkim sınıfın ideolojik bir vasıtası olarak görür. Devlet, burjuvazinin çıkarlarına hizmet eder. İşbölümü ile üretim araçları üzerinde mülkiyete sahip olan sınıf burjuvaziyi, mülkiyete sahip olmayan sınıf proletaryayı oluşturur. Marks bu iki sınıfın sürekli çatışma halinde olmasını ve zaman içerisinde orta sınıfın kaybolmasını öngörür (Bahar 2009: 43).

Nursi'ye göre dünyanın yaratılmasının gayelerinden bir tanesi belki en önemlisi Allah'ın isimlerinin tecelli etmesi olduğu için, Allah'ın şifa verici isminin tecellisi hastalıkların olması gerektirdiği gibi, Gani (zengin hiç kimseye muhtaç olmayan) ismi de fakirlerin olmasını gerektirir.

Said Nursi'ye göre, insanlıkta avam ve havas olmak üzere iki tabaka vardır (Nursi 1992m: 274).

“Evet, ben neseben ve hayatça avam tabakasındam. Ve meşreben ve fikren, müsavat-ı hukuk mesleğini kabul edenlerdenim. Ve şefkaten ve İslamiyetten gelen sırrı adaletle, burjuva denilen tabaka-i havassın istibdat ve tahakkümlerine karşı eskiden beri muhalefetle çalışanlardanım. Onun için, bütün kuvvetimle adalet-i tämme lehinde, zulüm ve tagallüb ve tahakküm ve istibdadın aleyhindeyim. Fakat nevi beşerin fitratı ve sırrı hikmeti, müsavat-ı mutlaka kanununa zıttır.” (Nursi 1992a: 170-171)

ifadesiyle Marks'a benzer şekilde toplumu iki tabaka şeklinde tasvir ettiği görülür. Fakat Marks işçi-patron veya burjuvazi-proletarya gibi

iki tabaka kabul edip orta sınıfın yok olacağını öngörmüştür. Said Nursi ise orta ve üst sınıf olarak iki sınıf tasvir etmiştir. Ayrıca Marks'a göre bu iki sınıf çatışma halinde olmak zorundadır. Said Nursi'de zekât olmadığı takdirde bu iki tabakanın daimi bir mücadelede bulunacağını, emek ve sermaye mücadelesi suretinde çatışmaya neden olacağını ifade etmiştir. Zekâtın uygulanmadığı toplumlar için Marks'ın sınıfsal çatışmaya dair tezinin doğru olduğu söylenebilir. Üst tabakadan orta tabakaya merhamet ve ihsan ve orta tabakadan üst tabakaya karşı hürmet ve itaati zekât temin edebilir. Yoksa yukarıdan orta tabakaya zulüm ve tahakküm ineceği gibi; fakirlerden zenginlere karşı kin oluşacak ve isyanlar baş gösterecektir. Bu çatışmayı önlemenin çaresi ve adil bir toplum yaratmanın yolu zekât müessesesini uygulamaya koymaktır.

Hz. Muhammed (A.S.M.) din ve devletin reisi olduğu dönemlerde kendisini "topluluğun efendisi onlara hizmet edendir" (Nursi 1992g: 163) olarak tanımlamış, kendisine bir ayrıcalık tanımamıştır. Yine yaşadığı dönemde, Rum Kralı Kayser halk içine korumasız bir şekilde çıkamazken, Hz. Ömer'in halkın arasında rahat bir şekilde dolaşması sınıflar arasında önemli farklılıklar olmadığını göstermektedir (Gazali 2012: 28). Toplum içerisinde imtiyazın olmaması, toplumun her kesimi için huzuru temin edecektir. İslamiyet, üst tabakadan daha çok, orta ve alt tabakanın sığınağı olmuştur. Zekâtın farz kılınması ve faizin yasaklanması ile üst tabakayı, diğerlerinin üzerinde müstebit değil, bir cihette hizmetçi yapmıştır (Nursi 1992m: 436). Sınıflar arası bir çatışmaya sebep olacak bir düşünce yoktur.

Said Nursi, Eylül 1919 yılında telif ettiği bir eserinde insanın esir olmak istemediği gibi ücretli çalışan da olmak istemediğini bunun neticesi olarak devletler milletler savaşlarının da sınıf çatışmaları ile yer değiştirdiğini yazmıştır (Nursi 2010b: 44).

2.2. DİN VE SOSYAL DÜZEN

Sosyal yapı içerisinde belli yöntem, ilke veya yasalara göre oluşturulan düzene sosyal düzen denilir (Türk Dil Kurumu (TDK), 2011). Bireylerin çıkarlarının uzlaşması veya yerleşik toplumsal değerlerin bir sonucu olan bu düzenin sürekliliğini korumak için düzenli ilişkiler sistemi olması gerekir.

Said Nursi, toplumsal yapıyı çocuklar, gençler ve yaşlılar olarak üç tabaka olarak ayırmıştır. Ona göre bu üç tabakanın aile hayatına ve dünya saadetine büyük ölçüde fayda veren ahiret inancıdır.

Nursi'ye göre, çocukların toplum nüfusunun yaklaşık olarak yarısını oluşturması onların sosyal hayat içerisindeki saadetlerinin büyük önem arz etmesine sebep olmuştur. Çocukların duyguları yetişkinlere göre daha hassas ve daha nazik olması, bu dünyadaki ölüm başta olmak üzere karşı karşıya kalabilecekleri birçok olumsuzluklara ve sıkıntılara karşı onları daha kırılgan hale getirmektedir. Bu tür problemlere karşı cennet düşüncesi ile sabır gösterip dayanabilirler. Eğer öldükten sonra dirilme düşüncesi olmazsa, bu musibet ve belalar onların üzerinde çok büyük psikolojik rahatsızlığa sebep olacaktır. Bu durumdaki bir çocuk ya tamamen duygularından sıyrılıp duygusuz ve vicdansız bir şekilde hareket edecektir ya da bu manevi yaralar onun hayatını etkileyecek derecede zarar verecektir.

Yaşlılar sınıfı ise ölüme daha yakın olduğu için ancak ahiret inancı ile bu hale karşı dayanabilir ve teselli bulabilir. Ahiret inancı olmadığı takdirde, adeta asılmak için darağacını bekleyen bir insan gibi dünyadan lezzet alması zorlaşacak, hayat onun için bir azaba dönüşecek, kendini bir şekilde eğlence ve benzeri şeylerle uyutmak zorunda kalacaktır. Bu şekilde yaşayan bir insanın topluma faydası da azalacaktır. Ahiret inancı olmayan bazı insanlar başka sebeplerle ömrünün sonuna kadar dünya için çalışmakta ve verimli işler de

yapmaktadırlar. Genelde Müslüman olmayan toplumlardaki bu davranış, Said Nursi'nin değerlendirmesinin dışındadır. Yine ahirete inanan yaşlıların bazıları verimsiz bir şekilde ömürlerini tamamlamaktadırlar. İslamiyet'e göre bu şekilde verimsiz bir yaşayış da, ahiret inancının zayıflığından kaynaklanmaktadır. Gerçek ahiret inancı olan birisi ömrünün sonuna kadar hem dünyası hem de ahireti için çalışmalıdır.

Gençler ise ömürlerinin en kuvvetli olduğu dönemindedirler. Bu dönemde hissiyatları akıllarının önüne geçebilmektedir. Onların aşırı hareketlerini durdurabilecek en kuvvetli çare, cehennem vücutuna olan inançtır. Cehennem inancı olmadığı takdirde, dünyada ceza görmeyeceğini veya yakalanmayacağını anladığı takdirde kendinden kuvvetsiz olanlara zulüm ve tecavüz etmesi ihtimali yükselmektedir.

İnsanın dünyadaki hayatının mutluluğunu temin eden toplumun temel çekirdeği aile hayatıdır. İnsanın evi adeta onun küçük bir dünyasıdır. Bu dünya hayatının mutluluğu aile bireyleri arasında samimiyet ve ciddiyet, hürmet ve merhamet ile olabilir. Bu tarzda bir davranış ise ancak ahiret inancı ile olabilir. Ahirette ebedi beraber olma düşüncesi ile eşler ve diğer aile bireyleri birbirlerine karşı sevgi ve saygıyla davranabilir. Ebedi beraberlik düşüncesi olmazsa kısa bir hayatta beraber olma düşüncesi gerekli olan fedakârlığı göstermeye yetmez. Yaşlandığında karısının güzelliği giden bir koca eğer durumu iyi ise hisleri galip gelerek karısına muhabbeti azalır mutluluğu dışarıda arayabilir. Bu tarz bir hayat da insanın ailesindeki mutluluğa zarar verebilir. Fakat ahiret inancı ve dünyanın faniliği düşüncesi daha ağır gelirse, eşini cennette de devam eden ebedi hayat arkadaşı olarak görür ve sevgisi azalmaz. Dini referans almayan sosyal bilimciler, insanların dünyevi mutluluğu için çareler sunmaktadırlar. Fakat ahiret inancı olmadan bu çareler yeterli olmamaktadır.

Bir askerin takımında, bölükte, taburda, alayda, birer bağı, birer vazifesi olduğu gibi, herkesin toplumsal hayat içerisinde birbiri içerisine

geçmiş bağları ve vazifeleri vardır. Bireylerin de toplum içerisinde bu şekilde bağları ve görevleri vardır. Eğer toplum bu şekilde değil de homojen olsa, tanışma ve yardımlaşma olmaz (Nursi 2010b: 8). Toplumunu oluşturan bireyler bir fabrikanın çarkları gibidirler. Çarkların düzgün çalışması ile makinenin çalışması temin edilebileceği gibi, bir çarkın tersine dönmesi ile makine bozulması kaçınılmazdır. Yani bireylerin bozulması toplumun sağlıklı bir şekilde idare edilmesine engel olacaktır. Bunun için bireyler, Nursi'ye göre, İslami daire içerisinde hayatlarını tanzim etmeli, bir taraftan da toplum içerisindeki sorumluluklarını yerine getirmelidirler. Her şehir ve ülke kendi halkı için bir ev gibidir. Bu evde ahiret inancı olmazsa güzel ahlakın esasları olan ihlâs, samimiyet, fazilet, hamiyet, fedakârlık, Allah rızası, ahiret hayatı için yaşamak yerine garaz, menfaat, sahtekârlık, bencillik, yapmacık hareketler, ikiyüzlülük, rüşvet, aldatmak gibi davranışlar meydana çıkar. Görünüşte huzur ve insanlık adı altında düzensizlik ve vahşet hüküm sürer; toplumsal hayat zehirlenir. Çocuklar haylazlığa, gençler sarhoşluğa, kuvvetli olanlar zulme, ihtiyarlar ağlamaya başlarlar. Sonuç olarak eğer toplumda ahirete iman düşüncesi hâkim olursa hürmet, merhamet, muhabbet yardımlaşma ve dayanışma ve hoşgörü ve diğer güzellikler filizlenip yeşerir ve toplumun düzelmesini sağlar (Nursi 1992l: 222-228).

Toplum genel olarak değerlendirildiğinde, ahiret inancı kuvvetli olan ve bunu tam anlamı ile yaşayan insanların topluma faydası ahiret inancı olmayan insanlardan daha fazla olması gerekir. Bu başlık altındaki değerlendirmelerimiz Müslüman bir toplum için geçerlidir. Müslüman olmayan bir toplumda yukarıda saydığımız olumsuzlukların birçoğu olmayabilir. Onların kendi değer yargıları, gelenek ve görenekleri veya eski dinlerinden onlara miras kalan inançları onlara birçok faydalı ahlaki değerler kazandırabilir. Fakat Müslüman bir toplumda dinden gelen ahlaki değerler kaybolduğunda, diğer toplumlardaki gibi ahlaki değerlerin korunması zorlaşmaktadır.

Said Nursi, eserlerinde felsefeyi hikmet ilmi olarak tanımlamıştır. Ona göre felsefe varlığa, Allah'ın varlığı açısından bakması ve neticesinde de Allah'ın isim ve sıfatlarını görmesi gerekir (Nursi 1992k: 131-132). Fakat dinden ayrılan felsefe, varlığı Allah'ın varlığı bakımından değil, kendi özneliği açısından baktığı için doğru bir değerlendirme yapamamaktadır. Sonuçları itibarı ile de toplumsal hayata faydalı olamamaktadır.

Said Nursi, dinden ayrılmış olan felsefe ile İslamiyet'in insanın sosyal hayatına verdiği terbiyeyi şu şekilde ifade etmiştir: Felsefe, toplumsal hayatta dayanak noktası olarak kuvveti kabul eder. Hedefinde menfaat vardır. Mücadeleyi hayatın temel prensibi kabul eder. Cemaatlerin, sınıfların bağlarını menfi milliyet olarak düşünür. Hedef olarak insanın kendi hevesini tatmin etmeyi amaçlar. Bu yaklaşım ise insanın ihtiyaçlarını daha da arttırarak, insanı daha da muhtaç hale getirir. Hak yerini kuvvetin alması güçsüzlerin daha da zayıflamasına neden olur. Menfaatin sınırı olmadığı için sürekli olarak rekabet ve boğuşmaya sebep olur.

Menfi milliyetçilik de yine diğer unsurlar ile yardımlaşma ve dayanışma yerine onların haklarını gasp ederek kendi menfaatini koruma yoluna gideceği için tecavüze sebep olur. Toplumda hâkim olan düşüncenin olumsuz sonuçlarından dolayı idare bozulmuş, insanlığın mutluluğu ortadan kalkmıştır. Kur'an-ı Kerim'in verdiği terbiye ise; dayanak noktası olarak kuvvet yerine hakkı kabul eder. Neticede nefsin arzularını değil, Allah'ın rızasını hedeflediği için mücadele yerine, yardımlaşmayı ilke edinir. Cemaat ve sınıf bağlarının sebep olduğu menfi milliyetçilik yerin, din, vatan ve sınıf birliğini kabul eder. Kuran hak, fazilet, yardımlaşma kardeşliği esas alarak ittifak ve dayanışmaya sebep olur (Nursi 1992k: 132-133).

Ayrıca felsefe Allah'ın bir sanatı olan insandaki güzelliği kuvveti bizzat kendisinden bilip, Allah'a atfetmediği için insanları firavunlaştırarak, diktatörlüğe zemin hazırlar. Kur'an ise kuvvet ve güzelliği Allah'tan

bilerek, şahıslara felsefe gibi bir ulûhiyet vermez, imtiyazın önünü keser.

2.3. İTTİHADİ İSLAM VE KARDEŞLİK

Said Nursi, bireyden başlayarak geniş toplumlara kadar Müslümanlığın bir gereği olan kardeşlik, sevgi, yardımlaşma ve dayanışma gibi kavramların yerleştirilmesi için çalışmıştır. Kardeşlik ve muhabbete dair *Mektubat* adlı eserinde 21. Mektubu, Lem'alar adlı kitabında 20 ve 21. Lem'a olarak *İhlas Risalelerini* yazmıştır. 21. Mektup olan *Uhuvvet Risalesi* daha çok bireyin davranışlarının düzenlenmesi ile ilgili, 20. Lem'a geniş dairede İslam Âlemi içerisinde uygulanması ile ilgili, 21. Lem'a da Risale-i Nur Talebelerinin kendi içerisinde uygulanması gereken kural, kaide ve prensipler ile ilgilidir. 21. Lem'a olan *İhlas Risalesini* de on beş günde bir okunmasını gerekliliğini özellikle vurgulaması bu konuya ne kadar önem verdiğini göstermektedir.

Toplumsal hayatın sağlam temeller üzerine oturtulması için sağlıklı bireyler yetiştirilmelidir. Bireyde de ahlaki alt yapının oluşması, adalet, şefkat, merhamet, samimiyet, ihlas gibi kavramların sağlam bir şekilde yerleştirilmesi gerekir. Ayrıca sevgi ve kardeşliğin yerleşmesine engel olan hırs, dünya sevgisi, geçici dünyaya olan muhabbet izale edilmelidir. İnsanlar Allah rızasını her şeyin önünde tutmalı, riya ve gösterişten uzak durmalıdırlar. Bu gibi temel değerler sağlandığında bireyler arasındaki bağlar güçlü olacaktır.

İnsanların birbirini sevmesi İslam dininin bir emridir. Hz. Muhammed (A.S.M.) bir hadisi şerifinde “Birbirinizi sevmedikçe hakiki iman etmiş olamazsınız.” (Müslim, İman 93-94; Tirmizî, Et'ime 45; İbniMâce, Mukaddime 9) demiştir. Bundan dolayı her mümin diğer mümini kardeşi gibi sevmelidir. Diğer bir Hadisi Şerifte “Mümin ülfet eden ve

kendisi ile ülfet edilendir. Ülfet etmeyen ve kendisiyle ülfet edilmeyen kimsede hayır yoktur. ” (Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 4, 5, 335) buyrulmaktadır. Mümin olan kimse, iman ve tevhidin gereği olarak, kâinata kardeşlik yatağı olarak bakar. Bundan dolayı bütün yaratılanları, özellikle insanları, özellikle Müslümanları birbiriyle bağlayan bağı da, ancak kardeşlik olarak görür. Çünkü iman bütün müminleri bir babanın şefkat kanadı altında yaşayan kardeşler gibi kardeş addetmektedir (Nursi 1992ı: 90).

Hz. Muhammed (A.S.M.) Medine'ye hicret ettiği zaman, Muhacirler ile Ensar'ı birbirleri ile kardeş etmiş ve bu dönemde “Müminler ancak kardeşirler.” (Hucurat Suresi49/10) ayeti nazil olmuştur. Bu ayet Müslümanlara toplumdaki tüm müminlere kardeş olarak bakmasını emrederek sarsılmaz bir bağ kurmuştur. Müminler her namazda, “Rabbimiz, Hesap görülecek günde, beni, anamı, babamı ve bütün inananları bağışla” (İbrahim Suresi14/41) diyerek birbirlerine dua etmekte, yine Fatiha suresinde birbirlerini hem şahit göstermekte hem de dua etmektedirler.

Cemiyeti teşkil eden insanlar birbirlerini sevmez ve birbirlerine kin ve düşmanlık beslerlerse o toplumda huzur ve saadet olmaz. Eğer bir ailede ve bir toplumda kardeşlik ve muhabbet gibi ulvi hisler kaybolursa, artık orada nifak, kin ve adavet esas olur. Kin, haset, düşmanlık gibi duygulara sahip insanlar, ömürlerini daima üzüntü ve huzursuzluk içinde geçirirler. İnsanların en kötüsü, diğer insanlara kötülük düşünen ve onlara zarar vermeye çalışanlardır. İnsan, yaptığı kötülüklerinin karşılığının bir kısmını dünyada görmektedir, bir kısmının da karşılığını ahirette mutlaka görecektir. Her insan yapılan kötü davranışların bir kısmının karşılığının dünyada da bulunduğunu müşahede etmiştir.

Eğer bir düşmanlıkta sonuç almak isteniyorsa, yani düşmanın mağlup edilmesi için onun fenalığına karşı iyilikle karşılık verilmesi gerekir. Çünkü kötülüğe karşı aynı şekilde kötülükle karşılık verildiğinde

düşmanlık daha da artar. Görünüşte yenilmiş olan taraf kalben kin bağlar, düşmanlığı devam eder. Eğer iyilikle karşılık verilirse, pişmanlık gösterip, dost olur. Allah'a inanmak ikram sahibi olmayı gerektirir. Bir mümin görünüşte diğer yönleri kötü olsa bile, iman yönü ile kerimdir. Kötü bir insana iyi olduğu ve iyi insana da kötü olduğu sürekli olarak söylendiğinde bu kişilerin davranışlarının çoğu kez telkin edildiği şekilde değiştiği gözlemlenmiştir (Nursi 1992m: 265). İnsanlardaki kötü davranışlar açığa çıkarılmadığında bazen sönüp gitmektedir. Açığa çıkarıldığında ise tam tersi bu davranış daha rahat bir şekil kazanabilmektedir. Ayrıca bir mümin hüsnü zanla yani güzel düşünmekle emredilmiştir. İnsan, herkesi kendisinden üstün bilmelidir. Kendisinde bulunan kötü ahlâkı, suizan sebebi ile başkalarında da var zannetmemeli ve başkalarının bazı hareketlerini, hikmetini bilmediğinden, kötülememelidir (Nursi 1992ı: 66). Dünya sevgisi mal ve mülk edinme hırsı, menfaat düşkünlüğü, makam sevdası, insanların göstereceği itibara önem vermek, tarafgirlik, inat ve haset gibi kötü huylar, müminler arasındaki bağlara zarar verir. Ahlakın bu şekilde zayıflaması toplumda huzuru kaçıır.

Said Nursi'ye göre Müslümanların çok fazla ortak noktaları vardır. Yaraticısı, sahibi, ibadet ettiği, rızkını veren bir olduğu gibi peygamberleri dinleri kıblesi de aynıdır. Yine köyü, memleketi, devleti de ortaktır. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Bu kadar ortak noktalar Müslümanlar arasında birliği ve ittifakı, muhabbet ve kardeşliği gerektirmektedir. Bu bağlar o kadar kuvvetlidir ki Müslümanları birbirine düşman eden birlik ve beraberliği bozan şeyler çok zayıf kalmaktadır (Nursi 1992m: 264). Bunun için bu ortak noktaları nazara alarak teferruattaki küçük ayrılıkları dikkate almamak gerekir.

Hatasız ve noksansız insan olamaz. Mümin başkalarından ziyade kendi kusurları görmeli, onları tedaviye çalışmalı kendinde bulunan kin, nefret ve düşmanlık gibi duygularla mücadele etmelidir. İnsan

eğer içindeki düşmanlık hislerini engelleyemiyorsa bu duygularının yönünü değiştirebilir. Kendinde bulunan düşmanlığa, kendini kötü yola sevk eden nefesine düşmanlık etmeli ve onları ıslah etmeye çalışmalıdır. İnsan nefisini hatırı için mümin kardeşlerine düşmanlık etmemelidir. Mümin olmayanlara veya İslam düşmanlarına karşı bu hislerini kullanmalıdır (Nursi 1992m: 265).

Bir mümin din kardeşinin, kusurlarının tedavisine çalışmalıdır¹. Muhabbet ve kardeşlik duygularının olduğu yerde huzur ve saadet vardır. Böyle bir toplumda dışarıdan gelecek tehlikelere karşı daha az kırılgandır. Bireyler birbirlerinin hukukuna riayet ettikleri için kardeşlik bağı bozulmaz. "Müminler birbirlerini sevmekte, birbirlerine acımakta ve birbirlerini korumakta bir vücuda benzerler. Vücudun bir uzvu hasta olduğu zaman, diğer uzuvlar da bu sebeple uykusuzluğa ve ateşli hastalığa tutulurlar" (Buharî, Edeb 27; Müslim, Birr 66) hadisi şerifinin de işaret ettiği gibi müminlerin tek bir vücut olduğunu bilen birisi, müminlerin çektikleri sıkıntı ve acıları kendi ruhunda hisseder, din kardeşlerini en yakın ve hakiki dost kabul eder ve onların maddî ve manevî sıkıntılarını gidermeye çalışır. Mümin, kardeşini her şartta sevmeli, fenalığı için ona düşmanlık beslememeli acımalıdır. Tahakkümle değil, belki lütufla ıslahına çalışmalıdır (Nursi 1992m: 263). Mümin, kardeşinin hatalarını açığa vurmamalı, gerekirse yumuşak bir dille hatalarını düzeltmeye çalışmalıdır.

¹Bu konuda Said Nursi'nin şu örneği gayet manidardır. "Bir zaman, Müslim olmayan bir zat, tarikattan hilâfet almak için bir çare bulmuş ve irşada başlamış. Terbiyesindeki müritleri terakkiye başlarken, birisi keşfen mürşitlerini gayet sukutta görmüş. O zat ise ferasetiyle bildi, o müridine dedi: İşte beni anladın. O da dedi: "Madem senin irşadınla bu makamı buldum; seni bundan sonra daha ziyade başımda tutacağım" diye Cenabı Hakka yalvarmış, o bîçare şeyhini kurtarmış; birden bire terakki edip bütün müritlerinden geçmiş, yine onlara mürşidi hakikî kalmış. Demek bazen bir mürit, şeyhinin şeyhi oluyor. Ve asıl hüner, kardeşini fena gördüğü vakit onu terk etmek değil, belki daha ziyade kardeşliğini sağlamlaştırarak ıslahına çalışmak, sadâkat ehlinin gereğidir" (Nursi 1992l: 319).

Said Nursi, Hazret-i Ali ve Abdülkadir Geylani'nin manevi olarak yardımcılığını kazanmak için talebelerine "Başkalarını kendi nefislerine tercih ederler." (Haşır Suresi, 59:9) ayetine uyarak kardeşlerinizin nefislerini nefsinize şerefte, makamda, teveccühte, hatta menfaat-i maddiye gibi nefsin hoşuna giden şeylerde tercih etmelerini tavsiye etmiştir (Nursi 1992a: 162). Nursi'ye göre "İki cihanın rahat ve selâmetini iki harf tefsir eder, kazandırır: dostlarına karşı mürüvvetkârâne muaşeret ve düşmanlarına sulhkârâne muamele etmek" (Nursi 1992m: 267). Yani dostlarına karşı, insanlığa uygun olan şeyi yapmak, güzel ve iyi şeyleri alıp, kötü şeyleri ve hâlleri bırakmak, mertlik ve yiğitlik göstermek, insaf şefkat ve merhametle hareket etmektir. Düşmanlarına karşı da barış içinde olmaktır. Husumet ve kinciliği bırakıp, düşman da olsa insanlarla barış içinde yaşamak gerekir. İki cihanda da mutlu olmanın yolu bu şekilde davranmakla olur.

Mürüvvet, insanlık, yiğitlik, iyilik cömertlik faydalı olmak, iyilik yapmak arzusu gibi manalara gelir ki, hallerin en güzeline riayet etmek anlamlarına gelmekte olup başta Hz. Muhammed (A.S.M.) olmak üzere diğer bütün peygamberlerin, İslam büyüklerinin üstünlük vasıflarındandır. Hz. Muhammed (A.S.M.) kendisine defalarca suikast hazırlayanları ve Müslümanlara her türlü kötülüğü, eza ve cefayı yapmaktan geri kalmayan kişileri affetmiştir. Mürüvvet sahibi bir insan, insanlığa faydalı olur.

Said Nursi'ye göre Allah için olan muhabbetler hem lezzetli, hem daimi, hem kedersiz, hem de sevaplı olur; insanı dünya ve ahiret saadetine mazhar eder. Eğer bir insan, sevdiklerini Allah namına sevmezse, o muhabbet azap olur. Lezzetlerin elinden gitmesiyle de o lezzetler, zehirli bal hükmüne geçer. İnsanın kendi cinsine olan muhabbeti eğer Allah hesabına olmazsa ne bu dünyada ne de ebedi hayatında kendisine bir fayda sağlamaz.

Toplum ve bireyi etkileyen unsurlardan birisi olan baskı yani istibdat da Said Nursi'nin eserlerinde karşımıza çıkmaktadır. İstibdatın Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre anlamı uyruklarına hiçbir hak ve özgürlük tanımayan sınırsız monarşi, despotluk, despotizm olarak verilmiştir (TDK, 2011). Nursi ise istibdadı çok daha geniş ele almıştır. *Münazarat* adlı eserinde İstibdatın tanımını, tahakküm, keyfi muamele, kuvvete dayanmak ile zor kullanmak, tek bir görüş, suiistimale gayet müsait bir zemin, zulmün temeli, insaniyeti mahvedici, insanı aşağıların en aşağısına yuvarlandırıran ve garaz ve düşmanlığı uyandıran ve İslamiyet'i zehirleyen, İslam'ın içine ayrılıkları aşılıyarak, Mûtezile, Cebriye, Mürcie gibi dalâlet fırkalarını doğuran olarak tanımlamıştır (Nursi 2010a: 306).

Said Nursi, batının çok hızlı ilerlemesine mukabil bizim maddi olarak adeta orta çağda kalmamıza sebep olan temel faktörün istibdat olduğu fikrini taşımaktadır (Nursi 2012b: 20). İslam'ın esasları istibdada zıt olmakla beraber, her nasılsa İslam âlemi tarih boyunca istibdatlardan kurtulamamıştır. Said Nursi'ye göre eski zamandaki âlimler de istibdattan şikâyetçi olmuşlardır. Hatta eski dönemlerde istibdat daha da etkin olmuştur.

Nursi'ye göre hürriyet imanın hassasıdır. Çünkü iman bağı ile Kâinatın Sultanına hizmetkâr olan adam, başkasının zillet tahakküm ve istibdadı altına girmez. Bir müminin imanının verdiği kahramanlık ve yiğitlik buna izin vermez. Aynı zamanda bir mümin imandan gelen şefkatinden dolayı başkasının hürriyet ve hukukuna tecavüz edemez. "Bir padişahın doğru bir hizmetkârı, bir çobanın tahakkümüne tezellül etmez. Bir biçareye tahakküme dahi o hizmetkâr tenezzül etmez." Yani Asrı Saadetteki gibi insanların imanını ne kadar güçlü olursa hürriyet de o derece parlar (Nursi 1996: 23). İmanın kuvvetli olduğu yerlerde toplum zayıf olamayacağı için istibdatın da filizlenmesi zor olacaktır. Çünkü zayıf toplumlar istibdada zemin hazırlar. Asrı Saadetten sonra zamanla İslamiyet'te ve imanda zayıflama olduğu için hürriyette o

nispette gölgelenmiş istibdatlar açığa çıkmıştır. Bu açıdan baktığımızda Asrı Saadet ve dört halifeden sonra başlayıp halen devam eden süreçte zayıf veya kuvvetli olarak istibdat ortaya çıkmıştır. Geçmişte ve günümüzde insan hakları ve demokrasinin tam olarak uygulanamadığı tüm rejimler istibdat yönetimleridirler.

İnsanın maruz kaldığı istibdadın çeşitlerini üç başlık altında inceleyebiliriz. Birincisi, kişinin iç âleminde maruz kaldığı nefsin, hevanın ve şeytanın istibdadıdır. İkincisi sosyal çevresinde maruz kaldığı “mahalle baskısı” olarak tabir edebileceğimiz istibdat ve üçüncüsü de geniş dairede maruz kalınan siyasi, askeri, ilmi ve ferdi istibdattır.

Said Nursi, hürriyetin gereğini ne kendisine ne de başkasına zarar vermemek olarak tanımlayarak (Nursi 1996: 20) kendisine zararı olanın da özgür olmadığını belirtmiştir. Yine “İnsanlar hür oldular, ama yine abdullahtılar” (Nursi 2012a: 58) diyerek hürriyeti sınırsız, kayıtsız bir özgürlük olarak yorumlamamış, Allah’ın emirleri çerçevesinde bir hürriyet anlayışı çizmiştir. İnsan Allah’a kul olmakla nefsin, şeytanın ve heveslerinin tahakkümünden kurtulur. Zaten insanın bedeni de aslında kendisinin değildir. Allah tarafından emanet olarak verilmiştir. Hürriyetin bu şekilde uygulanması ile insan, kendi iç âleminde istibdadın tahakkümünden kurtulabilecektir. Aslında nefis, heves ve şeytan insanın kendisini geliştirmesi için insana musallat edilmişlerdir. İnsan sabır ve mücadele ederek yeteneklerini geliştirir. Fakat bu mücadeleyi yapmazsa kendini geliştiremez hatta yetenekleri körelir, özgürlüğünü de kaybeder. Fertlerin bozulup yozlaşması da toplumsal ve siyasi hayatın bozulup yozlaşmasına sebep olur.

Toplumsal hayatta hak ve hukuka riayet etmemekten kaynaklanan istibdatlar vuku bulabilir. Aile hayatında bireylerin birbirlerine uyguladıkları istibdat, aile hayatının bozulmasına sebep olur. Bu da aile seviyesinde bireylerin kendilerini geliştirmesine engel olur. Daha

ileri seviyelerdeki istibdat genel aile yapısını bozarak toplumun temelini dinamitlemek gibi bir etki yapar. İnsanın yaşadığı çevrede veya üye olduğu kuruluşlarda veya işyerinde hâkim olan görüş tarafından maruz kaldığı baskıyı da istibdat olarak değerlendirebiliriz. Bu çevrelerde çoğunluğu veya gücü elinde bulunduran grubun bir şekilde diğerleri üzerinde psikolojik baskı oluşturması da bir nevi istibdattır.

Yönetimi elinde bulunduran erkin imkânlarını kullanarak keyfi uygulamalarla baskı rejimi uygulaması siyasi istibdattır. Siyasi istibdatın içerisinde askeri istibdadı, ağalık aşiret istibdadını da dâhil edebiliriz. Siyasi baskı, her alanda yeni oluşumların önünü keser. Başka alanlarda da istibdatın ortaya çıkmasına sebep olur. “Evet, taklidin pederi ve istibdadı siyasînin veledi olan istibdadı ilmîdir ki, Cebriye, Râfiziye, Mûtezile gibi İslamiyeti müşevveş eden fırkaları tevliid etmiştir” (Nursi 2010a: 306). Baskının olduğu yerde ilim adamlarının özgürlük alanı da daralır, farklı ve değişik düşünceleri dillendiremezler. Bunun neticesi olarak taassup ve taklitçilik olur, yeni fikirler ortaya çıkmaz, cehalet güçlenir. Baskının olmadığı bir ortamda, insanlar yanlış da olsa fikirlerini beyan eder, fikirlerin çarpışmasından hakikat ortaya çıkar. İlmi baskı, siyasi baskının bir sonucudur. İktidarı elinde bulunduran siyasi otorite, kendi otoritesini muhafaza etmek için, kendisine zararlı olacağını düşündüğü farklı düşünce ve fikirlerin ortaya çıkmasını istemez. Bu düşünce ile hareket edildiğinde ilmi istibdat ortaya çıkar.

Eskişehir Mahkemesinde Said Nursi'ye cumhuriyet hakkında fikri sorulduğunda “Hulefa-i Raşidîn, her biri, hem halife, hem reis-i cumhur idi. Sıddık-ı Ekber, Aşere-i Mübeşşereye ve Sahabe-i Kirama elbette reis-i cumhur hükümünde idi. Fakat manasız isim ve resim değil, belki hakikat-i adaleti ve hürriyet-i şer'iyeyi taşıyan, mâna-i dindar cumhuriyetin reisleri idiler.” (Nursi 1992l: 363)

diyerek cumhuriyet taraftarı olduğunu beyan etmiştir. Eski hayatında söylediği “Ne kadar iyilik var, meşrutiyetin ziyasındandır; ne kadar fenalık var, ya eski istibdadın zulmetinden (karanlığından) yahut meşrutiyet namıyla yeni bir istibdadın zulmündendir” (Nursi 2010a: 310) sözleri meşrutiyetin sadece bir isimden ibaret olmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Yönetim şekli meşrutiyet veya cumhuriyet katılımı ve adaleti sağlamalı ve insan haklarını teminat altına almalıdır. Nursi hürriyeti kötü anlamda yani dine muhalif olarak yorumlamamıştır. Meşrutiyeti de "meşrutiyet-i meşrua" olarak yani Allah'ın emir ve yasakları çerçevesinde Kur'an'ın hükümlerine muhalif olmayan bir yönetim olarak kabul etmiştir (Nursi 1992e: 55).

Said Nursi'ye göre hayat bir faaliyet ve harekettir, şevk de onun bineğidir (Nursi 1996: 95). Ayrıca bir insan herhangi bir görev veya faaliyet yaparken motivasyonu yüksek bir seviyede çalışıyorsa, bu motivasyonu sağlayan iki şey vardır. Birincisi, esas beklenen neticedir diğeri de bir muhabbet, bir şevk, bir lezzet vardır ki, o vazifeyi yaptırır. Meselâ, yemek yemenin gayesi, vücudu beslemektir, hayatı idame etmektir. Aynı zamanda insanı yemek yemeğe sevk eden iştihadan gelen bir lezzet, bir iştiyaktır ki, onu yemeğe sevk eder. Ümitsizlik, insandaki bu şevk ve gayreti öldürüp mükemmelliğe doğru ilerlemesine engel olur. Aynı şekilde nemelazımcılık ile boş vermişlik, istibdadın eseridir (Nursi 2012a: 58). İktidar ve kuvveti elinde bulunduran birisi, istibdat ile kuvvete veya hileye veya kendisinde olmayan, yapmacık bir kuvvete dayanarak, halkı köleleştirerek korku ve zorlama ile insanı çalıştırır. Bu da adeta insanı insanlıktan çıkararak hayvanlığa indirerek milletin şevkini kırar. Halkı dalkavukluk ve yalancılığa alıştırarak insanlardaki motivasyonu öldürür (Nursi 2010a: 313). Komünist rejimler bu tarife bire bir uymaktadır. İnsanın yaratılışına uygun olmadığı için ömürleri de uzun olmamıştır.

Dünya üzerindeki ülkelere baktığımızda kişi hak ve özgürlüklerine önem veren ve demokratik rejimlerle yönetilen ülkelerin diğer ülkelere nazaran daha gelişmiş olduğu görülebilir. Baskı rejimleri, Allah'ın insana verdiği kabiliyetlerin gelişmesine fırsat tanımamakta, istidatları körelterek, insanları cehalet ve geri kalmışlığın karanlığı içerisinde yaşamaya mahkûm etmektedir. Neticede de sindirilmiş ve bastırılmış toplumlar diktatörler tarafından daha kolay sömürülmektedir.

Said Nursi'ye göre istibdat, zulüm ve tahakkümdür, meşrutiyet ise adalet ve şeriattır. Meşrutiyetteki padişah, dinin emirlerine itaat etse ve yoluna gitse halifedir. Halk da ona itaat etmek zorundadır. Dinin emirlerini uygulamayan idareciler padişah da olsalar yaptıkları hadlerini aşmaktır (Nursi 2012a: 15). Meşrutiyet, istibdat ve zulme karşı bir çaredir. Bu manada cehalet, zaruret ve ihtilafı istibdatla iç içe girmiş kavramlar olarak değerlendirmiştir. Yani istibdat, cehalet, zaruret ve ihtilafı doğurduğu gibi bunlar da yine istibdadı iktiza ederler. İstibdat her şeye zehrini akıtır (Nursi 2010a: 306).

Değindiğimiz bu çeşitli istibdatları ortadan kaldırmak için, Kur'an'a uygun olarak meşveret yapılmalı ve şefkat-i imaniyeden çıkan hürriyet tesis edilmelidir (Nursi 2012b: 61). Said Nursi'ye göre şeriat dairesi içindeki meşveret ve hürriyet ile istibdadın kayıtları altından kurtulmak mümkündür. Meşveretin de, hürriyetin de gerçek anlamlarıyla anlaşılıp yaşanabilmesi, İslam'ın gösterdiği ölçülere göre tanımlanıp yorumlanmalarına ve o şekilde uygulanmasıyla mümkündür. Onun için meşrutiyet günlerinden itibaren yaptığı izahlarda ısrarla hep "*hürriyet-i şer'iyeye*" ve "*meşveret-i şer'iyeye*" ifadelerini kullanmıştır.

İşaratü'l-İ'caz adlı kitabında Fatiha suresinin tefsirine göre sırat-ı müstakim şecaat, iffet, hikmetin karışımından ortaya çıkan adalete işaret etmektedir. İnsandaki kuvvetlerin ifrat, tefrit ve vasat olmak üzere üç mertebesi vardır. Kur'an'a göre sıratı müstakim vasattır. Tefrit mertebede kendisine zarar vereceği gibi, ifrat mertebede başkalarının

hukukuna tecavüz eder. Vasat mertebe ise ne kendine ne de başkasına zarar verir. Değişim, inkılap ve felaketlere maruz kalmış ve insan bedeninde iskân edilen ruhun yaşayabilmesi için insana üç kuvvet verilmiştir. Bu kuvvetlerin, birincisi, menfaatleri kendisine çekmesi için hayvanî bir şehvet gücü, duygusu; ikincisi, zararlı şeyleri def için parçalayıcı, yırtıcı gazap, öfke duygusu; üçüncüsü, fayda ve zararı, iyi ve kötüyü birbirinden temyiz için akıl ve meleke kabiliyetidir. Şehvet gücünün normalin aşağı derecesi humuddur ki, ne helale ve ne de harama şehveti, iştihası yoktur. İfrat mertebesi fücurdur ki, namusları ve ırzları ayakaltına alma derecesinde iştihası olur. Vasat mertebesi ise iffettir ki, helaline şehveti var, harama yoktur (Nursi 1992h: 23). İnsan Kur'an'ın bu emrini uygulamakla yani vasat olan sıratı müstakim yolunu takip etmekle başta bahsettiğimiz farklı istibdatlara karşı koymuş olur.

Tanzimat sonrası Balkanlardaki ayaklanmalar ve milli hareketler Müslümanlar arasındaki birlik ve beraberliğe büyük zarar vermiştir. Hâl böyle olunca özellikle Osmanlı Devleti'nin son yıllarında içine düştüğü güç durumdan kurtulması için önde gelen birçok aydın İslam Birliği'nin önemine dikkat çekmiştir. Böylelikle İttihadı İslam fikri Osmanlı'nın son dönemlerine yükselişe geçmiştir. Bu kavram hali hazırda da güncelliğini korumakla birlikte Müslüman ülkeler arasında ittihat adına ciddi bir gelişme görülememektedir.

Kur'an-ı Kerim'de "Hepiniz Allah'ın ipine sımsıkı sarılın ve ayrılığa düşmeyin."(Al-i İmran, 103) ve "Allah'a ve Resulüne itaat edin; birbirinizle çekişmeyin; sonra içinize korku düşer de, kuvvetiniz elden gider." (Enfal, 46) ayeti vardır. Yani İttihadı İslam bizzat kendisi Allah'ın emridir ve uygulanması da ibadettir. Kur'an-ı Kerim'de "Müminler ancak kardeşirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki size merhamet edilsin." (Hucurat suresi, 10) ayetiyle, müminler arasındaki kardeşlik bağının imanın bir gereği olduğu vurgulanmıştır. Birçok ayet ve hadisi şerifte de

Müslümanların arasındaki bağların güçlü olması konusu üzerinde sıklıkla durulmuştur. Bu manada Müslümanlığın ilk yıllarından itibaren İttihadı İslam'ın uygulandığını söyleyebiliriz. Osmanlı Döneminde baştan sona kadar ila-yı kelimetullah ile beraber İttihadı İslam için çalışılmıştır. Özellikle Yavuz Sultan Selim İttihadı İslam'a büyük katkılar yapmıştır. Kendisi İttihadı İslam'a verdiği önemi şu şekilde ifade etmiştir:

"İhtilaf ü tefrika endişesi,
Kûşe-i kabrimde hatta bîkarar eyler beni.
İttihadken savlet-i a'dayı def'e çaremiz;
İttihad etmezse millet, dağdar eyler beni. "

Said Nursi'de Sultan Selim'e biat etmiş, onun ittihadı İslam'daki fikrini kabul etmiştir. Yavuz Sultan Selim'in doğu illerini ikaz etmesi ile itaat etmeleri Nursi'nin fikirlerini etkilemiştir (Nursi 1992e: 67).

Batı tarihine baktığımızda din savaşları, mezhep savaşları, milletler arası savaşlarla dolu kanlı bir tarih vardır. Avrupa'da 14. ve 15. yüzyıllarda Fransa ve İngiltere arasındaki 100 Yıl Savaşlarını, yine 1618-1648 yılları arasında yapılan 30 Yıl Savaşları'nı bu kanlı tarihe örnek verebiliriz. Bu savaşta Fransa'da Sen Bartelmy katliamında, bir gecede kırk bin Protestan, Katolikler tarafından vahşice öldürüldüğü tarih kayıtlarında mevcuttur. Yine 20. yüzyılda milyonlarca insanın ölümüne sebep olan iki dünya savaşı Avrupa devletleri arasında olmuştur. Yahudiler de bütün Avrupa'da, tarih boyunca katliamlara maruz kalmışlardır. Amerika'daki iç savaşları da buna dâhil edebiliriz. Kendi aralarında yüzyıllar boyunca savaşıp kan döken Avrupa devletleri, ekonomik ve askeri alanda "Avrupa Birliğini ve NATO'yu oluşturarak dünya üzerinde büyük bir güç elde ettiler. Günümüzde Hıristiyan mezhepleri arasında bir çatışma olmamakla beraber, birçok alanda Yahudilerle beraber hareket etmektedirler.

Nitekim Yahudiler, yüzyıllarca dünyanın her tarafında dağınık bir şekilde yaşarken, 20. yüzyılda ittifak ederek dünya üzerinde büyük bir güç oluşturdular. Dünyadaki nüfusları çok az olduğu halde, siyasi ve ekonomik alanda etkili bir güç olmayı başarmışlardır.

Sanayi devrimi ile birlikte Avrupa'nın ilerlemesine mukabil Müslümanların bu gelişmelere ayak uyduramaması sonucu ortaya çıkan durum, Osmanlı Devleti'nde batılılaşma fikrinin yanında İttihadı İslam düşüncesi de filizlenmiştir. Mısır'da Cemaleddin Efgani (1839-1897), talebesi Muhammed Abduh (1845-1905), Hindistan'da Seyyid Ahmed Han (1817-1898), Seyyid Emir Ali (1849-1928), Türkiye'de Sırat-ı Müstakim, Sebiülleraşad, Beyan'ul Hak, İslam Mecmuası, Volkan gibi dergilerde İttihad-ı İslam fikri işlenmiştir (Kara 1987: 1/XV).

İttihadı İslam fikri doğrultusunda yazan dergi ve gazeteler arasında Sırat-ı Müstakim, Sebiülleraşad, Beyan'ul Hak, İslam Mecmuası, Volkan'ı sayabiliriz. Bu yayın organlarında Şeyhülislam Musa Kazım, Mehmed Ali Aynî, Mehmet Akif Ersoy, Said Halim Paşa, Filibeli Ahmet Hilmi, İskilipli Mehmet Atıf, İsmail Hakkı İzmirli, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Babanzade Ahmet Naim, Ahmet Hamdi Akseki, M. Şemseddin Günaltay ve Said Nursî gibi aydınlar yazı yazmıştır (Kara 1987: 1/XV).

İttihadı İslam görüşü, 1870 yılından itibaren Osmanlı Devletinin hâkim siyasi görüşü olsa da, bir fikir hareketi olarak ortaya çıkışı, II. Meşrutiyet sonrası 14 Ağustos 1908'de Sırat-ı Müstakim'in yayın dünyasına girmesiyle başladığı kabul edilmektedir. Bu görüşü Sultan II. Abdülhamid devlet politikası haline getirmiştir (Kara 1987: 1/XXIX).

Yukarıda bahsetmiş olduğumuz geçmişte birçok savaşlar yaşayan düşman devletler bugün ortak menfaatleri uğruna beraber hareket etmektedirler. Bu ülkeler aynı zamanda dünyada kendi dinlerinden olan insanlara yardım etmekte, bir İslam ülkesi olan Türkiye'yi Avrupa

Birliğine almamakta ısrar etmektedirler. Türkiye'nin bazı eksiklikleri olmakla beraber, Müslüman olmasından kaynaklanan tavır açık bir şekilde görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında İttihadı İslam'ın önemi daha da anlaşılmaktadır. Said Nursi'ye göre doğu düşmanlığı İslam'ın gelişmesine engel oluyordu. Bu sebeple bu düşmanlığın izale edilmesi gerekiyordu. Bu durumda, Müslümanlar İslam Medeniyeti etrafında birleşerek batı medeniyeti altında ezilmekten kurtulmalıdırlar.

Said Nursi'ye göre milliyetçilik fikri zamanımızda çok ileri gitmiştir. Bunun en önemli sebebi, Avrupa'nın Müslümanları parçalayıp yutmak için bu fikri içimizde uyandırmasıdır (Nursi 1992m: 322). Batı, bu uygulamasında, Müslüman ülkelerde büyük ölçüde başarılı olmuştur. Bugün birçok İslam coğrafyası, mezhep savaşlarına sahne olmakta, Türkiye'de uzun zamandır bu sorunla uğraşmaktadır. Her ne kadar tam olarak başarılı olamasalar da İslam dünyasının ve Türkiye'nin yaşadığı zarar çok fazladır. Bu zararın, sosyal, siyasal ve iktisadi boyutlarını hesaplamak oldukça zor bir mesele haline gelmiştir.

Oysa İslamiyet'e göre, Müslümanlar hep birlikte Kur'an'a sarılmalı, onun ahkâmı ve emirleri doğrultusunda hareket etmeli ve asla ayrılığa düşmemelidirler. Müminler birbirine sırt çevirmemeli, birbirine karşı düşmanca davranmaktan, hak ve hakikate muhalif hareketlerde bulunmaktan sakınmalıdırlar. İslamiyet uhuvvet ve muhabbet üzerine bina edilmiştir. Kardeşlik, sosyal hayattaki düzenin temeli, insanlık saadetinin koruyucusudur.

Bireysel olarak aileden başlayarak, işyeri, mahalle, ilçe, şehir ve ülke ve tüm İslam Âleminde insanların ve toplumların birbirlerine karşı tarafgirlikle ve menfaatle hareket ederek diğerine karşı ayrımcılık ve düşmanlık yapması o toplumda huzur ve mutluluğu ortadan kaldırır. Eğer sevgi ve kardeşlik olursa, bireylerde ve bu saydığımız topluluklarda huzur ve mutluluk olur. Dışarıdan yapılacak olan saldırılara karşı kırılganlığı azalır. Nursi'ye göre, en bedevi kavimler bile hariçten gelecek tehlikelerin önüne geçmek için, içerideki

anlaşmazlıkları ve ihtilafları bir tarafa bıraktığı halde İslamiyet'e hizmet davasını göttüğünü söyleyen insanlar bunu becerememektedir². Müslümanların birçok düşmanı varken bu düsturu uygulamamaları sonucu düşmanların saldırmasını zemin hazırlamışlardır. Böyle bir davranış şekli de İslam'ın toplumsal hayatına bir ihanettir (Nursi 1992m: 269).

Said Nursi, ittihadı İslam için zamanın en büyük farz vazifesi ifadesini kullanmıştır. Yine başka bir eserinde "Azametli bahtsız bir kıt 'anın, şanlı tali 'siz bir devletin, değerli sahipsiz bir kavmin reçetesi" olarak İttihadı İslam'ı göstermiştir (Nursi 2012b: 109). İslam milletini bir vücuda benzetmiş, ruhunu İslamiyet aklını da Kur'an ve iman olarak tasvir etmiştir. İslam milletini ayrı ayrı olarak ele almak mümkün değildir. Bu bakımdan toplumdaki her birey Müslümanlar arasındaki kardeşlik, muhabbet, birlik ve beraberlik bağlarını kuvvetlendirmeli; ayrılığı netice verecek her türlü fitne ve fesadın, nifak ve ayrılığın kapısını kapamak için gayret etmelidir.

Said Nursi'nin ilk hayatından itibaren takip ettiği gayelerden birisi olan Medresetüzzehra'nın bir neticesi olarak da İttihadı İslam'ı tesis etmeyi hedeflemiştir. Medresetüzzehra'nın vücudu zaman içerisinde çeşitli sebeplerle geri kalmıştır. Fakat Said Nursi'ye göre Risale-i Nur Medresetüzzehra'nın yapması gereken görevi yapmaktadır. Bu açıdan baktığımızda Risale-i Nur'un bir neticesi de İttihadı İslam'ın tesisine sebep olmaktadır.

Avrupa'nın ilerlemesinin sebeplerinden bir tanesi Avrupa'nın coğrafi özelliklerinden dolayı fazla nüfus yoğunluğunu cezp etmesidir. Nüfusun çoğalması ihtiyacı çoğaltmıştır. Bu ihtiyaç insanlığı sanat ve marifette meraka ve yeni keşiflere itmiştir. Avrupa'nın diğer kıtalara

² "Bedevî aşiretlerinden Hasenan aşiretinin birbirine düşman iki kabilesi varmış. Birbirinden, belki elli adamdan fazla öldürdükleri halde, Sipkan veya Hayderan aşireti gibi bir kabile karşılıklarına çıktığı vakit, o iki düşman taife, eski adâveti unutup, omuz omuza verip, o haricî aşireti def edinceye kadar dâhili adâveti hatırlarına getirmezlerdi." (Nursi 1992m: 269).

göre daha az toprak parçasında daha fazla nüfusu barındırması insanlar arasında fikir alışverişinin daha fazla olmasını sağlamıştır. Bu fikir alışverişi sanayide ve diğer alanlarda gelişmelere sebep olmuştur. İslam'ın şartlarından biri olan hac, Müslümanlar arasında bu fikir alışverişi vazifesini görmektedir. Fakat hac vazifesinin yapılması azaldığı için, Müslümanlar arasındaki fikir alışverişi ve birbirini tanıma azalmıştır. Said Nursi'ye göre hac ibadetine gereken önemin verilmemesi aynı zamanda Allah'ın ikazına da sebep olmuştur. Said Nursi *Sünihat* adlı eserinde namaz oruç zekât gibi İslam'ın gereklerini yerine getirmemenin cezası olarak, savaş ile bir nevi bunların telafi edildiğini ve o günahları temizlediğini yazmıştır. Fakat hac için aynı görüşte değildir. Haccın terki savaş gibi bir musibet yerine, Allah'ın gazap ve kahrını celp etmiştir. Sonucunda musibet daha da çoğalmıştır. Hac vazifesi yapılsaydı Müslümanların birbirini tanınması, beraber bulunması ile fikirlerin birleşmesini kardeşliği, yardımlaşmayı sağlaması gibi neticeleri vermesi gerekirdi. Fakat bu görevin yapılmaması ile İslam Âlemi birbirine düşman olmuştur (Nursi 2010b: 59).

2.4. MİLLİYETÇİLİK

Milliyetçilik kelimesinin Türk Dil Kurumu sözlüğündeki karşılığı maddi ve manevi açılardan millet ve ülkesinin çıkarlarını her şeyin üstünde tutma anlayışıdır (TDK, 2011). Millet sözcüğü aslen Arapça olup, "din veya mezhep; bir din veya mezhebe bağlı olan cemaat" anlamındadır. Osmanlıda da 20. yüzyıl başlarına kadar bu anlamda; 19. yüzyıl ortalarından itibaren Fransızca/İngilizce "nation" kavramına karşılık olarak kullanılmıştır. Irk ise kalıtsal olarak ortak fiziksel ve fizyolojik özelliklere sahip insanlar topluluğu demektir. Bazen kavmiyetçilik, ırkçılık milliyetçilik kavramları birbirleri ile

karıştırılmaktadır. Bugün kullanılan milliyetçilik kavramı Arapçada kavmiyetçilik kavramına daha yakındır.

Batı'da "Millet" kelimesi 13. Yüzyıl'dan beri kullanılmaktadır. Lâtince doğum anlamına gelen nasci kelimesinden türemiştir. Natio şekline dönüştüğünde, "*doğum*" ya da "*doğum yeri açısından birleşen insanlar*" grubuna karşılık gelmektedir. Özgün kullanımıyla millet (nation), hiçbir siyasî atıf taşımamakla birlikte, bir insan türüne ya da ırksal bir gruba işaret etmektedir. Terim 18. Yüzyıl'ın sonlarına kadar fazla bir siyasî anlam taşımamış ve birey ya da grup olarak insanların "milliyetçiler" olarak sınıflandırılmasına referans olmuştur. "Milliyetçilik" terimi yazılı olarak ilk defa, Jakobenlere karşıt olan bir Fransız papazı olan Augustin Barruel tarafından kullanılmıştır. 19. Yüzyılın ortalarına gelindiğinde milliyetçilik yaygın bir biçimde siyasî bir doktrin ya da hareket olarak kabul edilmeye başlanmıştır (Heywood 2013: 161).

Kur'an'da "Allah'ın katında en üstün olanınız takvada en ileri olanınızdır." (Hucurat Suresi, 49/13) ayeti geçmektedir. İslam inancına göre, insanların birbirlerine üstünlükleri iman, ilim, marifet, itikat, fazilet ve Allah'ın emir ve yasaklarına uymasına göredir. Bu davranışlar ise kalıtsal özelliklere göre değişmemekte, insan sadece belirli bir ırk, soy veya topluluktan olmakla üstünlük kazanmamaktadır. Bir insanın kendisi İslam ahlakı ile ahlaklanmamış ise, ailesinin, ırkının, bulunduğu toplumun genel durumunun iyi olması bireye herhangi bir üstünlük sağlamamaktadır. İnsanlara ırk, cins, soy sop, anne, baba vs. tercih yapması için bir seçenek sunulmamıştır. Dolayısıyla bunlardan insan sorumlu olmadığı gibi, aynı zamanda bir üstünlük sebebi de değildir.

İslam Dini, müminlerin birlik ve beraberliğini tehdit eden davranışları yasaklamıştır. Hz. Muhammed (A.S.M.) birçok hadiste müminleri beraberliğe karşı sokulacak fitnelere karşı ikaz etmiştir. Örneğin bir hadisi şerifte: "Ümmetimin helâk olması üç şeyden ileri gelecektir:

Kaderiye, unsuriyet, dinî meselelerin rivayetinde titiz davranmamak (Taberânî, Mu'cemü's-Sağîr 1, 158). "Kim kavmiyetçilik dâvası güderse, cehennemde iki dizi üzerine çökecek olanlardır." (Hâkim, Müstedrek 4, 298) gibi hadisleri ile menfi milliyetçiliği yasaklamıştır. Hz. Muhammed (A.S.M.) bir hadisi şerifinde "Azası kesik siyahî bir köle başınıza amir olarak tayin edilse, sizi Allah'ın kitabı ile idare ederse, onu dinleyiniz ve itaat ediniz." (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5, 381) demiştir. Hz. Muhammed'in bu hadisleri de müminlerin birbirlerine takva dışında bir üstünlüğü olmadığını teyit ettiği gibi meşru bir yönetimin dayanması gereken temel esası da belirtmiş olmaktadır.

Said Nursi'nin Kürt olup olmadığı, Kürt Milliyetçiliği yapıp yapmadığı ve bu yöndeki faaliyetleri tartışma konusu olmuştur. Bu iddialara temel teşkil eden konular, Kürdî lakabını kullanması ve bazı Kürt Milliyetçisi cemiyetlerle ilişkisi olduğu iddiasıdır. Said Nursi 1907 yılında İstanbul'a varmasıyla birlikte, unvanını "Said-i Kürdî" şeklinde ilân etmiştir (Badıllı 1998: 172). Cumhuriyet öncesi zaman diliminde bugünkü doğu illeri için Kürdistan ismi kullanıldığı için, Kürdî ismi alması zaten olağan bir şey olarak görünse de onun Kürdî lakabını kullanmasının bir gayesi de o zamanki Kürdistan ismiyle anılan bugünkü doğu illerinin sorunlarına dikkat çekmek olduğu anlaşılmaktadır. Kürdî lakabını bu mana ile kullanmış ve Cumhuriyet kurulup bu ifade yanlış anlaşılmaya başlanınca, bunu Said Nursi şeklinde değiştirmiştir. Yanlış anlaşılmaya sebep olabilecek eski eserlerinde geçen "Kürdistan" veya "bilâd-ı ekrâd" ifadelerini, "vilâyât-ı şarkıyye" şeklinde değiştirmiştir (Akgündüz 1991: 57).

Said Nursi'nin Cumhuriyetten önceki yıllarda, doğuda bir Kürt devleti kurmak amacıyla 1918'de tesis edilen Kürt Teali Cemiyetinin kurucu üyesi olduğu ve bölücü faaliyetlerde bulunduğu iddia edilmiştir. Said Nursi'nin derneğin üyeleri arasında bulunan ve daha sonra yüz ellilikler listesinde sınır dışı edilen İngiliz ajanı Mısırlı Sait Molla ile

karıştırılmaktadır. Said Nursi, Kürt Teali Cemiyetinin başkanı olan Seyit Abdülkadir'den gelen teklife verdiği şu şekilde cevap vermiştir:

"Allah u Zülcelâl Hazretleri Kur'an-ı Kerim'de "Öyle bir kavim getireceğim ki, onlar Allah'ı severler, Allah da onları sever buyurmuştur. Ben de bu beyan-ı ilahî karşısında düşündüm. Bu kavmin, bin yıldan beri âlem-i İslam'ın bayraktarlığını yapan Türk Milleti olduğunu anladım. Bu kahraman millete hizmet yerine ve dört yüz elli milyon (o zamanki İslam âleminin nüfusu) kardeş bedeline, birkaç akılsız kavmiyetçi (bir kısım Kürtçü) kimsenin peşinden gitmem." (Şahiner 1976: 38).

Bu cevaptan anlaşılacağı gibi, onun Kürt Teali Cemiyeti'nin üyelerinden hatta kurucularından olduğunu iddia etmek tutarsızdır. İsimleri ile karıştırılan Sait Molla ile Said Nursi'nin birbirlerine düşman derecesinde zıt oldukları talebelerinden Molla Süleyman'ın hatıralarında şöyle geçmektedir:

"Mısırlı Said Molla isminde bir adam, İngiliz Muhibleri Cemiyeti ikinci başkanı idi. Bu herif, mason gibi itikatsız birisiydi. Hazret i Üstadı İngilizlere ihbar ediyor, eşkâlini tarif ediyordu. Çünkü Üstat, gazetelerde yazdığı yazılarda, İngilizlere müthiş hücum ediyor ve "Tükürün İngiliz lâinin hayâsız yüzüne!" ve "Hey ekbekülkepkâdantekeküp etmiş köpek!" diye Tanin'de ve diğer gazetelerde makaleler yazıyordu" (Badıllı 1998: 515).

Böyle zıt fikirli iki kişinin karıştırılması yanlışlıktan daha çok kasıtlı olarak muhalif düşüncede olan kişiler tarafından karalama amaçlı yapıldığı izlenimini vermektedir.

Said Nursi'ye göre "Fikri milliyet, hürriyetin pederidir" (Nursi 1996: 26) yani günümüzdeki demokrasi ve özgürlüklerin başlangıcı milliyetçilik düşüncesinin gelişmesidir. Fakat Avrupa'nın gelişmesine medar olan

bu menfi milliyetçiliğin, İslam'a zararı olacağını düşünmüştür. Çünkü İslam Milliyetçiliği çok daha kapsamlı olarak milliyetçilikten istenilen neticeyi vermektedir. Irka dayalı bir milliyetçiliğin, İslam memleketleri içinde güçlenmesi bu neticeye zarar verecektir.

Said Nursi özellikle eski Said döneminde, millet kelimesini çok kullanmıştır. Milliyetçiliğin uhrevî bir ibadet ve fazilet olduğunu söylemiş ve o zamanlar bu hissi uyandırmak için bazı hitabelerle telkinlerde bulunmuştur. Said Nursi'nin milliyetçilikten ifade ettiği mana, insanın yaratılışındaki medeniyetperverlik, kendi cinsinden olan insanları düşünmek ve onlara acımak, refahlarını istemek, akrabalarını, aşiretini, milletini, memleketini düşünmek ve onların saadet ve refahını, terakki ve tealilerini istemek ve arzu etmek, insanlığın ve insanlık icabının en zarurî bir seciyesi olmaktır (Badıllı 1998: 620).

Said Nursi, milliyetçilik kavramını müspet ve menfi milliyetçilik olarak ikiye ayırmıştır. Menfi milliyetçilik İslamiyet'te yasak olan ırkçılık veya kavmiyetçiliktir. Kur'an'da "Ey insanlar! Biz sizi bir erkekle bir kadından yarattık. Birbirinizi tanıyıp sahip çıkmanız için milletlere, kabilelere ayırdık" (Hucurat Suresi; 49/13) ayeti vardır. Said Nursi bu ayeti

"Sizi taife taife, millet millet, kabile kabile yaratmışım; ta birbirinizi tanımalısınız ve birbirinizdeki hayat-ı içtimaiyeye ait münasebetlerinizi bilesiniz, birbirinize muavenet edersiniz. Yoksa sizi kabile kabile yaptım ki; yekdiğerinize karşı inkâr ile yabani bakasınız, husumet ve adavet edersiniz değildir." (Nursi 1992m: 321)

şeklinde tefsir etmiştir.

Nursi'ye göre felsefenin sosyal hayatta çıkış noktası olarak insanın menfaatini esas alması gibi, menfaati elde etmek için kuvvete dayanan

cemaatlerin bağlarını da unsuriyet (ırkçılık) üzerine kurar. Kuran ise menfaat yerine Allah rızasını esas maksat yapar, kuvvet yerine Hakk'a dayanır, cemaatlerin bağlarını da din, sınıf ve vatan bağı olarak ele alır. Netice olarak felsefe milletler arasında menfaatten kaynaklanan taraftarlıklara, çatışmalara sebep olur. Kur'an'da ise hedef Allah rızası olduğu için, cemaatler tabakalar arasında kardeşliği ve yardımlaşmayı netice verir. Felsefe hikmetinden kaynaklanan bu menfi milliyetçilik düşmanlığa sebep olacağı için toplum hayatını zehirler.

Menfi milliyetçilik tarafgirliği gerektirdiğinden, tam adalet edemez. Bunun sonucunda insanlar arasında sevgi ve yardımlaşma sadece belirli bir kesime münhasır kalır. Birlik ve beraberliği zayıflatır, kardeşliği sarsar, muhabbeti gölgeler, samimiyeti yok eder. Bunun yerini zulüm, bencillik, istibdat alır. Unsuriyet ve milliyet esasları, taraftarlığı asıl maksat yaptığı için adalet ve hakkı takip edemez. İrkçi bir hâkim, millettaşını tercih edeceği için, adalet edemeyebilir (Nursi 1992m: 54-55). Menfi milliyetçilik insanda bulunan ahlaki değerleri zayıflatır. İnsanda enaniyet ve benliği canlandırır. Merhamet ve şefkat duygularını zayıflatır. Bu da zulmü, bölünmeyi ve kargaşayı meydana getirir.

Nursi'ye göre, menfi milliyetçiliğin bu zararlarından kurtulmak için Kur'an'ın emrettiği dini bağları esas alarak, toplum içerisinde yardımlaşmayı, dayanışmayı sağlamak gerekir. Bu aynı zamanda ibadet olduğu için Allah'ın rahmetine mazhar olarak toplum içinde huzur sağlanır. Mümin olan kimse, iman ve tevhidin gerektirdiği şekilde, kâinata bir kardeşlik beşiği gözüyle bakar. Bütün mahlûkatı, bilhassa insanları ve Müslümanları birbiriyle bağlayan ipi de, ancak uhuvvet olarak görür. Çünkü İslam inancı bütün müminleri bir babanın şefkatli kanatları altında yaşayan kardeşler gibi kardeş kabul etmesini gerektirmektedir (Nursi 1992ı: 90).

Hz. Muhammed'in (A.S.M.) "Elbette İstanbul fethedilecektir. Onu fetheden kumandan ne güzel kumandan ve onu fetheden asker ne

güzel asker” (Ahmed bin Hanbel, Müsned; c.4, s.335) hadisi, kişinin kendi ırk ve soyunun muhabbet edebileceğini göstermektedir. Türk Milleti Abbasiler zamanından beri bin senedir Kur'an-ı Hakîm'in bayraktarı olarak, bütün dünyaya karşı meydan okuyup, Kur'an-ı ilân ederek, Milliyetini, Kur'an'a ve İslamiyet'e kale yapmıştır. (Nursi 1992m: 324). Nursi'ye göre bu şekilde Türk Milleti'nin İslamiyete yaptığı hizmetlere vurgu yapmak, müspet milliyetçilik olarak değerlendirilebilir.

“Ben bakıyorum; kim bana zulmediyor, dikkat ediyordum, onlar katiyen Türk değillerdir. Çünkü hakiki Türklerde zulmetmek damarı yoktur. Bana zulmedenler, Türklük perdesi altına girmiş başka millettendir ve her milletten ziyade yüksek bir haslet, bir manevi kahramanlık Türklerde görüyorum” (Şahiner 2000: 15)

ifadesi ile yine Türkler 'den övgü ile bahsetmiştir. Bu düşüncede başka ırktan olanlar düşmanlık duygusunun bulunmaması gerekir. Buradaki fark bir milletin diğer milletler üzerinde o ırk üzerine yaratılmış olmasından dolayı bir üstünlüğü olmamasıdır. Üstünlüğü İslamiyet'e yapmış olduğu hizmetlerinden dolayıdır. İnsanın doğuştan bir üstünlük hissetmesi diğer milletlerden ayrıcalıklı olduğunu düşünmesi onu zulme haksızlığa ve düşmanlığa sevk edebilir. Olumlu yönde ise milletine ve insanlığa herhangi bir katkıda bulunmasına fayda sağlamaz. Üstünlüğün hizmet ve davranışlarından dolayı olduğunu bilen bir Müslüman daha fazla hizmet ve gayretini artırır. Himmet ve gayretini tüm Müslümanlara sarf eder.

Nursi'ye göre kim himmetini gayretini milletine sarf ederse, o kimse tek başıyla küçük bir millettir (Nursi 2012b: 59). İslamiyet'te olması gereken bu düşünce etkisini kaybetmiştir. Müslüman olmayan bazı milletler, Müslümanlığın malı olan bu esası almışlar, Müslümanlara menfi milliyetçiliği, bencilliği aşlamışlardır. İslam düşüncesinden

aldıkları milliyetperverlikten gelen güzel ahlak ile gayrimüslim birisi, eğer ben ölsem milletim sağ olsun, çünkü milletimin içinde daimi bir hayatım var diyebilmektedir. Bu düşünce Müslümanlardan alınmış ve ilerlemelerinde etkili bir şekilde kullanmışlardır.

Bir Müslüman gayretini ve himmetini sadece kendi ırkına hasretmemeli, bütün din kardeşlerinin hatta tüm insanlığın derdi ile dertlenmeli, ihtiyaçlarını temin için elinden geleni yapmalıdır. Bir Müslüman milleti olarak İslamiyet'i bilirken kendine tecavüz etmeyen diğer insanlarla da barış içerisinde. Onların saadet ve mutluluğu için de çalışmalı, Müslümanlar arasındaki kardeşlik, sevgi, samimiyet, birlik ve beraberliği netice verecek şekilde hareket etmeli fitne çıkaracak davranışlardan kaçınmalıdır.

Said Nursi'ye göre, milliyetçiliğin gereği millete şefkat etmektir. Millet için öyle bir gayret göstermek gerekir ki bu gayret milletin sadece bir kısmına değil, çoğunluğuna hizmet etmelidir. Menfi milliyetçilik ise çoğunluğa şefkat edip hizmet etmez. Şefkate muhtaç olmayan bir azınlığa geçici olarak sadece dünya hayatlarına hizmet etmek dinin emrettiği milliyetçiliğin gereği değildir. Menfi milliyetçilik fikriyle yapılacak hamiyetkârlık, milletin küçük bir grubuna geçici bir fayda sağlayabilir. Toplumun yüzde yetmiş beşi, ya ihtiyardır, ya hastadır, ya musibetzededir, ya çocuktur, ya çok zayıftır, ya da dünyadan daha çok ahireti düşünürler. Bu yüzde yetmiş beşlik kesim dünya hayatından daha çok, ahiret hayatına karşı bir nur, bir teselli, bir şefkat isterler (Nursi 1992m: 327). Türkiye'de yaşayan çeşitli ırktan birçok insan olduğu da düşünüldüğünde menfi milliyetçilik bu insanların birçoğunu dışarıda bırakmış olacaktır. Böylece bu milletlerin kuvvetinden mahrum kalınacağı gibi, bu milletlerin düşmanlığı kazanılmış olacaktır.

İslamiyet'te kavmiyetçilik olmadığı için farklı dillere de müsamaha ile bakılmalıdır. Dil konusunda baskıcı ve yasaklayıcı bir tutum takınmak, yukarıda bahsettiğimiz gibi hem tepkiyi doğuracak hem de

baskı uygulanan kesimlerin cahil kalmasına sebep olacaktır. Cahil olan bir toplumda da ittihadı sağlamak mümkün değildir. Zira cahillik ile ittihat olmaz (Nursi 1996: 73).

Günümüzde insan haklarının gelişmesi ile insanların kimliklerini ön plana çıkarma düşüncesi artmıştır. Eski zamanlarda olduğu gibi bu hissiyatı baskılamak mümkün değildir. Bu manada Said Nursi, Kürtlerin yok sayılmasına da karşı çıkmıştır. Kürtlerin milyonlarla efradı bulunmaktadır ve uzun yıllardır milliyetini ve dinlerini muhafaza etmişlerdir. Aynı zamanda Türklerin hakiki vatandaşı ve yüzyıllardan beri cihat arkadaşıdır. Böyle bir milleti yok saymak ancak Kürtlerin milliyetini kaldırıp onların dillerini unutturduktan sonra olabilir ki bu da mümkün değildir. Hem Kürtler için hem de diğer azınlıklar için böyle bir uygulama medeni bir yöntem değil keyfi ve şahsidir. Bu tür keyfi uygulamalara da Kürtlerin ve diğer azınlıkların uyması beklenemez (Nursi 1992m: 430).

İslamiyet sadece dünyaya bakmaz aynı zamanda ahireti de kapsamaktadır. Bu bakımdan İslam kardeşliğini düşünen bir mümin kendisini hem geçmiş hem gelecekte tüm Müslümanlarla ebedi kardeş olarak hisseder. Menfi milliyetçilikte ise bu bağlar sadece yaşadığı zamanla ve kendi milleti ile sınırlıdır. Bundan dolayı İslam kardeşliği, daha kuvvetli sarsılmaz ve faydalıdır. Menfi Milliyetçilik bağlarını İslam Kardeşliğine tercih etmek Müslümanlara zarar verir. Onların kuvvetlerini parçalar ve zayıflatır. Bu bakımdan menfi milliyetçiliği esas alan bir siyaset gütmek adeta bir cinayettir (Nursi 1992m: 324). Nursi'nin yaşadığı dönemde yaklaşık üç yüz elli milyon Müslüman vardır. Bu kadar geniş ebedi bir kardeşliği menfi milliyetçilik sağlayamaz (Nursi 1992m: 323). Saf ırk diye bir şeyin olması mümkün olmadığı için, birlik ve beraberliği unsuriyet değil, "dil, din ve vatan münasebetinin te'min etmelidir. Kaldı ki Levh-i Mahfuz açılrsa yani insanların gerçek soyları araştırılrsa ancak hakiki unsurlar birbirinden ayırt edilebilir. Öyle ise, gerçek saf ırkçılık fikrine, hareketi ve hamiyeti

bina etmek, manasız ve zararlıdır. Bundan dolayı da menfi milliyetçilerin önde gelenleri mecburen “Dil, din, bir ise; millet birdir” demiştir. Bu açıdan bakıldığında gerçek unsuriyete değil; belki dil, din, vatan birliğine bakılması gerekir. Eğer üçü bir ise, zaten kuvvetli bir millet oluşur. Eğer birisi noksan olursa, tekrar milliyet dairesine dâhildir (Nursi 1992m: 326).

Nursi'ye göre Yavuz Sultan Selim İttihadı İslam'a büyük katkı sağlamıştır. Bundan dolayı, Sultan Selim tarafından izlenen siyasetin günümüzdeki etnik sorunların çözümü için de bir reçete olabileceğini ifade etmektedir. (Nursi 2012a: 21). Yavuz Sultan Selim İdris i Bitlisi'yi Doğu ve Güneydoğu Anadolu vilâyetlerinin kan dökülmeksizin Osmanlı yönetimine geçmesi için görevlendirmiş o da bunda başarılı olmuştur. İdris i Bitlisî, Osmanlıya itaat eden Kürt beyleri ile ilgili bir risale hazırlayıp Yavuz Selim'e takdim etmiştir. Burada İdris-i Bitlisi'nin şu tespiti çok önemlidir. “Biz Kürt aşiretleri, Allah bir ve peygamber hak demekten başka hiçbir şeyde ittihat ve ittifak edemeyiz” (Akgündüz 1994: 33). Nursi'ye göre İslam âlemi içerisinde parçalanmayı sağlayacak, birlik ve beraberliği engelleyecek en zayıf yönümüz menfi milliyetçilik ve mezhepçiliktir. Böyle olmakla birlikte, gayet zevkli ve cazibedar bir ruh hali verdiği için, pek çok zararları ve tehlikeleriyle beraber, zevk hatırı için her millet az çok bu fikre değer vermektedir (Nursi 1992g: 163).

Milliyetçilik fikri günümüzde geçmişe göre etkisini daha da arttırmıştır. Özellikle Avrupa ülkeleri, bu fikri Müslümanları parçalayıp, gelişimini engellemek için canlı tutma gayreti içerisinde dirler (Nursi 1992m: 322). Bugün eski sömürü düzenlerini bir şekilde devam ettirmek isteyen ülkeler menfi milliyetçiliği diri tutmak için çalışmaktadırlar. İslam ülkelerinin hali hazır durumları göz önüne alındığında başarılı oldukları tespiti yapılabilir. Türkiye'de de bu konuda sürekli faaliyet yapılmaktadır. Zaman zaman karışıklıklara sebep olsa da tam anlamı ile başarıya olduğu söylenemez. Bu çalışmaların başarılı olamamasının

sebebi yine bütün müminler arasındaki kardeşlik düşüncesini tam olarak yıkamamalarıdır.

Said Nursi, şarkta aşiretlerle yaptığı sohbetlerde özellikle doğu bölgesinde yaşayan insanların batıdan çok farklı olduğunu, kalplerinde din hissinin hâkim olduğunu söylemiştir. Ona göre peygamberlerin çoğunun da batı yerine doğuda gönderilmesi buna işaret etmektedir. Bu sebeple bu bölgeyi ileri bir seviyeye getirmek için, dini duyguların serbest bırakılarak güçlendirilmesi gerekir (Nursi 2012b: 65). Diğer alınacak tedbirler bunun üzerine bina edilmelidir. Din duygusu olmadan yapılan tedbirler sağlam bir zemine oturmadığı için kalıcı olmayacaktır.

Said Nursi, 1910'larda Osmanlı Devleti'ne karşı isyan etmek isteyen bazı Kürt aşiret reislerine şu konuşmayı yapmıştır:

“Altı yüz seneden beri tevhit bayrağını umum âleme karşı yücelten ve milli âdetlerini terk ederek ihtiyarlanan bizim şanlı Türk pederlerimize, kuvvet ve cesaretimizi hediye edelim. Ona bedel, onların akıl ve marifetinden istifade edeceğiz ve asaletimizi de göstereceğiz. Elhâsıl, Türkler bizim aklımız, biz onların kuvveti; hep beraber bir iyi insan oluruz. Dik başlılık etmeyeceğiz ve kendi başına hareket yapmayacağız. Bu azmimizle başka milletlere ibret dersi vereceğiz. İyi evlat böyle olur. İttifakta kuvvet var, ittihatta hayat var, uhuvvette saadet var, hükümete itaatte selâmet var. İttihadın sağlam ipine ve muhabbet şeridine sarılmak zaruridir ” (Nursi 2010a: 468).

Said Nursi'ye göre menfi milliyetçilik, Batı'nın İslam Âlemini bölmek, parçalamak ve sömürmek için uyguladığı bir politikadır. Bunun çaresi İttihadı İslam'dır, müminlerin kardeşliğidir. Dünyadaki tüm müminler ırk, mezhep ayrımı yapmadan birbirleri ile kardeş olmalıdırlar. İslam devletlerinin ayrı ayrı mücadele ederek ittifak etmiş olan Hristiyan ve Yahudilere karşı başarılı olması mümkün değildir.

BÖLÜM III

YÖNETİM

3.1. YÖNETİM

Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre cumhuriyet milletin, egemenliği kendi elinde tuttuğu ve bunu belirli süreler için seçtiği milletvekilleri aracılığıyla kullandığı yönetim biçimi olarak tanımlanmıştır (TDK, 2011). Said Nursi, her ne kadar bu tanıma açık olarak bir yorum veya eleştiri getirmese de, sadece isim olarak uygulanan cumhuriyetin gerçek cumhuriyet olmadığını işaret etmiştir. İslamiyet'teki yönetim şekli ise hakiki adaleti sağlamalı ve aynı zamanda Kuran'ın emir ve yasakları dairesinde bir hürriyeti temin etmelidir.

Said Nursi, Eskişehir Mahkemesinde rejim aleyhinde olmak ile suçlandığında bu suçlamayı reddetmiş, cumhuriyet taraftarı olduğunu söylemiştir³. Tabi ki bu söylem toplum tarafından İslamiyet'e aykırı olduğu düşünülen ve alışık olunmayan bir şeydir. Said Nursi'ye göre dört halife her biri hem halife, hem cumhurbaşkanıydı. Hz. Ebubekir

³Mahkemede "Cumhuriyet hakkında fikrin nedir?" sorusuna karşılık, "Eskişehir Mahkeme Reisinden başka, daha sizler dünyaya gelmeden benim dindar bir cumhuriyetçi olduğumu elinizdeki tarihçe-i hayatım ispat eder" diyerek Siirt'te bir türbeye kapandığı zaman olan şu hadiseyi anlatmıştır: "Eskişehir mahkeme reisinden başka daha sizler dünyaya gelmeden ben dindar bir cumhuriyetçi olduğumu elinizdeki tarihçe-i hayatım ispat eder. Hülâsası şudur ki: O zaman şimdiki gibi, hâli bir türbe kubbesinde inzivada idim. Bana çorba geliyordu. Ben de tanelerini karıncalara verirdim, ekmeğimi onun suyuyla yerdim. İşitenler benden soruyordular. Ben de derdim: Bu karınca ve arı milletleri cumhuriyetçidirler. O cumhuriyetperverliklerine hürmeten, tanelerini karıncalara verirdim."

de Aşere-i Mübeşşereye ve Sahabe-i Kirama cumhurbaşkanı hükmündeydi. Fakat sadece isimden ibaret bir cumhurbaşkanı değillerdi. Gerçek adaleti ve İslami dairede hürriyeti temin eden bir görevi yürütüyorlardı (Nursi 1992e: 39). Said Nursi bundan sonraki dönemlerdeki yönetimleri de zaten bir nevi istibdat rejimi olarak tanımlamıştır.

Saltanat ve krallık, tek parti diktatörlüğü gibi yönetimlerinin hepsi istibdat yönetimleridirler. Müslüman ülkelerdeki yönetimlerin çoğu ve ülkemizdeki tek parti yönetimleri sadece ismi bir cumhuriyettir. Askeri darbeler ve oluşturulan bürokratik vesayetle, halkın iradesi meclise yansımamakta, yansıma olsa da pratikte uygulama imkânı bulamamaktadır. Eski dönemlerde belki insanlar yine demokrasiye özlem duymalarına rağmen, mevcut baskı rejimlerini de yeterince eleştiremiyorlardı. Çünkü demokrasinin tam olarak uygulanması söz konusu değildi ve insanlar kıyaslama yapamıyorlardı. Elbette bazı ilim adamları durumun farkındaydılar, fakat harekete geçmek için yeterli zemin olmadığı için onlar da herhangi bir şey yapamıyorlardı.

Buna mukabil, İslam dini açık bir hüküm olarak yönetim şekli emretmemiştir. Yönetim şekli insanların bulunmuş olduğu zaman ve şartlara, eğitim seviyelerine göre değişmiştir ve değişmeye devam etmektedir. Yalnız İslam Dini demokrasinin esasını oluşturan istişare ve meşveret yapmayı tavsiye etmiştir. “Onlar, aralarında şura yaparlar.”(Şura, 42/38) “Yapacağın iş hususunda onlarla meşveret et.” (Al-i İmran, 3/159) bu konudaki ayetlerdendir. Yine Hz. Ebu Hüreyre “Ben, arkadaşlarıyla Resulullah'tan daha çok istişare eden birini görmedim.”(Tirmizi, Cihad, 35) demiştir. Said Nursi “Asıl şeriatın meslek-i hakikisi, hakikat-ı meşrutiyet-i meşruadır” (Nursi 2012a: 14) demekle demokrasinin şeriata aykırı olduğu yönündeki görüşlere muhalefet etmiş, İslamiyet'e en uygun rejimin demokrasi olduğunu işaret etmiştir. Fakat seküler olmayan bir demokrasiyi savunmuştur. Demokrasi dünyada insanlığın mutluluğunun bir sebebidir. Çünkü

insanların baskıdan kurtulup cüzi iradelerini gerçekleştirmelerini sağlayan demokrasidir. Bunun sonucunda da yeni fikir ve yetenekler gelişmesi insanlığın gelişmesine sebep olacaktır.

Demokrasi, köken olarak Eski Yunanca “halk” anlamına gelen demos ve “iktidar, yönetim” anlamına gelen “kratia” köklerinden türetilmiştir. “Halk yönetimi” anlamına gelmektedir, Abraham Lincoln’ün “halkın, halk tarafından, halk için yönetimi” şeklindeki yaklaşımı, demokrasinin en yaygın kullanılan tanımlarındandır. Halk kavramının halkın çok farklı tanımlanan yapısı, demokrasinin farklı kavramlarla açıklama ihtiyacını doğurmuştur. Bu kapsamda, Robert Dahl demokrasi yerine “çoğunluğun yönetimi” anlamına gelen “poliarşi” kavramını tercih etmiştir. Halkın tamamının yönetim sürecine katıldığı, arzu ve taleplerinin karşılandığı bir yönetim tarzı, ideal bir demokrasi anlayışını ifade eder. Çağdaş demokratik sistemler, halkın tamamının doğrudan değil, seçmiş oldukları temsilciler tarafından yönetim sürecine katıldıkları bir anlayışını ifade eder. Demokrasiler, çoğunluk yönetiminin çoğunluğun baskısına dönüşmemesi için, anayasalar gibi iktidarları sınırlandırıcı ve temel hak ve hürriyetlerini koruyucu tedbirler almalıdırlar. Demokrasilerde hukukun üstünlüğü, güçler ayrılığı, fikir, ifade, örgütlenme, din ve vicdan özgürlüğünü gibi temel hak ve hürriyetlerin anayasalarla güvence altına alınması önemlidir (Bingöl 2014: 123).

Demokrasi, ülkeleri baskıcı rejimlerden ve otoriter liderlerden kurtarıp, insanları top yekûn millet şeklinde hareket etmelerini kendi himmetlerini milletlerine yöneltmelerini ve kullanmalarını sağlar. Bunun tersi olarak baskıcı rejimler insanlardaki bu kuvvet ve gayreti millete sarf etmek yerine kendi şahsi menfaatlerine yönlendirerek “neme lazım başkası düşünsün” gibi bir anlayışın oluşmasını sağlarlar (Nursi 2012a: 58). Zaten İslam Âleminin tekâmül sürecine baktığımızda, demokrasinin eksikliği ile fertlerin bilgi ve becerilerini açığa çıkaramamaktan kaynaklanan tabloyu görebiliriz.

Cumhuriyet kavramı, demokrasi kavramı ile ilişkili olmakla birlikte, farklı bir anlamı vardır. Teknik anlamıyla cumhuriyet, devletin başkanının halkın bütünü temsil etmek üzere doğrudan ya da dolaylı yoldan halk tarafından seçilmiş olmasıyla tanımlanır. Bu nedenle demokrasi ile cumhuriyet kavramlarının birbirine karıştırılmamalıdır. Cumhuriyet yönetim biçimi iken, demokrasi ise yönetimin oluşum ve işleyiş kurallarını niteleyen bir içeriktir. Ancak Türk devriminin oluşturduğu kamu geleneğinde, cumhuriyet ve demokrasi kavramlarının hep birlikte düşünüldüğü de bir gerçektir (Sabuncu 2006: 44).

Demokrasi, tüm üye veya vatandaşların organizasyon veya devlet politikasını şekillendirmede eşit haklara sahip olduğu bir yönetim biçimidir. Bu anlam itibarı ile İslam düşüncesi ile demokrasinin karşıtlığından söz edilemez. Fakat bazı ülkelerin kendilerini demokratik görmelerine rağmen, özünde tam olarak bu değerlere sadık kalmadıkları bir gerçektir. Bu manada değişiklik gösteren yönetimler İslam'la bağdaşmayabilir.

Demokrasi, çağdaş dünyanın şartlarına en uygun ve insanlığın tecrübe ile bulabildiği ve İslam'ın da emirlerinin gereğini yerine getiren en gelişmiş yönetim şeklidir. Bu yönetim şeklini Said Nursi "Meşrutiyeti meşrua" olarak tanımlamıştır. Yani Kur'an'ın emir ve yasakları çerçevesinde şekillenen bir yönetim şekli olmalıdır. Hak ve adalet açısından insanların bir diğerine karşı herhangi bir üstünlüğü yoktur. Üstünlük olmayacağı için karar mekanizmasında herkes eşit olarak söz sahibi olmalıdır. Toplumunu ilgilendiren konularda bir kişinin veya belirli bir kesimin karar vermesi de diğerlerinin hukukuna bir nevi tecavüz olacaktır. Yine doğru karar verebilmek açısından daha geniş bir görüş ve ortak akıl ile hareket etmek bu zamanda bir zaruret haline gelmiştir. Eski zamanlarda bilim bu kadar gelişmediği için bir kişi birçok konu hakkında yeterli bilgiye sahip olabiliyordu. Zamanımızda ise ihtisaslaşma bir zaruret olduğu gibi karar verirken de bu ihtisas

sahiplerinin görüşlerini almak bir zarurettir. Aksi halde meseleyi doğru tahlil ederek karar vermek imkânsızdır.

Hz. Muhammed'in (A.S.M.) kendisi bir nevi demokrasiyi uyguladığı gibi dört halife zamanında da halife seçimi, cihat ve benzeri birçok durumda konuda istişare ve seçim yapılmıştır. İslam Dininde kul hakkı ön plana çıktığı için, umumu ilgilendiren konularda istişare yapılması, sorumluluğu bir kişiden alarak topuma yayacaktır. Böylece daha sağlıklı karar vermenin de önü açılacaktır.

Medeniyetin şimdiki kadar gelişmediği eski devirlerde, sosyal bağlar ve ihtiyaçlar şimdiki kadar çok olmadığı için şahısların eksiklikleri de olsa devlet idaresinde yeterli olabiliyorlardı. Fakat bu zamanda tam tersi bir durum olduğu için milletin kalbi hükmünde olan millet meclisi ve milletin fikri makamında olan meşvereti şer'i ve kılıç ve medeniyet yerinde olan fikir hürriyeti devleti taşıyabilir (Nursi 2012a: 78).

3.2. DEVLET, BÜROKRASI VE BİREY

Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre "Devlet", "toprak bütünlüğüne bağlı olarak siyasal bakımdan örgütlenmiş millet veya milletler topluluğunun oluşturduğu tüzel varlıktır" (TDK, 2011). Devlet refah, düzen, halk sağlığı için uğraşır, bu faaliyetleri yapmak için kurallar koyar, düzenler ve yetkilendirir. Hükümet ise devlet yönetimi, bakanlar kurulu gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Said Nursi, eserlerinde hem devlet hem de hükümet kavramını kullanmıştır. Her ne kadar hükümet kavramını iktidarı elinde bulunduran yönetim manasında kullanmışsa da, bunun dışına çıktığı da olmuştur. Buna "İşte şu adamlar gibi eczası ve memurları bulunan bir hükümeti hükümet diyerek merci tanıyıp müracaat etmek kâr-ı akıl değil, beyhude bir zillettir" (Nursi 1992m: 74-75) örneğini verebiliriz. Memur, hükümetin değil devletin işini gören, hükümetin ideolojisinden bağımsız tarafsız

bireylerden oluştuğu için devlet kavramını kullanması gerekirken, hükümeti tercih etmiştir. Zaten eserin yazıldığı dönem tek parti dönemi olduğu için memurlar da devlet ile parti kavramını aynı görmüşlerdir. Said Nursi ise yapılan icraatlara muhalefet ederken hükümet kavramını kullanmış, devlet kavramına ise daha geniş herkesi içine alan bir anlam yüklemiştir. Devlet kavramı ile olumsuz bir manayı yan yana getirmemiştir.

Eserlerinde tevhit ve nübüvvet ile ilgili bahislerde devlet örneğini sıklıkla kullanmıştır. Tevhit bahislerinde devletin kanun ve nizamı ile kâinat arasında bir benzerlik kurmuş buradan Allah'ın varlığına delil getirmiştir. Peygamberlik konusunda İslam'ın diğer dinlere olan üstünlüğünü izah ederken Hz. Muhammed'in (A.S.M.) diğer dinlere karşı kısa zamanda galip gelmesine vurgu yapmıştır.

Said Nursi hükümet kelimesini hikmetle iş yapan anlamından geldiğini ifade etmiştir (Nursi 1992l: 458). Yine *İşarat'ül-İ'caz* adlı tefsirinde kâinat için hilkat hükümeti tabirini “yaratılışın hükmü hikmeti” anlamında kullanmıştır. Kâinatta hüküm süren düzen ve kurallar bir hükümet olarak tavsif edilerek insanların yönetimi ile bir benzerlik kurulmuştur.

İnsanlar ilk yaratılışlarından itibaren, toplu yaşamaya mecbur olmuşlardır. Çünkü insanın fitratı medenîdir. Kendi cinsini düşünmeye mecburdur. Toplumsal hayatın devamı ile kişisel hayatını devam ettirebilir. Meselâ, bir ekmeğe ulaşmak için çiftçiden nakliyeciye, fırıncıdan tüccara kadar birçok ellere muhtaçtır ve bunların temininde o elleri manen öpmektedir. Bu örneği giyim kuşam gibi diğer ihtiyaçlar için de kıyas edebiliriz. Bu gibi diğer ihtiyaçlarını karşılamak için de birçok fabrikaya ve ellere muhtaçtır. İnsan hayvan gibi bir postla yaşayamadığından, kendi cinsiyle fitraten alâkadar olduğundan ve onlara manevi bir değer vermeye mecbur bulunduğundan, fitratı medeniyetperverdir (Nursi 2012b: 60). Bu toplu yaşama ihtiyacı da bir intizamı mecbur kılmıştır. Devlet oluşumu

da bu manada Said Nursi'nin eserlerinde yer bulmuştur. Ona göre insanların iktidarı ve hükümeti anlamındaki devlet, insanların varlığından bu yana vardır.

İslamiyet'te her alanda olduğu gibi, Hz. Muhammed (A.S.M.) devlet yönetiminde de örnek olarak gösterilmiştir. Said Nursi de O'nun başarısını İslamiyet'e bir delil olarak sunmuştur. Bu açıdan baktığımızda devletin meşruiyeti dinden kaynaklanmaktadır. Said Nursi'ye göre "Devlet bir şahs-ı manevidir. Çocuk gibi, teşekkülü, büyümesi tedricidir (Nursi 1992h: 109). Hâlbuki Hz. Muhammed'in getirdiği din vasıtasıyla kurulan devlet kısa zamanda eski devletin fertlerinin içlerine işlemiş olan fikir duygu ve bağlılıkları söküp atarak yeni bir devlet tesis etmiştir. Bu devlet aynı zamanda diğer devletlere de kısa zamanda üstünlüğünü kabul ettirmiştir. Devlet İslamiyet'in esaslarını ne kadar çok uygulayabilirse gelişmesi ve güçlenmesi o kadar çabuk olur.

Said Nursi'ye göre devletin dayandığı iki kuvvet vardır. Bunlar kılıç ve kalemdir. Yani yönetim askerin cesaretine ve bürokratların dirayetine ve adaletine dayanır (Nursi 1992a: 92). Osmanlı Devleti'nin de Avrupa'nın büyük devletlerine karşı hayatını ve mevcudiyetini koruyan ve devam ettiren askerlerdeki "ölsem şehidim öldürsem gaziyim" fikridir (Nursi 1992m: 326). Bu kuvvetlerin ağırlığı zamana göre farklılık gösterebilir. Geçmişte kuvvet daha çok önemli olurken, günümüz medeniyetinde ilim ve marifet daha ön plana çıkmıştır (Nursi 2012a: 74). Bu iki kuvveti fen ve teknoloji ile güçlendirmenin önemi her geçen gün daha da artmaktadır. Gelişen şartlara ayak uydurulamadığı takdirde, bu kuvvetlerden yeterince faydalanılması mümkün olmamaktadır. Bu bağlamda önceden olduğu gibi şimdi ve daha sonra ilerlememiz, İslamiyet'in ilerlemesiyle ve Kur'an hükümlerine sadakatle olacaktır (Nursi 2012a: 40).

Bürokrasi bir toplumda aşağıdan yukarıya daralan bir yapı içinde örgütlenmiş olan, kişisel olmayan genel kurallar ve işleyiş ilkelerine

göre çalışan sistem ve kurallar grubudur. Kavram olarak yönetim, politika ve sosyoloji alanlarında tartışmalara yol açmıştır. Bunlardan en önemlilerinden biri, Max Weber'in öne sürdüğü hiyerarşi ve ideoloji içerikli çalışmadır. Yaygın olan bürokratik sistemlere devlet, silahlı kuvvetler, hastaneler, bakanlıklar, okullar ve büyük şirketler örnek verilebilir (Mardin 1975: 248). Bürokrasi, yönetsel, siyasal ve sosyal yönleri olan geniş bir kavramdır. Genellikle örgütsel yapılar ve bunların performansa etkileri analizinde kullanılır. Bu analiz için genellikle Weber'in bürokrasi kavramı esas alınır. Weber'e göre bürokrasi, diğer örgüt biçimlerine nazaran üstünlükleri olan rasyonel ve etkin bir yönetim biçimidir. Albrow, rasyonel örgüt, örgütsel verimsizlik, memurlar tarafından yönetim, kamu yönetimi, örgüt, modern toplum ve memurlar topluluğu ve onların rutin uygulamaları gibi farklı anlamlarından bahsetmiştir (Eryılmaz 2013: 19-20). Said Nursi'nin eserlerinde "bürokrasi" kelime olarak geçmemektedir. Fakat memurlar tarafından yönetim, verimsizlik, memuriyet kavramları eserlerde yer bulmaktadır.

Said Nursi, Van'da bulunduğu dönemde kaldığı Tahir Paşa'nın konağı, memurların, muallimlerin ve âlimlerin gözde mekânı idi. O da bu dönemde memurları tanıma ve tahlil etme fırsatı bulmuştu. Bununla beraber bürokrasinin gerçek yüzü ile karşılaşması Abdülhamit döneminde olmuştur. Doğu Anadolu için geliştirdiği projeleri padişaha arz etmek istemiş fakat sarayın bürokrasisine takılmış ve akıl hastanesine gönderilmiştir. Bundan sonraki hayatında da genellikle bürokrasinin kötü yüzü ile karşılaşmış ve memurların keyfi uygulamalarına maruz kalmıştır.

Risale-i Nur'da insan kul olması hasebi ile memuriyet ve askerlik temsili verilerek bu anlamdaki görevleri kıyaslanmıştır. Yani nasıl ki bir memur, ücret mukabilinde kendisine verilen emirleri yapmakla mükellefse, insan da baştan ücretini alarak kendisine verilen kulluk vazifesini yapmakla mükelleftir. Memur da maaşını aybaşıda alarak

kendisine verilen görevleri yapmalıdır. Kanuni'nin "Reaya milletin efendisidir" sözü bu konuyu tam olarak açıklamaktadır. Amir olan vergi verenler, memur olan da ücret alanlardır. Dolayısı ile memuriyet, emirlik ise, reislik değil, millete bir hizmetkârlıktır (Nursi 1992g: 163). Yani memuriyetin geçim kaynağı olmaması, hizmet için yapılması gerekmektedir. Bu bakış açısı ile hareket edildiği takdirde bürokrasinin birçok aksaklığı giderilmiş olacaktır.

Said Nursi "ulû'l emre itaat" konusu üzerinde hassasiyetle durmaktadır. İslam'ın bu temel esasını "Fahri Âlem'in fermanını size tebliğ ediyorum ki: İtaat farzdır" (Nursi 2012e: 70) şeklinde askerlere bildirmiştir. Her memur kendi görev ve sorumluluğu çerçevesinde üstlerine karşı sorumludur. Bu sorumluluk elbette bir hiyerarşiyi de ortaya çıkaracaktır. Memurların amirlerinin konusu suç teşkil etmeyen emirlerini uyması gibi, "Padişah, Peygamberimizin emrine itaat etse ve yoluna gitse halifedir. Biz de ona itaat edeceğiz. Yoksa Peygambere tâbi olmayıp zulmedenler, padişah da olsalar haydutturlar." (Nursi 2012a: 15) işaretince yine benzer şekilde dinen suç oluşturmayan emirlerin yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Yine benzer şekilde sağlam, dindar, hakperest, ulü-l emre itaatin şeriat, Kur-an hadis ve hikmet ile farz olduğunu beyan etmiştir (Nursi 2012a: 15).

Her memurun görev ve sorumluluğu olduğu gibi, alacağı bir ücret ve ceza da olmalıdır. Ücret ve cezanın dağıtılmasındaki ölçü de şu olması gerekir: Olumlu şeyler, güzellikler, iyilikleri cemaate, orduya tevzi edilmeli ve tahribat ve kusurlar başa verilmelidir. Çünkü bir ürünün ortaya çıkması için, en üst seviyeden en alta kadar herkesin katkısı şarttır. Daha çok yöneticilerden kaynaklanan stratejik ve taktik planlama hataları başarısızlığa sebep olur. Dolayısı ile ücret dağılımında üst kademeye fazla aşırı gidilmemelidir. Ceza da ise sorumluluk daha çok yöneticilerde olduğu için onlar sorumlu tutulmalıdır. Ayrıca tepe yöneticiler çok fazla methedilip, olduğundan

yüksek gösterilmemelidir. Bu tarz bir davranış onları zulme sevk edebilmektedir (Nursi 1992f: 284).

Devlet nezdinde sahip olunan makam, hizmetkârlık olarak görülmelidir. Dolayısı ile bu makam kendi şahsına hizmete dönüşmemeli, keyfilik olmamalıdır (Nursi 1992f: 284). Kuvvet kanunda olmazsa şahısların keyfi uygulamaları başlar. Demokrasi ve vicdan hürriyeti, İslamiyet'in bu esasına dayanır. Aksi takdirde keyfilik baskı rejimlerinin ortaya çıkmasına yol açar. Özellikle zamanımızda, İslami terbiyenin ve Allah'a kul olmanın gerekliliğinin yapılmasının eksikliği ile kibir benlik insanlarda kuvvetlenmiş. Bu da memuriyeti hizmetkârlıktan çıkarıp bir hâkimiyet, tahakküm mertebesine getirmiştir. Böyle bir durumda adalet tesis edilemeyeceği için insanların hukuku da korunamaz (Nursi 1992e: 620).

Memurun memuriyet makamında vazifesini yaparken vakarını muhafaza etmesi, ciddiyetini koruması gerekir. Bu bahsettiğimiz enaniyet göstermemesine engel değildir. İnsanın görevi icabı bir şahsiyeti olur ki gerçek kişiliği ile bazı noktalarda uyuşmayabilir. Eğer bir makamda bulunan kişi, liyakat sahibi ise görevi ile ilgili uyumsuzluk olmaz. Eğer göreve layık değilse, bu kişilikler birbirinden çok farklı olur. Görevin ifasında kendisine ve çevresine zarar verebilir. Said Nursi bunu bir eserinde şu şekilde ifade etmiştir. "Yoksa vazifesi hizmetkârlık ve tabiatı çocukluk olanlar, büyük rütbeye girmekle tekebbür eder. Tekebbür etmekle tenasübünü bozup muâşeretini teşviş eder." (Nursi 1992j: 100).

Said Nursi'ye Jön Türklerle ilgili doğudaki aşiretlerden onların dindeki laubalilikleri ile ilgili içki içtikleri ve oruç tutmadıkları dolayısı ile de millete sadakat edemeyecekleri sorulmuştur. Cevap olarak iş ve sanatın farklı olduğunu, günahkâr bir adamın çok güzel çobanlık yapabileceğini, hatta ayyaş bir adamın, ayık olduğu bir vakitte iyi saat yapabileceğini söylemiştir (Nursi 2012b: 20). Bir işte liyakat, diğer bazı meziyetlerden önde gelebilmektedir. Said Nursi eski hayatında bir

hatırada, Beytüşşebap aşiretinde çıkan bir isyanı anlatır. İsyanın sebebi kaymakamın namaz kılmamasıdır. İsyan çıkaranlar kendileri de aslında namazsız, hem de eşkıya kimselerdir. Yani o bölgenin insanı kendisi dindar olmasa da başlarındakini dindar görmek istemektedirler (Nursi 1992e: 140). Özellikle liyakatleri ile beraber, özellikle Doğu Anadolu'da görev yapan memurlar dine saygılı olmalıdır.

Asıl ve meşru geçim kaynağı memuriyet değil, sanat, ziraat ve ticaret olmalıdır. “Zira memuriyete veya imarete giren, yalnız hamiyet ve hizmet için girmelidir. Yoksa yalnız maişet ve menfaat için girse, bir nev'i çingenelik eder” (Nursi 1992b: 100). Memuriyette kadro açılırken ihtiyaçlar iyi tespit edilmelidir. İstihdam için devlette kadro açılmamalıdır. Osmanlıda da memuriyet kısmen, askerlik de tamamen Müslümanlarda olduğu için, Müslümanlar fakir kalmış gayrimüslimler zengin olmuştur. Bu sebeple çocuklar ilk eğitimlerinden itibaren meslek olarak memuriyete değil sanat ve ticarete yönlendirilmelidir. İnsanlarda iktisat ve kanaat duyguları geliştirilmelidir. Aksi takdirde herkes memuriyete girmeye çalışacaktır. Bu davranış üreticilerin çoğalmasına, tüketicilerin azalmasına, sanat, ticaret ve ziraatın zayıflamasına neden olacaktır (Nursi 1992a: 144).

Allah insana çok geniş ve yüksek bir mahiyet vermiştir. İnsanın bir ferdi diğer yaratılanların bir cinsi gibidir. Bunun sebebi kendisine verilen görevin öneminden kaynaklanmaktadır. İnsan diğer yaratılanlara bir önder, imam ve halife makamındadır. Allah'ın bu derece kıymet verdiği bir insan devlet karşısında da değerli olacaktır. Böyle değerli olan bir insanın karşısında devletin yönetim şekli olan cumhuriyet, adalet, meşveret ve kanunda kuvveti tek yere toplayarak hukuku muhafaza etmelidir (Nursi 2012a: 57-58). Yani güçlü adil, merkezi bir kanun uygulayıcı olması ve kanunların mecliste görüşülerek yapılması, cumhuriyetin olmazsa olmazlarıdır. Cumhuriyetin temin ettiği hürriyette, kuvvet kanunda olmalı ve adaleti

sağlamalıdır. Bireyler meşru hareketlerinde serbest olmalı, kimse kimseye tahakküm etmemelidir.

“Devlet insan içindir, insan devlet için değil” görüşü bireyin hakkını üstün tutmakla beraber, Said Nursi devlet mefhumunu da kutsal sayarak üstün tutmuştur. Çünkü İslamiyet’te devlet de Allah’ın emir ve yasaklarının uygulanması tebliğ edilmesi ve yayılması bakımından önemli bir yer tutmaktadır. Buna karşılık olarak memuriyetin hizmetkârlık olduğunu ifade etmiş, bireyin hakkının devleti yönetenler tarafından gasp edilmesine karşı çıkmıştır.

Devlet bir şahsı manevi olarak temsil ettiği bireylerden gücünü almaktadır. Dolayısı fert karşısında çok büyük bir güce sahiptir. Sahip olduğu maddi ve manevi gücün kullanımında ferdin korunması çok büyük önem arz etmektedir. Bunun için çok güçlü bir hukuk tesis edilmesi ve uygulanması gerekmektedir. Hiçbir şahıs veya kurum bireyin hukukuna tecavüz edemez. Devlet bireyin hukukunu korumak zorundadır.

Fert devlet ilişkisinde bireyin hukukunu korumakta, Said Nursi adaleti mahzayı⁴ esas almıştır. Ona göre adaleti mahzanın uygulanabildiği yerde adaleti izafiye uygulanmaz, uygulanırsa zulüm olur. Günümüz modern devlet anlayışında; devlet aynı zamanda toplumun genel düzenini ve güvenliğini sağlamak için, kamu düzeninin ve yararının gerekli gördüğü durumlarda ferdin hak ve özgürlüklerini sınırlayabilmektedir. Zaman zaman adaleti izafiye

⁴ Adalet-i mahzâ ile adalet-i izafiyenin izahını Mektubat adlı eserinde şu şekilde yapmıştır. Bir mâsumun hakkı, bütün halk için dahi iptal edilmez. Bir fert dahi, umumun selâmeti için feda edilmez. Cenâb-ı Hakkın nazar-ı merhametinde hak haktır, küçüğüne büyüğüne bakılmaz. Küçük, büyük için iptal edilmez. Bir cemaatin selâmeti için, bir ferdin rızası bulunmadan, hayatı ve hakkı feda edilmez. Hamiyet namına, rızasıyla olsa, o başka meseledir. Adalet-i izafiye ise, küllün selâmeti için cüz’ü feda eder. Cemaat için, ferdin hakkını nazara almaz. Ehvenüşşer diye bir nevi adalet-i izafiyeyi yapmaya çalışır. Fakat adalet-i mahzâ kâbil-i tatbik ise, adalet-i izafiyeye gidilmez, gidilse zulümdür (Nursi 1992m: 53-54).

uygulanabilmektedir. Burada ölçü mecbur kalınmadığı müddetçe temel hak ve hürriyetlerin kısıtlanmamasıdır.

Kur'an'ın adaleti mahzası bir masumun hayatını ve kanını hatta tüm insanlık için de olsa, feda etmez. Allah katında ve adalet karşısında ikisi de aynıdır.” (Nursi 1992m: 474).

Nursi'ye göre Devletin hukukunu koruma konusunda, hikmet ve tecrübe ile ve İslamiyet'in kaynakları olan Kur'an ve hadise göre sağlam, dindar, hakperest ulü'l-emre itaat farzdır (Nursi 2012a: 27). İslam dini anarşi ve başıbozukluğu yasaklamıştır. İslam'a göre güçlü bir devlet otoritesi olması gerekir. Bu sebeple şahıs ve cemaat ve diğer toplulukların devleti ilgilendiren konularda -devlet yanlış bir politika izlese de- isyan etme, devlete müdahale hakkı ve özgürlüğü yoktur.

Devlete ve otoriteye baş eğmemek, sadece Allah'a isyan noktasında olabilir. Yani yöneticilere ve devlete itaat, Allah'a isyanı içeriyor ise, o zaman itaat edilmez. Bu itaat etmemek yine anarşi ve kavga şeklinde değil, sivil itaatsizlik şeklindedir. Yani devletin o kuralını işlememek suretinde devlete itaat etmez. Mesela; devlet namaz yasak dese, Müslüman bu yasağa uymaz, namazını kılmaya devam eder. Şahısların yaptıkları yanlışlıkları da devlete mal etmek sureti ile menfi bir harekete gerekçe göstermek de yine uygun değildir. 31 Mart Hadisesinde isyan eden askerlere “Sizin zabitleriniz bir günah ile kendi nefesine zulmetse, siz bu itaatsizlikle üç yüz milyon İslam'a zulmediyorsunuz. Zira bu itaatsizlikle uhuvvet-i İslamiyeyi tehlikeye atıyorsunuz.” (Nursi 2012a: 25) diyerek, şahısların hatalarını devlete yüklemenin daha büyük zararlar getireceğini ifade etmiştir. Yine Van hayatında Hüseyin Paşa isyan etmek ve destek almak için Said Nursi'nin yanına gelmiştir. Hüseyin Paşa'nın mesele din namus olduğu halde desteğine olumlu cevap vermemiş hatta onu da isyandan vazgeçirmiştir.

3.3. ADALET, HİLAFALET VE DİYANET

Said Nursi'ye göre Kur'an takip ettiği dört maksattan birisinin adalet olması (Nursi 1992h: 12), İmamı Azama ve Hz Ali'ye göre Adl ismi İsmi Azam olması (Nursi 1992a: 339), adalet ve yargı kavramının önemini göstermektedir. Bununla beraber Allah'ın Adl ismine ve adalet kavramına eserlerinde çok sık olarak değinilmiştir. Kuranı Kerim'de "Gökyüzünü yükseltip nizam ve ölçü verdi. Ta ki ölçüde sınırını aşmayasınız! Ölçüyü ve tartıyı adaletle yerine getirin ve ahiretteki mizanınızı ziyana düşürmeyin!" (Rahman Suresi, 55:7-9.) ayetinde, dört defa mizana dikkat çekmesi, ona göre kâinatta adaletin çok büyük bir öneminin olduğunu göstermektedir. Allah'ın Adl ismi tüm kâinattaki eşyanın muvazenelerini emretmesiyle, insanlara da yeryüzünde adaleti tesis etmelerini emreder. Kâinatta hiçbir şeyde hakiki israf olmadığı gibi hiçbir şeyde de hakiki zulüm ve ölçsüzlük olmaması da insanın bu kanunun dışında kalamayacağını gösterir (Nursi 1992a: 309). Kâinattaki sistemde mutlak bir adalet hükmetmektedir. İnsanlarda bu kâinatta cari olan bu kanunun dışında kalamayacağı için kanunun düzenli bir şekilde çalışabilmesi için, Allah'ın Adl isminin tecellisini göstermesi ve hukuk sistemini mükemmel çalıştırması gerekmektedir.

Said Nursi'nin de ömrünün büyük bir kısmını adalet kurumları ile temas halinde geçmiştir. Eserleri, yaptığı savunmalar, idareden talepleri yargı hakkındaki görüşlerini yansıtmaktadır. Said Nursi eserlerinde yargının bağımsız ve tarafsızlığını ön plana çıkarmıştır. Ona göre adliye memurları hissi davranmamalı, dış etkilerden kendilerini korumalı ve tamamen hür ve serbest olmalıdırlar. Aksi takdirde adil karar vermeleri mümkün olmayıp çok büyük günahlara maruz kalmaları kaçınılmazdır. Ayrıca masumlar gibi suçluların, kimsesizlerin ve muhaliflerin de gözetilmesi gereken hakları vardır. Eğer bir hâkim taraflı davranırsa adalet etmek isterken zulmeder.

Buna güzel bir örnek İslam tarihinden Hz. Ali halifeliği zamanında bir Yahudi ile mahkemede beraber oturup aynı şartlarda yargılanmasıdır. Fatih Sultan Mehmet gibi birçok padişah da aynı vaziyette bulunmuştur (Nursi 1992e: 228). Yine Hz. Ali halifeliği zamanında bir Yahudi ile beraber mahkemede beraber muhakeme olunmuşlardır (Nursi 1992l: 379). Bu davranışlar adliyenin herkesin hukukunu koruma ve sadece adalet hesabına hareket etmesi gerektiğine birer delildir. Yargı, hiçbir iç ve dış ideolojik ve siyasi etki altında kalmadan, adaleti tecelli ettirip hak ve özgürlükleri güvence altına almalıdır (Nursi 1992g: 158). Adliye memurları karar verirken ve uygularken hislerini karıştırmamalıdır. Hüküm intikam duygusu ile verilmez. Sadece hakkın ortaya çıkarılıp uygulanması için karar verilir. Suçlu da cezasını çekerek sonuçta temizlenmiş olur.

Mahkemeler görevini kuvvetler ayrılığı prensibine göre yasama ve yürütmeden bağımsız olarak, yani onların etkisinde kalmadan yapabilmelidirler. Tabi ki bunun dışında yargı, gerek kendi içinden gerekse dışarıdan etki altında kalmamalıdır. Çünkü adalet sistemi çöktüğü zaman toplumun diğer müesseselerinin sağlıklı yürümesi çok zor olacaktır.

Günümüz adalet sistemi her ne kadar teorik olarak tarafsız olsa da, uygulamada aynı şeyleri söylemek güçtür⁵. Yargı mensupları bir şekilde tarafsızlıklarını yitirmektedirler. Said Nursi bu noktada Cenab-ı Hakkın Adl ismine mazhar olup, O'nun tecellisine yeryüzünde mazhar olmayı hatırlatırken aynı zamanda bu şekilde hareket etmeyenleri cehennemle tehdit etmektedir. Yani insanların kalplerinde manevi bir yasakçı olmadığı takdirde gerçek adaleti sağlamak mümkün değildir.

⁵Uluslararası Arabuluculuk Sempozyumu'nun açılış programında konuşma yapan dönemin Yargıtay Başkanı İsmail Rüştü Cirit geçmişte yargıya güvenin yüzde 70 iken, şimdi yüzde 30'lara düştüğünü söylemiştir (http://www.dha.com.tr/yargitay-baskani-cirit-yargiya-guven-yuzde-70ti-simdi-yuzde-30lara-dustu_1211958.html;20.08.2016).

Hilâfetin sözlük anlamı, birinin yerine geçmek, arkasından gelmek ve temsil etmektir. Bir fıkıh terimi olarak hilâfet, İslâm toplumunun ve devletinin başkanlığını ifade etmektedir. Aynı mânâda "imâret" ve "imâmet" terimleri de kullanılmaktadır. Ancak imamet daha çok devlet başkanlığını, hilafet ise fiili otoriteyi belirtir (Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDV), 1988). Said Nursi'ye göre İmamet bir asıl mesele olmayıp ikinci derece bir konu olduğu halde, çok fazla önem verildiğinden, imanî meseleler sırasına girip, kelâm ilmine ve din esaslarına girmiştir.

Hz. Muhammed bir hadis-i şerifinde "Benden sonra hilâfet otuz sene devam edecektir." (Müsned, 5:220, 221, 273; Ebu Davud, Sünen: 8; Tirmizi, Fiten: 48) demiştir. Dört halifenin halifelikleri ile Hazret-i Hasan'ın altı aylık halifeliğinin toplamı otuz senedir. Hadiste geçen süre ile örtüşmektedir (Nursi 1992c: 136). Daha sonra halifeliğe gelen Hz. Muaviye'nin, oğlu Yezid'i kendisine veliaht tayin etmesiyle de hilafet, saltanata dönüşmüştür. İslam dünyasındaki siyasi ve manevi liderlik ayrılmış, manevi liderlik Al-i Beyt'te yani Hz. Muhammed'in neslinde devam etmiştir. Maddi hilafet ise saltanat şeklinde devam etmiştir.

Şii düşüncesinde halifeliğin Hz. Ali'nin öncelikli hakkı olduğu ve bu hakkın ondan gasp edilmiş olduğu görüşü ve dolayısıyla ilk üç halifenin hilafetlerinin kabul edilmeyişi, hatta bazı Şii fırkalarınca ilk üç halifeye biat edenlerin küfre girdikleri düşüncesi, hilafet meselesinin dinin özüne ait meselelere dâhil edilmesine sebep olmuştur. Dinin esasından kaynaklanmayan ve siyasi olarak gelişen bu tartışmalarla birlikte, İslam Âlemi içinde ayrılıklar daha da keskin hale gelmiş İttihadı İslam'ın tesis edilmesi yolunda da engel olmuş ve olmaya devam etmektedir.

Hz. Ali'nin kendinden önceki ilk üç halifenin hilafetleri döneminde şeyhülislamlık makamında bulunuyordu ve kendisine danışılan din otoritesi konumundaydı. Said Nursi'ye göre cesaretle çok ileri olan Hz.

Ali'nin bu davranışı, Şia'nın takiyye iddiasının doğru olmadığını göstermektedir. Çünkü ilk üç halifenin halifeliklerinin meşru olmadığını düşünseydi mutlaka buna karşı çıkardı. Karşı çıkmadan onlara itaat etmesi onların halifeliğini kabul ettiğini göstermektedir. Yine bu dönemde yapılan fetihler, içeride ve dışarıda yaşanan hadiseler halifelikte yapılan seçimin isabetli olduğunu göstermektedir.

Said Nursi'ye göre dünya saltanatı aldatıcıdır. Al-i Beyt ise İslam hakikatlerini ve Kur'an'ın hükümlerini muhafaza etmekle görevliydi. Halifelik ve saltanata geçen ya peygamber gibi masum olmalı ya da dört halife ve Ömer ibni Abdülâziz-i Emevî ve Mehdî-i Abbâsî gibi dünya zevklerinden ve arzularından çekilip ibadet ve din ile ilgili çalışmalara kendini vermiş olmalı ki dünya saltanatına aldanmadan dinden taviz vermeden halifeliği yapabilsin. Mısır'da Âl-i Beyt adına kurulan Fâtımiye Devleti ve Afrika'da Muvahhidîn Hükümeti ve İran'da Safevîler, Devleti dünya saltanatının Âl-i Beyte faydalı olmadığını göstermiştir. Asli görevleri olan dinin muhafazasını ve İslamiyet'e hizmeti unutturmuştur. Al-i Beyt saltanatı terk ettikleri zaman, parlak ve yüksek bir surette İslâmiyete ve Kur'an'a hizmet etmişlerdir (Nursi 1992m: 100).

Said Nursi'ye göre hilafet meselesinin İslam Âleminde Sünni-Şii ayrımına sebep olması anlamsız bir durumdur. Şiiler ve Sünniler ortak paydaları esas alarak birleşmelidirler (Nursi 1992a: 26).

Said Nursi'nin halifeliğin ilk yıllarındaki görüşlerine baktıktan sonra, günümüz siyasi hayatındaki halifelik anlayışına değerlendirebiliriz. İslam fikhî açısından halifeliğin gerekli bir kurum olduğu görülmektedir. İslam âlimleri devlet ve hilafet otoritesinin olması gerektiği konusunda bir fikir birliği içerisindeyler. Günümüzde halifelik müessesesi kesintiye uğradığı için, İslam âleminde otorite yönünden bir boşluk vardır. Said Nursi'nin hilafetin ilk yıllarında cereyan eden olaylara temas ediş şekliyle onun halifeliğin o zaman seçim ve uygulama şeklini tamamen tasdik ettiğini anlıyoruz. Ehl-i

Sünnet inancına göre, halife belli yetkinliğe erişmiş Müslümanların oyu ile erkek, ilim sahibi, vücut ve akıl yönünden sıhhatli olanların arasından seçilmesi gerekir.

Said Nursi'ye göre, Osmanlı'da saltanat ve hilafet birbirinden ayrılması mümkün olmayan adeta tek vücut iki kurumdur. Osmanlı Padişahı hem sultan, hem halife, hem de âlem-i İslam'ın bayrağıdır. Saltanat itibarı ile otuz milyona hükmetmekte, hilafet makamı itibarı ile üç yüz milyon Müslümanlara hitap etmektedir. Müslümanları aralarındaki manevi bağların tezahür ettiği dayanak noktası bir makam olmalıdır. Osmanlı'da saltanatı sadaret (şimdiki başbakanlık), hilafeti meşihat temsil etmektedir.

Osmanlı, demokrasi ile yönetilmediği için, sadaret veya benzer kurumlar halkın duygu düşünce ve fikirlerini tam yansıtamamıştır. Ayrıca bu makamların başında bir şahıs bulunduğu için dış etkilere de açık bir vaziyette kalmıştır. Bir şahsın kendisi ne kadar mükemmel de olsa kararları, halkın iradesini yansıtan bir meclisin kuvvetine yetişmesi mümkün değildir. Bu gibi kurumların ya da temsilcilerinin kararları kendi şahsına özel kalmakta ve kuvvetli fikirlerden etkilenmeye açık hale gelmektedir. Osmanlı'nın son dönemlerinde insanlar arasındaki münasebetlerin şekli değişmiş, ilişkiler çoğalmış ve daha ince bir hal almıştır. Değişen bu şartlara uygun olarak İslam âlemini ilgilendiren önemli fetva ve hükümlerinde temeli bu şekilde demokrasiye dayanarak oluşturulan sağlam kurumlar tarafından verilmesi gerekmekte idi. Fakat bu şekilde bir yapılanmaya gidilmediği için Meşihat, İslam Âleminin hatta Osmanlı Devleti'nin ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalmıştır.

Said Nursi'ye göre bu kurum Âlem-i İslam'ın ihtiyaçlarını karşılayabilen onların itimadını kazanabilmiş bir vaziyete getirilmelidir. Bu şekilde İslam Âlemine karşı hakkıyla vazifesini yapabilir. Böyle bir makama ihtiyaç olduğu için eğer bu gereklilikler yerine getirilmezse başka yerlerde bu teşekkül ettirmeye

çalışılacaktır. Bu davranış İslâm Âlemi içerisinde çeşitli seslerin çıkmasına, çok başlılığa ve ayrılıklara sebep olma ihtimali yüksektir (Nursi 2010a: 143).

3.4. EĞİTİM VE İNSAN

Said Nursi'ye göre, insan bu dünyaya ilim ve dua vasıtasıyla kendini geliştirerek belirli bir olgunluğa ulaşmak için gönderilmiştir. İnsan, mahiyeti itibarı ile bu şekilde yaratılmış ve yetenekleri de bu yönde verilmiştir. Bütün hakiki ilimlerin çıkış noktası ve sonuçta insanın sair tüm ilimlerden istifade ederek terakki edeceği ilim sonunda yine “marifetullah” yani Allah'ı bilmek ve tanımaktır.

İnsan ile hayvanın dünyaya gelişlerindeki farka baktığımızda, hayvanların bu dünyadaki hayatlarındaki ihtiyacı olan birçok şeyin kendilerine öğretilerek bu dünyaya gönderildiği görülür. Çok kısa bir sürede bu hayata uyum sağlayarak tek başına hayatını idame ettirebilecek seviyeye gelir. Fakat insan neredeyse ömrünün sonuna kadar öğrenmeye muhtaçtır. Dinen buluşa erme yaşı olarak kabul edilen on beş yaş civarında fayda ve zararı ancak ayırabilir. Ailesinden ayrılarak hayata atılması ise çoğu zaman daha fazla bir süreç alır. Eğitim insanın hayatında doğumdan ölümüne kadar geçen bir süreçte her zaman yer alır (Nursi 1992k: 315-316). Kur'an-ı Kerim'in nazil olan ilk ayetinin “oku” olması da insanın hayatında eğitimin ne kadar önemli olduğunu ifade etmektedir.

İnsanın eğitimi ilk olarak ailede başlar ve insanın en birinci ustası ve tesirli eğiticisi, onun annesidir (Nursi 1992a: 200). Bir çocuğun ailesinden, özellikle de annesinden aldığı terbiye ve bilgiler, ileride üzerine bina edeceği eğitime bir temel veya bir çekirdek hükmüne geçer. İnsanlar çocukluklarında aldıkları bu terbiye üzerine eğitimlerini şekillendirirler, kabiliyetlerini geliştirirler ve bu

gelişimlerini hayata olumlu ve faydalı yönde aksettirirler. İyi bir aile eğitimi ve terbiyesi almayan bir çocuk ileride alacağı eğitimle bu eksikliği tamamlayamaz ve faydalı olarak kullanamaz. Bu açıdan aile kavramı çok önemlidir. İnsanın şekillendiği çocukluk çağında anne ve babanın verdiği eğitim kalıcı olur. Bu eğitimi verirken ebeveynlerin iyi birer rol model olması gereklidir. Bu sebeple çocuk anne ve babasını dindar görmelidir. Bir çocuk küçüklüğünde kuvvetli bir dini eğitim almazsa, ileriki yaşlarda bu eğitimi alarak İslamiyet'in ve imanın esaslarını özümsemesi çok zor olacaktır (Nursi 1992f: 41). Çocuk, sürekli olarak anne ve babasını ve diğer aile bireylerini gördüğü için bu örneklerin davranışlarını kopyalayarak benimser. Ailenin verdiği eğitim bizzat fiili olarak tatbik edildiği için etkili ve kalıcı olur. Çocuklara şefkatle yaklaşmak onların hallerini anlayıp onların seviyesine göre hitap etmek gerekir. Zira "bir çocukla konuşup söz anlatmak, bir filozofla konuşmaktan aşağı değildir" (Nursi 1992h: 159). Said Nursi'nin kendisinin de hayatının bütün safhalarında eğitim alma ve eğitim verme ile ilgisi devam etmiştir. Örneğin *İşaratü'l-İ'caz* adlı kitabını savaş esnasında at sırtında telif etmiştir. Diğer eserlerini de genellikle dağda bağda, hapishanede, sürgünde gözetiminde yazmıştır. Kosturma'da esir kampında bulunduğu zamanda beraber bulunduğu esirlere dini ders vermiştir. Kendisini tutuklayan polisler, yargılayan hâkimlere, devlet erkânına, memurlara her fırsatta dini bilgiler vermeye çalışmıştır. Eğitim faaliyetleri için, içinde bulunduğu şartları zorladığı görülmektedir.

İslamiyet "Kuran'daki Akıl etmiyor musunuz, iyice düşünmüyorlar mı, hiç tefekkür etmezler mi?" gibi ayetlerinde insanı düşünmeye sorgulamaya dolayısı ile ilme sevk etmektedir (Nursi 1992m: 325). İslam camiasında da âlimler bir makam ve değer almışlar insanlar Hristiyanlıktaki gibi ruhbanları taklit etmeye mecbur olmamışlardır. Müslümanlar dinine bağlı olduğu ve emirlerini yerine getirdiği müddetçe terakki etmişlerdir. Hristiyanlar ise ruhbanları taklidi

bıraktıkça yani dinden uzaklaştıkça ilerlemişlerdir. Bu fark da Müslüman bir toplumda, İslam Dininden kopuk verilecek bir eğitimin başarıya ulaşmasının zorlaşacağını göstermektedir. Nursi'ye göre bizim en büyük düşmanımız cehalet, zaruret ve ihtilâftır. Bu üç düşmana karşı sanat, marifet ve ittifak silâhıyla mücadele etmeliyiz (Nursi 2012a: 15).

Teknolojinin de çok büyük bir ivme kazanarak ilerlemesi ile birlikte günümüzde akıl, ilim ve fen çok daha büyük bir önem kazanmaya devam etmektedir. Osmanlı'nın gerileyişi ile birlikte, Avrupa'nın ilerlemesi bazı kişilerde buna sebep olarak İslam'ın görülmesine neden olmuş ve politika olarak eğitimde dinden uzaklaşma yaşanmıştır. Said Nursi'ye göre gerilemeye sebep olarak İslamiyet'in gösterilmesi tamamen yanlış bir tespittir. Ona göre vicdanın ışığı din ilimleri, aklın nuru da fen ilimleridir. Fen ve din ilimlerinin birleşmesi ile hakikat ortaya çıkar. İnsan da her iki ilmi birlikte almakla hakikati bulabilir. Sadece din ilimleri tahsil edilirse taassup, sadece fen ilimleri tahsil edilirse de şüphe ortaya çıkar (Nursi 1996: 85). Bu sebeple ilmin her iki kanadının da tahsil edilmesi gerekir.

Said Nursi'ye göre insanlık âleminde iki hâkim görüş vardır. Bunlardan birisi peygamberlik ve dini esas alan görüş, diğeri de dinden kopuk olan felsefe ve hikmeti esas alan görüştür. Her ne vakit bu iki görüş beraber hareket etmişse, yani felsefe diyanete dâhil olup itaat ederek hizmet etmişse, âlem-i insaniyet parlak bir surette bir saadet, bir hayat-ı içtimaiye geçirmiştir. Ne vakit ayrı gitmişler ise, bütün hayır ve nur peygamberlik ve diyanet etrafına, şerler ve dalâletler felsefe etrafına toplanmıştır (Nursi 1992k: 538). Hatta ona göre beşinci asırdan şimdiye kadar felsefenin öngörüsü olan kuvvet hakkı mağlup etmiştir (Nursi 1992j: 37). Kuvvetin hakka galip olmasının sebebi bu dönemde felsefe üzerine yapılan eğitim faaliyetleridir.

Bu dönemde Emeviler zamanında felsefi çalışmalar başlamış, Abbasiler zamanında ise Yunan felsefesini çeviri işi hızlanmıştır. Yine

832 yılında Halife Me'mun tarafından Dâru'l hikme (Felsefe Akademisi) kurulmuştur. 8.-13. yüzyıllar arasında Yunan filozoflarının eserleri tercüme yoluyla İslam felsefesine girmiştir (Uludağ 2013: 219). Nursi'ye göre batı sistem ve dinsiz felsefesini esas alan eğitim sisteminden uzaklaşarak, dinle barışık fenler rehber tutulmalıdır. Bu şekilde istikbalde bu denge tekrar İslam lehine değişebilecektir (Nursi 1992j: 37).

Said Nursi, Van'da Tahir Paşa'nın konağında yaşadığı dönemde, sosyal ve siyasi meselelerle ilgilenmeye başlamıştı. Bu esnada Tahir Paşa ona bir gazetede İngiliz Müstemlekât Nazırının İngiliz Meclis-i Meb'usasında elinde Kur'ân'ı göstererek, "Bu Kur'ân Müslümanların elinde kaldıkça biz onlara hakikî hâkim olamayız. Ya Kur'an'ı ortadan kaldırmalıyız veya onları Kur'an'dan soğutmalıyız" sözünü gösterdi. Nursi, bu düşünceye karşı Kur'an'ın bir mucize olduğunu ifade ederek, her tarafa neşretmek ve kâfirleri tam susturmak fikrini uygulamaya çalışmaya başladı (Nursi 1992e: 51). Zamanın değiştiğini eski medrese usulü ile bu saldırılarla başa çıkmanın mümkün olmadığını düşünerek, insanların hem dünyevi hayatlarını hem de ahiretlerini kurtarmak ve bu amacına ulaşmak için büyük bir "Darülfünunu İslamiye" fikri ile yola çıktı. Bu hakikati gerçekleştirmek için iki yol takip etti.

Birinci yol Risale-i Nur eserlerinin telif ve neşridir. Said Nursi, bu Darülfünunu kurmak üzere yola çıkmış ve sonrasında arzu ettiği medresenin yerini Risale-i Nur eserleri olarak herkesin istifade edip okuyabileceği serbest bir medreseye dönüştürmüştür.

İkinci yol, Risale-i Nur hakikatine çalıştığı gibi elli beş sene de ona çalıştım dediği de "Medresetüzzehra" dır. Said Nursi, âlemi İslam'ın mübarek bir medresesi diye tabir ettiği Cami-ül Ezhere gidip ders almak istemiş fakat gidememiştir. Fakat İslam Âleminin genelinde kabul gören bir medrese olan Cami-ül Ezher gibi bir medrese Asya'da kurmak istiyordu. Çünkü İslam Âlemi açısından düşünüldüğünde

Asya'da böyle bir medreseye daha çok ihtiyaç vardı. Böyle bir üniversitenin kurulması orta doğuda yaşayan tüm İslâm milletlerine hitap ederek menfi milliyetçiliğin buralara tesirini engelleyecek, Âlemi İslam'ın ittihadına vesile olacaktı. Fen ilimleri ile din ilimlerinin beraber okutulduğu bu medresede felsefe ile din ilimleri, Avrupa Medeniyeti ile İslamiyet hakikati beraber okutulacak barışmaları sağlanacaktı.

Said Nursi, kurulacak olan üniversite için resmi makamlar nezdinde sürekli olarak girişimlerini sürdürse de, üniversitenin geliri olarak vakıfları göstermiştir. Bölge halkının da hamiyet ve gayret göstererek zekât, sadaka ve diğer yardımlarını birleştirerek bir nevi insanların sahip çıkmasını amaçlamıştır (Nursi 1996: 87-88).

Said Nursi, sekiz sene boyunca plan ve projesini tasarladığı büyük bir İslam üniversitesi kurmak amacıyla padişahla görüşmek için 1907 yılında İstanbul'a gitti. Medresetüzzehra'nın açılması için ilk girişimi de bu olmuştur. İstanbul'a geldikten sonra padişahla görüşmek istemiş fakat görüşmemiştir (Badıllı 1998: 186). Medresetüzzehra'ya bir çekirdek olacak nitelikte bir eğitim kurumunun açılmasını talep eden bir dilekçeyi dönemin yöneticilerine sunmuştur. Verdiği dilekçeyi aynı zamanda "Şark ve Kürdistan" gazetesinin 2 Aralık 1908 tarihli sayısında "Kürtler Neye Muhtaçtır" başlığıyla yayınlamıştır (Nursi 2010a: 481).

Said Nursi, dilekçesinde, doğu illerine eğitim götürmenin zorunluluğundan bahsetmiştir. Ona göre bu eğitim pek çok fayda sağlayacaktır. Bölgedeki karışıklık önlenecektir. Aşiretlerin birbirine karşı mücadele ederek, ülke içinde kullandıkları kuvvet zayıflamalarına sebep olmaktadır. Bu kuvvet eğitim sayesinde hükümetin elinde bir güç olarak toplanıp dış tehditlere karşı kullanılabilir. Bölge insanındaki potansiyel kabiliyet eğitimle açığa çıkarılabilir. Mevcut vahşet ve cahillik bu şekilde izale edilebilir. Bölgeye eğitimin gitmemesi durumunda istikbal, Kürtler için müthiş

darbelere ve sıkıntılara sebep olacaktır (Nursi 2010a: 481). Fakat yönetimde bulunan paşalar bu fikre gereken değeri vermemişlerdir.

Said Nursi 1911 yılında şark darülfünunu için bizzat kendisi Sultan Reşat ile görüşmüş ve Sultan'ın yirmi bin altın lirayı vermesi üzerine 1913 yılında, Van ilinde bu medresenin temeli atılmıştır. Fakat I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla bu projenin tamamlanması mümkün olmamıştır. Kendisi bu süreci şöyle aktarmıştır:

“Zamanında Sultan Reşat'ın Rumeli'ye seyahati münasebetiyle Kosova'ya gittim. O vakit Kosova'da büyük bir İslami darülfünun tesisine teşebbüs edilmişti. Ben orada hem İttihatçılara, hem Sultan Reşat'a dedim ki: Şark böyle bir darülfünuna daha ziyade muhtaç ve âlem-i İslam'ın merkezi hükmündedir. O vakit bana vaat ettiler. Sonra Balkan Harbi çıktı. O medrese yeri istilâ edildi. Ben de dedim ki: Öyle ise o yirmi bin altın lirayı Şark darül fünununa veriniz. Kabul ettiler. Ben de Van'a gittim. Bin lira ile Van gölü kenarında Artemit'te⁶ temelini attıktan sonra Harb-i Umumî çıktı. Tekrar geri kaldı.” (Nursi 1992g: 183).

1922 yılının sonlarında üçüncü defa bu gaye için teşebbüste bulunmuştur. Eserlerinde, bu teşebbüsünü şu şekilde yazmıştır:

“Beş altı sene sonra Ankara'ya gittim, yine o hakikate çalıştım. İki yüz mebustan 163 mebusun imzalarıyla, o medresemize yüz elli bin banknot iblağ ederek o tahsisat kabul edildi. Fakat binler teessüf, medreseler kapandı, onlar ile uyuşamadım, yine geri kaldı. Fakat Cenâb-ı Erhamürrahimîn, o medresenin manevî hüviyetini Isparta vilâyetinde tesis eyledi. Risale-i Nur'u tecessüm ettirdi. İnşallah istikbalde Risale-i Nur şakirtleri o âli hakikatin maddî suretini de tesis etmeye muvaffak olacaklar.” (Nursi 1992e: 288).

⁶ Van iline bağlı Edremit ilçesidir.

Yine 1950'li yıllarda Nur talebelerinin girişimleri sonucu doğuda üniversite için altmış milyon lira tahsis edilmiştir. Said Nursi, kırk senedir takip ettiği bu gayesini talebelerine bir müjde olarak duyurarak bir mektup yazmıştır. Mektubunda

“İşte Meclis'te Reis-i Cumhur büyük işler sırasında ehemmiyetli nutkunda bu gelen fıkrayı söylemiş: “Van havalisinde Doğu Üniversitesinin kurulması için Maarif Vekâletinin tetkikatına giriştiğini söyleyen Celâl Bayar, demiştir ki: “Doğu vilâyetlerimizden olan Van'da böyle bir irfan müessesesinin kurulması için bütün müşkülat iktiham olunmalı(üstesinden gelinmeli) ve önümüzdeki bütçe yılında işe başlanmalıdır” (Nursi 1992g: 35).

Nursi, elli beş sene bu meseleye bütün hayatını sarf etmiş olduğunu ve bütün ayrıntıları ile ve neticeleri ile tetkik ettiğini hükümetin bu konuyu Amerika ve Avrupa ile istişare etmeye mecbur hissederken kendisinin de bu meselede söz hakkının olması düşüncesindedir. (Nursi 1992g: 225). Bu konu ile ilgili olarak hem tebrik hem de Medresetüzzehra fikrini hatırlatmak için Milli Eğitim Bakanı'na mektup göndermiştir. Mektup şu şekildedir:

“Heyet-i Vekileye ve Tevfik İleri'ye arz ediyoruz ki: Şark Üniversitesi hakkında çok kıymetli hizmetinizi Üstadımıza söyledik. O dedi: “Ben hasta olmasaydım, ben de o mesele için vilâyat-ı şarkiyeye gidecektim. Ben bütün ruh-u canımla maarif vekilini tebrik ediyorum. Hem elli beş seneden beri, Medresetüzzehra namında Şark Üniversitesinin tesisine çalışmak ve o üniversiteyi biri Van'da, biri Diyarbakır'da, biri de Bitlis'te olmak üzere üç tane veya hiç olmazsa bir tane Van'da tesis etmek için, Hürriyetten evvel İstanbul'a geldim. Hürriyet çıktı, o mesele de geri kaldı. Ben hayatımdan ümidim kesilmiş gibiyim. Fakat o azim üniversitenin temelleri ve esasatı ve manevî bir programı ve muazzam bir tedrisatı nev'inden Risale-i Nur'un yüz elli risalesini kendime tevkil ediyorum. Bu vatan ve milletin istikbalinin

fedakâr genç üniversite talebelerine ve maarif dairesine arz edip bu meselede muvaffakiyete mazhar olan Tevfik İleri'nin bu biçare Said'e bedel Risale-i Nur'a himayetkârane sahip çıkmasını rahmet-i ilâhîden niyaz ediyorum” (Nursi 1992g: 184).

Said Nursi'nin vefatından sonra da talebeleri bu medresenin kurulması için çalışmalarını sürdürmüştür.

Said Nursi, şarkta kurulmasını istediği en az bir medresenin hedeflerini özet olarak üç maddede toplamıştır. Kürt ve Türk ulemasının istikbalini temin, maarifi yani eğitimi doğu illerine medrese kapısıyla sokmak ve meşrutiyet yani hürriyet ve demokrasinin güzelliklerini göstermektir.

Bu üç hedefe ulaşmak için medreselerin birleştirilerek ıslah edilmesi gerekiyordu. Çünkü Osmanlının son dönemlerinde medreselerden istenilen verim alınamıyordu. Ona göre Medresetüzzehra projesinin hayata geçmesi eğitim kurumlarının ıslahı için bir vesile olacaktı. Bu medreselerde akıl, fen ve delile dayalı bir eğitim verilerek İslamiyet'e sonradan sokulan hurafelerden temizlenecekti. Gerek İsrailiyattan⁷ gelen gerekse Avrupa taassup ve bağnazlığından içimize sokulan zararlı düşünceler ayrıştırılarak İslamiyet'in hakiki güzelliği ortaya çıkarılacaktı.

Bu dönemde çeşitli sebeplerle beraber özellikle cahillikten dolayı meşrutiyetin hakiki anlamı bilinmiyordu. Bu eğitim kurumu bölge insanına meşrutiyetin güzelliklerini topluma anlatmak için bir vesile olacaktı. Meşrutiyetin benimsenmesi ile birlikte bölge insanların çeşitli güçler tarafından menfi bir şekilde kullanılmasının önüne geçilecekti.

⁷İsrailiyat: İsrail oğullarından (Yahudilikten kalma asılsız ve uydurma bilgiler hikâyelerdir.

Doğu insanları yeni eğitim sistemini yanlış yorumladıkları için uygulanmasına sıcak bakmıyorlardı. Bu proje yeni eğitim sisteminin eğitim kurumlarına sokulması için bir yol olacaktı.

Osmanlının son dönemlerinde ortaya çıkan medrese, mektep, tekke arasındaki ihtilafların giderilmesi sağlanacaktı. Bunun için akıl ve fen ilimlerinin beraber okutulduğu bu eğitim kurumlarında akıl ve kalbin ihtiyaçları tamamen karşılanıp birbirleri ile uyum içerisinde maksada gideceklerdi. Birbirleri arasındaki ihtilaf ve düşmanlık kaybolacaktı.

Bu medreseler bölgede bir nevi şura gibi vazife görecek tüm dünyaya karşı da kendisini seçkin ve üstün bir şekilde El-Ezher gibi hatta daha yüksek bir şekilde kabul ettireceklerdi (Nursi 1996: 89-90).

Said Nursi, Medresetüzzehra'da kullanılacak olan eğitim diline de değinerek, "Lisan-ı Arabî vacip, Kürdi caiz, Türkî lazım kılmak" (Nursi 1996: 85) demiştir. Bu eğitim kurumunda uygulanacak üç dilin seçilmesinde bazı sebepler vardır. Arapçanın vacip olmasını lisan-ı nahvi yani kurallara göre düzenlenmiş geniş ve manalı bir dil olmasına bağlamaktadır. Başka diller Arapça gibi Kur'an'ın lafızlarını muhafaza edememektedir (Nursi 1992k: 461). Dini İlimlerde Arapça mutlaka eğitim dili olmalıdır. Kürt âlimlerinden mahalli lisanına aşına olanları eğitici olarak kullanılmalıdır. Bu âlimler Türkler ve Kürtler arasında iletişim için bir köprü vazifesi göreceklerdir. Medresenin bölge insanına da hitap etmesi temin edilmeli onların zihinleri de nazara alınmalıdır. Türkçe de bu medresede uygulanmalıdır. Zira hem resmi dil olarak hem de öğrenci ve eğiticiler açısından gereklidir. Ayrıca Said Nursi'ye göre, Türkçe lisanda da imam olacaktır (Nursi 1992f: 99). Said Nursi, öğretim dilini üçe çıkararak, menfi milliyetçiliği kırıp İttihadı İslam için de bir temel oluşturmayı hedeflemiştir.

Said Nursi, eserlerinde eğitimle ilgili çeşitli öğütler vermiş. Medresetüzzehra gibi eğitim projelerini de hayatının en önemli gayelerinden birisi yapmıştır. Anadolu'da eğitim kurumlarının

yaygınlaştırılmasına taraftar olmuş, bu hükümetleri takdir etmiştir. Doğu Anadolu'da kurulacak okulların önemini özelliklerini faydalarını anlatmıştır. Bu okullarda eğitim verecek eğitimcilerin mahallî dillere aşina olmaları gerektiğini belirtmiştir.

Medresetüzzehra projesini vereceği bireysel eğitim ile beraber siyasi, içtimai, ekonomik yönleri olan bir İttihadı İslam projesi olarak planlamıştır. Maddî olarak bu kurumu inşa ettirmek amacıyla II. Abdülhamit, Sultan Reşat ve I. Meclis dönemlerinde girişimlerde bulunmuş; ancak savaşlar ve ihtilâflar dolayısıyla bu taleplerden netice alınamamıştır. Nursi'ye göre Risâle-i Nur hizmeti bu eğitim kurumunun bir cihette manevi olarak sonuç verecek vazifeyi yapmıştır. Risale-i Nur talebelerini bu projeyi takip etmeleri için şevk ve gayret vermiş onların bu eğitim kurumunun maddi suretini vücuda getireceğini müjdelemiştir. Bu eğitim kurumu bölge ve İslam Âlemi için son derece faydalı bir proje olup kardeşliği temin etmede, bölge insanını eğitmede ve son olarak İttihadı İslam için büyük önem arz etmektedir.

BÖLÜM IV

SİYASET

Said Nursi'nin hayat safhalarında siyasi davranışlarında da büyük ölçüde değişiklikler olmuştur. Düşüncelerinde değişiklikler olduğu gibi, yaşadığı dönemdeki gelişmelere göre de davranış ve hareketleri değişiklikler göstermektedir. Bu dönemde yönetim olarak Meşrutiyet, İttihat ve Terakki, Cumhuriyet olmak üzere üç büyük paradigmaya tanık olmuştur. Cumhuriyet döneminde de farklı davranışlarının olduğu tek parti ve çok partili dönem olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu dönemler büyük devinimlerin yaşandığı, köklü değişimlerin gerçekleştiği yıllardır (Nursi 1992e: 631).

Tezimizin bu bölümünde siyasete ilişkin temel kavramlar hakkındaki görüşlerini, hayat safhalarında fiili olarak siyaset ile ilgili tutumlarını ve bu dönemde yaşanan olaylara karşı düşüncelerini ve hareket tarzlarını inceledik.

4.1. SİYASİ PARTİLER VE SİYASAL İSLAM

Siyasal partilerin başlıca fonksiyonlarından birisi, toplumdaki bölünme ve çatışmaları yansıtmak ve ifade etmektir (Özbudun 2011: 3). Her ülkede çeşitli sorun boyutlarına göre parti sayıları ve bölünmeler değişiklik göstermektedir. Said Nursi Türkiye için kendi yaşadığı döneme göre bir parti tahlili yapmıştır. Bu tahlil daha sonra kendisini takip eden büyük bir kesim tarafından ipucu olarak

algılanmış ve bu doğrultuda bir davranış sergilenmiş ve sergilenmeye devam etmektedir.

Said Nursi'ye göre Türkiye'de Halk Partisi, Demokrat Parti, Millet Partisi ve İttihadı İslam Partisi olmak üzere dört parti vardır. Kendisi bu partilerden İslam'ın ve vatanın çıkarları için, kişisel iradesi ve talebeleriyle, Demokrat Partinin iktidarda kalmasını muhafazaya çalıştığını söylemiş, hatta bazı talebeleri kendilerini "Demokrat Parti mensupları ve Nur talebeleri" olarak tanımlamışlardır. Ama onun demokrat partiyi desteklemesindeki maksat, bizzat demokrat partiye olan taassuptan kaynaklanmamaktadır. Bir mektubunda diğer partilerin iktidara gelmemesi için demokrat partiyi bu denli desteklemek gerektiğini yazmıştır. Çünkü ona göre, demokrat parti iktidara gelemese, İttihadı İslam partisinin iktidara gelme şansı yoktur. Geriye kalan Millet ve Halk Partisinin yönetimi ele almasının din vatan ve millet namına zararlı olabileceği fikrindedir.

Nursi'ye göre Halk Partisi İttihatçıların sorunlu kısmının devamıdır. Nitekim işledikleri cinayetler ve imzaladıkları ve imparatorluğu yıkıma götüren Sevr antlaşmasının neden olduğu sorunlardan dolayı iktidara tekrar gelmeleri imkânsızdır. Yine Halk Partisi sol yelpazede yer aldığı için iktidara gelecek olursa, komünist kuvveti aynı partinin altında bu vatana hâkim olması yüksek bir olasılıktır. İslam dininden uzaklaşan bir Müslüman, gerçek bir komünist olamayacağı için anarşist olur. Bu durumda toplum ve vatan için tehlike oluşturacaktır. İkinci sebep, Halk Partisi bazı memurlara aşırı derecede imtiyaz tanıdığı için, bürokrasi halkı ezmeye vesile olmuştur. Hâlbuki memurluk ağalık ve reislik değil hizmetkârlık olmalıdır. Kanunun üstünlüğü prensibi gereği, kuvvet şahıslarda değil kanunda olmalıdır. Oysa Halk Partisi kanun namı altında keyfi bir baskı rejimine sebep olmuştur (Nursi 1992g: 163).

Millet Partisi ise, menfi milliyetçiliği izleyen bir siyaset izlediği için toplumda olumsuz tepkilere neden olacaktır. Bu davranış hürriyetin

ilanının başında olduğu gibi, hakiki Türkleri yabancıların boyunduruğu altına girmeye mecbur edecektir. Aşırı bir taraftarlık duygusu olacağı için “birisinin hatasıyla başkaları mesul olmazlar” kaidesine aykırı hareket edilecektir. Yani bir kişinin hatası ile mensup olduğu ırk zan altında bırakılma ihtimali olacaktır. Bu davranış da hak ve hürriyetleri de ihlal edebilecektir. Bu gibi tehlikeli durumlara düşmemek için, yani Halk Partisi ve Millet Partisinin iktidara gelmemesi için, demokrat partiyi desteklemiştir (Nursi 1992g: 163).

Said Nursi'ye göre halkın yüzde altmış, yetmiş tam dindar olması durumunda, İttihadı İslam Partisinin iktidara gelmesi ülkeye faydalı olabilir. Dindar olmayan bir toplumda yönetimin dini bir partinin elinde olması, halkın bir kısmını ikiyüzlü bir davranışa itecek ve bu durumda din siyasete alet edileceğinden ülkeye ve dine zarar verecektir. Bu manada Said Nursi'nin siyasal İslam'a toplumun geneli dindar olmadıkça yani toplum kendisi ağırlıklı olarak talep etmedikçe sıcak bakmamıştır. Siyaset yolu ile de toplumun ıslahı mümkün olmayacağı için, bu hareket tarzı İslamiyet'e daha fazla zarar verecektir.

Ona göre hayat yolculuğu bir bataklığa girmiştir. İnsanların yüzde yirmisi bu bataklığın zararlarını anlamamış faydalı olduğunu zannetmektedir. Diğer yüzde seksen ise bataklığı anlamıştır fakat gerçeği bulamamaktadır. Buna karşı iki hareket tarzı vardır. Bir tanesi gerçeği anlamayan yirmi kişiyi siyaset yolu ile ıslah etmeye çalışmaktır. İkincisi de kalan diğer seksen kişiye doğru yolu göstermektir (Nursi 1992m: 48-49). Burada sağlıklı olan yol iman hizmeti yapmaktır. Siyaset, iman hizmetine zarar verebilir. Buna mukabil, iman hizmetinde başarı sağlanması siyaset âleminde de başarılı sonuçlar doğuracaktır.

Said Nursi, eserlerinde üç vazifeden bahseder. Bu üç vazifeden birincisi fen ve felsefeden kuvvet alan ve materyalist düşünceden gelen Allah'ı inkâr fikrine aklî ve mantıkî cevaplar üreterek imana hizmet

etmektir (Nursi 1992f: 266). İkinci vazife, İslam hukukunun özünü teşkil eden şeriatı, icra ve tatbik etmektedir. Üçüncü vazife, İsevi ruhanîleriyle ittifak edip İttihadı İslam'a dayanarak halifelğin tesis edilerek İslamiyet'e hizmet edilmesidir. İkinci ve üçüncü vazife, büyük bir iktidar gücü ve geniş toplumsal destek gerektirmektedir. Birinci vazife, diğer iki vazifeden çok daha üstündür. Fakat ikinci, üçüncü vazifeler siyasi ve çok geniş bir dairede ve şaşaalı bir tarzda olduğundan, toplumun nazarında daha önemli görünmektedir (Nursi 1992c: 9-10). Said Nursi'nin hizmetine ilk başladığı dönemde yanında bulunan birkaç kişi ile birlikte birinci tarz bir vazifeye başladığı görülmektedir. İlerleyen zamanlarında da bu hizmet tarzını değiştirmemiştir. Kendi akımına tabi olanların sayısı her ne kadar artsa da, ikinci ve üçüncü vazifeyi yapacak kadar sayıya ulaşması kısa süre içerisinde mümkün olmayacağı için, siyasal İslam manasında bir çalışmaya girişmeyi düşünmemiştir. Zaten İttihadı İslam tesis edilmeden, umum Müslümanların desteğini almadan, gerek hilafet gerekse mehdiyet talebiyle bir harekete girişenler Müslümanlığa zarar vermişler, bölünme ve parçalanmaya sebep olmuşlardır.

Eşref Edib'le olan bir konuşmasında;

"Sonra, ben cemiyetin iman selâmeti yolunda ahiretimi de feda ettim. Gözümde ne Cennet sevdası var, ne Cehennem korkusu. Cemiyetin, yalnız yirmi beş milyon Türk cemiyetinin değil, yüzlerce milyon bütün İslam cemiyetinin imanı namına bir Said değil, bin Said feda olsun. Kur'an'ımız yeryüzünde cemaatsiz kalırsa, Cenneti de istemem; orası da bana zindan olur. Milletimizin imanını selâmette görürsem, Cehennemin alevleri içinde yanmaya razıyım. Çünkü vücudum yanarken, gönlüm gülgülistan olur." (Nursi 1992e: 630)

ifadesini kullanması onun sosyal ve siyasal hayatı fikrinden tamamen çıkarmadığını göstermektedir. Siyasi olarak bir harekete girişmemesinin sebeplerinden birincisi, iman hizmetinin daha önemli

olmasıdır. İkincisi, çok fazla kuvvet ve umum Müslümanların desteğine ihtiyacı olması ve hali hazırda bu şartların oluşmamış olmamasıdır. Üçüncüsü, siyasi dairede girişeceği hizmetin birincil öncelikli olan iman hizmetine zarar vereceği içindir. Bu sebeplerle kendisi iman hizmetine çalışmış, İttihadı İslam, halifeliğin ve şeriatın tatbik ve icrasını ilerideki yıllarda şartların oluşması öngörüsü ile daha sonraki nesillere bırakmıştır.

4.2. ULUS-DEVLET VE OTORİTE

Ulus devlet, meşruiyetini bir ulusun belli bir coğrafi sınır içindeki egemenliğinden alan devlet şeklidir. Devlet politik ve jeopolitik bir varlık, ulus ise kültürel ve/veya etnik bir varlıktır. Ulus devlet kavramı ise bu ikisinin belli bir coğrafyada örtüşür ve böylelikle kendisinden önce gelen devlet yapılarıyla büyük ölçüde farklılaşır. Ulus-devlet toplumu homojen bir yapı olarak kabul etme eğilimindedir (Erözden 1997: 79). Fakat bu varsayım, realiteye uymadığı için, tartışma konusu olmuştur. Zira her devletin içinde, farklı kimliğe sahip olduğunu düşünen topluluklar çatışmalara sebep olabilmektedir.

Said Nursi, *Münazarat* adlı eserinin başında devleti bir hekime, vatani da hastaya benzetmiş, her bölgenin hastalığı farklı iken padişahın hastalığı teşhis edememesi ile her yere aynı tedaviyi uygulamasının yanlış olduğunu söylemiştir. Örneğin II. Abdülhamit Doğu Anadolu bölgesindeki eşkıyalık ve husumet sorununu Hamidiye Alayları ile çözmek istiyordu. Said Nursi ise bu tür bir yaklaşımın eşkıyalık ve husumeti daha da artıracaklarını savunmuştur (Nursi 2010a: 307-308).

Risale-i Nur'da ulus-devlet kavramı geçmemekle beraber, genel olarak bakıldığında Ulus-devletin öngördüğü homojen bir toplum yerine farklı dil, ideoloji, din, kültür veya etnik kimliklere sahip toplulukların haklarını koruyan ve farklılıklara saygı duyan bir görüşü benimsediği

anlaşılmaktadır. Bu farklılıkları kabul etmek, ülkedeki çeşitliliklerin bir arada barış halinde yaşamasını temin edecektir.

Said Nursi, insanın kulluk vazifesini izah ederken, sıklıkla devlet ve asker kavramını kullanmıştır. Burada vurgulanan devletin ve askerin nizamı ve otoritesi ve gücüdür. *Küçük Sözler* adlı eserlerinde kullandığı örneklerde, özellikle bir insanın devletin nizamına ve kurallarına uyması gerekliliğini şart olarak koşar. İnsan bu otoriteye bağlılıkla birlikte devlete bir bağlılık sağlar ve bu bağlılıkla birlikte devletin gücünü ve himayesini yanında hisseder. Aksi durumda devletin otoritesine başkaldıran kişiler, bu güçten faydalanamayacağı gibi aynı zamanda da devletin himayesinde olamayacaklar, gücünden faydalanamayacaklardır. Aynı şekilde Allah'ın koyduğu kurallara uyan aciz, kuvvetsiz ve insan onun himayesine girerek, O'nun gücünden faydalanır, düşmanlarına karşı dayanır. Risale-i Nur'da geçen bu örnekler, insanların gündelik hayatlarında da devlet otoritesine boyun eğmesi gerektiğini; bu şekilde insanların haklarının korunabileceğine işaret etmektedir.

Said Nursi'ye göre, "Kur'an ve hadis ve hikmet ve tecrübe ile sabittir ki: Haklı amire itaat farzdır" (Nursi 2012b: 104), yani devlet otoritesine itaat her yönü ile gereklidir. Bunu ilmi olan kişiler tahkik ederek idrak edebilir. Bu muhakemeyi yapamayan veya hakkı ararken yanlışa düşebilen kişiler için de dini olarak farz olduğunu ikaz etmiştir. Said Nursi, anarşi ve asayiş kelimelerini de eserlerinde sıklıkla kullanmıştır. Kendisinin asayişe hizmet ettiğini ve anarşiye karşı mücadele ettiğini her zaman söylemiştir. Burada anarşiden kasıt devletin otoritesine karşı gelmektir.

Siyasi otorite kanunları uygular ve icra eder, vatandaşlar da bu otoriteye itaat ederler. Said Nursi'nin ilk hayatından itibaren hayatına bakacak olursak her şart ve koşulda itaatkâr birisi olmadığını çok rahat bir şekilde görürüz. Özellikle Eski Said döneminde bu çok daha belirgindir. Okumak için gittiği medreselerin çoğunda, otoriteye boyun

eğmemiştir. Yine bulunduğu yerlerde de her koşul ve şartta itaat etmemiştir.

İlk kez siyasi hayata atıldığı Mardin'den Bitlis'e sürülmüştür. Bitlis'te iken bir gün kendilerine vali ile bir kısım memurların içki içtikleri ihbar olununca hiddetlenerek, "Bitlis gibi dindar bir memlekette hükümeti temsil eden bir zatın irtikâp ettiği bu muameleyi kabul edemem" diyerek içki meclisine girmiş, içki hakkında bir hadis-i şerif okuduktan sonra ağır sözler söylemiştir (Nursi 1992e: 44). Tabi burada sergilediği davranışları Yeni Said döneminde göremiyoruz. Yeni Said döneminde mahkemede bir hâkimin hiddetine karşı ses çıkarmamıştır (Nursi 1992a: 261). Herhangi bir karşılık vermesi halinde halkın olumsuz bir davranış sergilemesini istememiştir. İlerleyen yaşının daha sakin davranmasında etkisi olduğu söylenebilir ama esas sebep fikir ve davranışlarındaki değişikliktir. Kendisi eski Said dönemindeki otoriteye karşı olan davranışını, ilmin izzetini korumak ve hiçbir hakareti kabul etmemekten; yeni Said dönemindeki davranışın ise insanların ahiretini kurtarmak vazifesini tek gaye edinmekten kaynaklandığını açıklamıştır. Yine bu otoriteye itaat etmenin bir sebebi de herhangi bir karışıklık ve fitneye sebep olmamak içindir (Nursi 1992e: 530-531).

Said Nursi'ye göre hukukunu bilmeyen ve otoriteye itaat etmeyerek kendi yükümlülüklerini yerine getirmeyen milletler, başlarındaki idarenin daha da baskıcı bir politika izlemesine yol açar. Örneğin bir aşiret devlete asker vermese, kendi üzerine düşen vergiyi ödemezse, devlet otoriteyi sağlamak ve işlerin yürütülmesini temin etmek için veya bozulan kamu düzenini sağlamak için zor kullanabilir (Nursi 2010a: 309). Devleti kolluk kuvvetlerini kullanmaya zorlayan, aşiretin kendi hukukunu bilmemesidir. Devletin bu tarz hareketlere karşı otoriteyi tesis etmek için attığı adımlar, demokrasiye aykırı değildir, bizzat hukuk devletinin gereğidir.

Said Nursi'ye göre İslamiyet'e aykırı olmayan, kuvvetin kanunda olduğu, adil, güçlü bir otorite olmasıdır. Bu otoriteye itaat edilmesi şarttır. İslam hükümlerinin tesis ve tatbiki, siyaset ve otorite ile ilgili bir durumdur. Yani kanunları uygulayan ve icra eden devlet ve siyasi otoritedir. Şayet bir şekilde devlet ve siyasi otorite İslam tesirinden çıkmış ve farklı bir yöne savrulmuş ise, fitne ve fesada mahal vermemek, karışıklık çıkarmamak için iman ve ahlak üzerine yoğunlaşmak gerekir. Said Nursi'nin iman ve ahlaka yönelmesinde hem toplumun iman açısından kurtulması hem de otoriteye siyasi bir başkaldırı vaziyetine düşmemek manası vardır. İman ve ahlak vazifesini bırakıp tamamen siyasi bir mücadeleye girişmek, asayiş bozarak dâhilde fitne çıkmasına sebep olacaktır.

4.3. SİYASİ REJİMLER

“Teokrasi, siyasi gücün, yani iktidarın meşruiyetinin Tanrıdan geldiğine inanılan; iktidarın ancak Tanrının yeryüzündeki vekilleri tarafından kullanılabileceği inancına dayanan devlet yönetimi veya siyasi düzenin adıdır” (Güler 2005: 78). Her ne kadar farklı algılanış biçimleri ve yorumları mevcut olsa da, teokrasi en basit anlamda devlet erkinin bir tür ruhban sınıfının elinde olduğu ve devlet işlerinin dini temellere dayandırılmaya çalışıldığı sistem olarak tanımlanabilir. Teokraside, dini kurallar geçerlidir. Dini kurallar aynen alınır veya dini temellere dayandırılır. Teokrasi ile yönetilen ülkelerde hukuk sistemi dine dayanır. Hukuki kararların en yüksek mercii bir tür ruhban sınıfıdır.

Teokratik sistemin dayandırıldığı dine göre ağırlığı ve önemi çeşitli olsa da, bu sistemde dogma mantığı ve akli durum göz önünde tutulur; çoğu zaman mantıki, akli ve pratik durumlar kabul edilen dogmalara adapte edilmeye çalışılır. Teorik anlamda, sistemin temeli dogmadır, diğer her türlü bilgi ikincil önem ve plandadır. Toplumsal yapı, hukuki

yorumlar, eğitim ve kişisel hak ve özgürlükler dini kurallara göre uygulanır.

Teokrasi, Orta Çağ Hristiyan dünyasında ortaya çıkan bir iktidar biçimidir. Hristiyanlıktaki ruhban sınıfı, teokrasinin kaynağında önemli bir yer tutar. Zira bu yönetim kilisenin sağladığı dini ve dünyevi otoritenin sonucunda ortaya çıkmıştır. Fransız ihtilalini takip eden süreçte bu hâkimiyetten kurtulmak için din ve devlet işleri ayrılarak laikliğe geçilmiştir. Hristiyanlıkta dünya hayatı ile ilgili fazla bir düzenleme yoktur. Hz İsa'nın getirdiği ahkâm daha çok ahlak ve ahiret hayatı ile ilgilidir. Halkın ruhban sınıfına karşı olan saygı ve bağlılığı ile birlikte, ruhban sınıfı iktidarı elde tutmak istemesi din sınıfının yönetimi olan bu rejimi ortaya çıkarmıştır.

Said Nursi'ye göre teokrasi, Hristiyanlığın özünden kaynaklanan bir yönetim tarzı değildir. Bu idare şekli halkın eğitiminin yetersizliği ile beraber ruhban sınıfını delilsiz taklit etme tarzında seyretmiştir. Müslümanlıkta ise körü körüne taklit yoktur, delil esas alınır. Hristiyanlar azizlerine bizzat kendileri için bir feyiz kaynağı olarak bakmışlardır. Bu anlayış papazların ve ruhanî reislerin riyasetleri ve tahakkümleri ve ecnebilerin körü körüne onları taklit etmelerine sebep olmuştur. Müslümanlıkta ise din büyükleri bizzat kendileri hakikati vaaz etmezler, ancak Allah'ın isimlerine mazhariyetle bir değer kazanırlar. Kendileri dinin hükümlerine aykırı ifadeleri taklit edilemez (Nursi 2012b: 27-28).

İslam tarihinde de din âlimleri, devlet idaresinde hak iddia etmemiş, idarecilerin icraatlarının İslamiyet'e uygun olup olmadığı hususunda görüşlerini bildirmişlerdir. Müslüman halk halifeye hesap sormuş, izahat istemiştir. Dini ve idarî bakımdan en üst seviyede olan Hz. Ömer'e, *"Hak ve hakikatten ayrılırsan, seni kılıcımızla doğrulturuz."* diyebilmişlerdir. Hz. Ömer ise bu çeşit ikazlara olumsuz tepki vermemiş bilakis bu hareketlerini onaylamıştır. Görüldüğü gibi

İslamiyet Hristiyanlıktaki gibi din sınıfının yönetimi ele geçirmesine müsait bir zemin hazırlamamıştır.

Hz İsa siyasi, dünyevi ve sosyal prensiplere dair bir hüküm getirmediği için, Hristiyanların azizleri bu esasları süreç içinde eski dinlerden, örf ve adetlerden ve antik felsefeden derlemişlerdir. İslamiyet ise kendisini en son ve kâmil din olarak insanların hem dünya hem de ahiret hayatını düzenlemeyi hedeflemiştir. Siyasi ve sosyal hayata ait prensipler İslamiyet'in içinde bulunmaktadır. Bu bakımdan, Nursi'ye göre, İslam Hristiyanlıktaki gibi eski dinlerden hüküm almaya gerek duymamıştır (Nursi 1992m: 435).

Said Nursi, din adamlarının yönetime talip olması tarzında bir teokrasiyi kesinlikle tasvip etmemiştir. Zaten fiili olarak kendisinin de böyle bir girişimi olmadığı, gibi mümkün oldukça da yönetimden uzak durmuştur. Kurallarının dini esaslara dayandırılması bakımından konuyu ele alacak olursak, Nursi her zaman meşruiyeti yani kuralların dine dayandırılması değil, dine aykırı olmamasını savunmuştur.

Said Nursi, eserlerinde meşrutiyet, hürriyet ve cumhuriyet kelimelerini zamana göre kullanmıştır. Nitekim bazı eserlerinde “meşrutiyet” kelimesini daha sonra “cumhuriyet” olarak tadil etmiştir (Nursi 2012a: 57). Meşrutiyet zamanında istibdada karşı meşrutiyeti savunmuş daha sonra da cumhuriyete taraftar olmuştur.

Said Nursi, meşrutiyeti istibdadın karşıtı olarak kullanmıştır. Ona göre istibdat tahakkümdür, keyfi muameledir, zor kullanmaktır, bir kişinin sözünün geçerli olmasıdır. Dolayısı ile suiistimale açıktır. İnsaniyeti mahveden ve zulme zemin hazırlayan meşrutiyetin olmamasıdır. İslamiyet'i zillet ve sefalet altın atan birliğini bozan hatta batıl mezheplerin çıkmasına sebep olan meşrutiyetin eksikliğinden kaynaklanan istibdattır (Nursi 2010a: 306). Meşrutiyet ve demokrasi şeriata aykırı değil, bilakis İslamiyet'e en uygun rejimdir. Yine ona göre

“İstibdat, zulüm ve tahakkümdür. Meşrutiyet, adalet ve Şeriattır” (Nursi 2012a: 15).

Said Nursi, II. Meşrutiyetin ilan edilmesi ile birlikte Meşrutiyet’i meşruiyet tarzında kabul ederek, bu konuda nutuklar vermiş, makaleler yazmıştır. Meşrutiyetin getirdiği hürriyete yanlış anlam yükleyerek, dine aykırı olan sefahate ve rezalete uygun bir zemin hazırladığı düşünülmemelidir (Nursi 2012a: 69). Bir taraftan hürriyetin güzelliklerine taraftarken, diğer taraftan onu kötü bir şekilde yorumlayarak, zulme, intikama müsait kabul eden Jön Türkleri uyarmıştır. Onların haksız muamelelerini zulümlerini dine aykırı davranışlarının sonuçlarının olumsuz olacağını söylemiştir.

Yine 1908 yılında İkinci Meşrutiyetin ilanında doğudaki aşiretlere meşrutiyetin şeriata aykırı olmadığı ve muhafaza edilmesi gerektiği yönünde telgraf çekmiştir. Bu telgraflarda, meşrutiyet ve kanuni esasının hakiki adalet ve İslami çerçevede bir meşveretten ibaret olduğunu ve muhafaza edilmesi gerektiği mesajını vermiştir. Ona göre istibdattan en çok zarar gören doğu bölgesindeki aşiretlerdir. Onların saadetlerinin de çaresi meşrutiyettedir (Nursi 2012a: 13).

Hizan’lı Şeyh Selim’in, “Hürriyet ancak ateşe lâyıktır. Zira kâfire mahsus bir şiardır” Arapça şiirine karşı fikri “Hürriyet Rahman’ın ihsanıdır, zira o imanın bir hassası ve seçkin bir özelliğidir” olmuştur. Hizan’lı Şeyh Selim, Abdülhamit’in mecbur kaldığı istibdadı hürriyet zannetmiş ve ona bu sözleri söylemiştir. Aslında bu sözleri hürriyete değil istibdada söylemiş fakat hedefini şaşırmıştır. Nursi’ye göre ise tam tersi hürriyet İslamiyet’in bir gereğidir (Nursi 2010a: 306). Hatta ona göre dört halife, halifelik vazifesi ile beraber cumhurbaşkanlığı görevini de yürütmüşlerdir. Hem de sadece göstermelik temsili bir makam olarak değil, hakiki adalet ve şer’i bir hürriyeti taşıyan dindar bir cumhuriyetin başkanlığını yapmışlardır (Nursi 1992e: 39).

Said Nursi, meşrutiyetin ilanının üçüncü gününde yaptığı bir konuşmada hürriyetin esaslarını beş esas olarak saymıştır. Bunlar şeriat dairesinde kalplerin birliği, muhabbeti milliye, maarif, say-i (çalışma) insani ve terki sefahattir. Yine ona göre meşrutiyet hakka dayanmalı, kanun üstünlüğü tesis edilmeli, milletin fikrini temsil eden bir meclis olmalı ve meşvereti şer iyeye uyulmalıdır. Cumhuriyet rejimi, İslami esaslara aykırı olmamalı, hakiki adaleti ve İslami daire içerisindeki hürriyeti sağlamalıdır.

Said Nursi'nin üzerinde en çok durduğu ve gerçekleşmesini istediği konulardan birisi, Osmanlı'yı yeniden ihya etmek ve İttihadı İslam'ı gerçekleştirmek idi. Bu manada Osmanlı'yı yeniden ihya etmek fikrini açıkça ifade ediyordu (Şahiner 1990: 216).

Peki, O idari olarak da Osmanlı'daki gibi bir eyalet sistemini mi savunuyordu yoksa son dönemlerdeki gibi merkezi bir yapılanmayı mı tasvip ediyordu? Eserlerinde bu konu ile ilgili açıkça bir ifade geçmemekle birlikte, çeşitli yerlerde konuya temas eden fikirleri mevcuttur. Bunlardan birisi Prens Sabahaddin'in "ademi merkezîyet" tezine karşı İkdam gazetesinde yazdığı cevaptır. Said Nursi'ye göre Osmanlı Devleti'nde bulunan çeşitli ırklara mensup toplumların her birisinin kendine özgü örf, âdet ve dilleri olduğu gibi, her birinin de ayrı bir mizacı, yeteneği ve ona göre dünya görüşü vardır. Bu insanların bir arada yaşamasının ve hayatlarını uyum içerisinde devam ettirmelerinin bir gereğidir. Oluşacak hükümet, farklılıkları esas alarak, milletler milli âdet, dil ve fikir seviyelerine uygun olarak hareket etmelidir. Böylece medeniyet ve ilerlemenin gereği olan rekabet oluşacaktır. Milletler arasında düşmanlık değil, yardımlaşma ve dayanışma neticesinde ülke güçlenecektir.

Ademi merkezîyet fikriyle, bu hükümetlerin birbirleriyle olan bağları olmadan kendi başlarına idareleri, yardımlaşma ve dayanışmayı netice vermeyecek, kuvvet ve medeniyet mecralarının sebebi olan yetenek ve kabiliyetlerini tahrip ederek yırtıp söküp atacaktır. Sonuçta siyasi

kulüpler vasıtası ile her bir ırk, merkeze kuvvet vermeyecek aksine zayıflatacaktır. Meşrutiyetle verilen özgürlüklere ilave olarak gelen talepler her bir milletin ilk önce muhtariyet daha sonra ise bağımsızlığına dönüşecektir. Sonuçta da tarihte hercümerç sebebi olan küçük devletlere parçalanma şekline dönüşecektir (Nursi 2010a: 465).

Meşrutiyetin ilanından sonra güçlenen milliyetçilik ile birlikte dış güçler bu akımı İslamiyet ve Osmanlı aleyhine kullanmak için büyük gayret sarf etmişlerdir. Bu esnada birçok kulüp açılmış, buralarda Türk Milletine yönelik olumsuz çalışmalar yapılmıştır. Said Nursi bu dönemde kendi hemşerilerinden başlayarak, Türk Milleti ile el ele vererek ittihat ve itaat etmenin zaruri ve lüzumlu olduğunu ikaz etmiştir. Bunlara “*İstanbul’da bulunan Kürtlere telkinat*” adlı nutku ve meşrutiyet hakkında doğu illerine çektiği telgrafları örnek verebiliriz.

Münazarat adlı eserinde muhtariyet veya istibdat-ı mutlak manasında olan bir cumhuriyeti “beylik” veya “tavaifi müluk” başlangıcı olarak değerlendirmiştir (Nursi 2010a: 320).

Ermenilerin bazıları meşrutiyeti kendilerinin ürettiklerini yani hürriyeti getirdiklerini iddia ederek Osmanlıdan özerklik istemişlerdir. Fakat bu istekleri gerçekleşmemiş, çoğu bu hevesinden vazgeçip tebaa olmaya devam etmişlerdir. Bazı Ermeniler ise bu taleplerini adem-i merkeziyetçilik adı altında devam ettirmişlerdir. Said Nursi, onların hürriyeti getirdiklerinin doğru olmadığını aynı zamanda adem-i merkeziyetçi siyasetin beylik ve muhtariyetin amcaoğlu olduğunu beyan etmiştir (Nursi 2010a: 331). Ona göre adem-i merkeziyetçi bir yaklaşımın ülkeyi parçalanmaya götürmesi kaçınılmazdır.

BÖLÜM V

SONUÇ

Bitlis ilinin Hizan ilçesinin Nurs köyünde doğan ve küçük yaşlarından itibaren ilme merak salan Said Nursi, üç ay gibi kısa bir medrese tahsili yapmıştır. Mardin’de iken siyasi ve sosyal meselelerle ilgilenmeye başlamıştır. Van’da bulunduğu zaman zarfında memur ve bürokratlarla tanışmıştır. Yine Van’da ikamet ederken fen bilimleri ile de meşgul olmuştur. İlk hayatında siyasetle daha içli dışlı olan Nursi, daha sonra siyasetten uzaklaşmış, 1946 yılı sonrasında yine siyasilerle teması olmuştur.

Said Nursi, insanın mahiyetini değerlendirirken yaratıcısı adına bakmıştır. Ona göre insan Allah’ın isimlerini kendinde göstermesi yönü ile bir değer kazanmakta, Allah’a olan bağı kesildiğinde bu değeri kaybolmaktadır. İnsanın en son ulaşacağı nokta Allah’ı tanıma ve O’na iyi bir kul olmaktır. Toplumunu oluşturan bireylerin kendilerini disiplin altına alması Allah’a ve ahirete inancının kuvveti oranındadır. *Risale-i Nur* adlı eserler insanın mahiyetine bu yönden baktığı için Müslüman olmayanlar için yönetim bağlamında bir değerlendirmeye fazla temas etmemiştir.

Müslümanlar için inanç temelli bir disiplin anlayışı çok kuvvetlidir. Bu inancın bireylerde zayıflaması toplumun bozulmasına sebep olacaktır. Ona göre Müslüman olmayan toplumları disipline eden ve güzel ahlaklarını sağlayan sebepler inanç temelli değildir. Gayri Müslim toplumların inançsız olması, Müslüman olan toplumlardaki gibi bir bozulmaya sebep olmayabilir. Fakat Müslümanlığın tam olarak

yaşandığı bir toplumdaki seviye Müslüman olmayan toplumlardan daha yüksek olacaktır. Said Nursi, Müslüman olmayan toplumdaki refah, şeffaflık, hak ve hürriyetler bakımından üstünlüğü bu şekilde açıklamıştır.

Said Nursi ilk hayatından itibaren toplum içerisindeki ayrılıkları gidermeye çalışmıştır. Milliyetçiliği İslâm Milliyetçiliği olarak yorumlamıştır. Irka dayanan milliyetçiliği menfi milliyetçilik olarak nitelendirmiş ve İslâm Âlemi içerisinde parçalanmaya neden olacağını ifade etmiştir. Ülke içerisinde yaşayan gayri Müslimlerin haklarını korumakla beraber, bu kapsamın dışında tutmuştur. Tüm Müslümanların birlik olacağı İttihadı İslam'ın tek bir ırka dayanan milliyetçilikten çok daha kuvvetli olacağını savunmuştur. Bununla beraber müspet milliyetçilik olarak İslâmiyet'in önüne geçmeyen bir milliyetçilik anlayışına da karşı çıkmamıştır. Kürtlerin eğitilmesi ve savaşçı yönlerinin dış tehditlere karşı kullanılması gibi milletlerin özelliklerine göre bir siyasa belirlenmesi yönünde tavsiyeleri vardır.

İslamcı ve İttihadı İslam'ı esas alan bir anlayışa sahiptir. Bu konuda, Şeyh Cemaleddin-i Efganî, Muhammed Abduh, Ali Suavi, Hoca Tahsin ve Namık Kemal ile aynı görüştedir (Nursi 1992e: 67). Nursi, ilk hayatında bu aydınlar gibi siyaset alanında hizmet etmekle meşgul olmuştur. Fakat yeni Said dönemi olarak tabir ettiği dönemde eserleri ile İttihadı İslam'a zemin hazırlama gayesini hedef yaparak siyasi alandan çekilmiştir.

Said Nursi sosyal sınıfları orta ve üst sınıf olarak ikiye ayırmıştır. Bu iki sınıf arasında köprüyü sağlayacak olan araç ona göre zekâttır. Zekât olmadığı takdirde bu iki sınıf sürekli olarak çatışma halinde olacaktır. İnsanların refah seviyelerinin gelişmesi ile beraber, gelir dağılımının düzenlenmesi ile zekât müessesesine gerek kalmadan çatışmanın olmayacağı düşünülebilir. Fakat günümüzde gelir dağılımındaki açıklığın gittikçe açılması gelir dağılımının yaklaşmasının gerçekte uygulanmasının zor olduğunu göstermektedir.

Said Nursi, rejim olarak cumhuriyeti taraftarıdır. Kendi şartlarında meşrutiyeti savunmuştur. Bu meşrutiyet tanımı içerik olarak incelendiğinde demokrasiyi ve hukukun üstünlüğü fikrini tarif ettiği görülmektedir. Kendisi o zaman İslam'a uygun bir meşrutiyeti savunmuş, teokrasi ve monarşinin karşısında olmuştur.

Devlet, insanları bir arada tutan nizam ve intizamı sağlayan ve İslâm'daki cihat görevinin yapılmasını sağlayan bir araçtır. Bu sebeple Said Nursi'de bireyler gibi devlet de kutsaldır. Bu açıdan bakıldığında devlet sadece bireyler için vardır görüşünü benimsememiştir. Devlet birey ilişkilerinde devlete itaati benimsemiştir. Ona göre talebeleri aynı zamanda asayiş muhafaza yönünde vazifelidir. Bu itaat ve asayiş yardım görevi dine uygun olan şartlarda geçerlidir. Dine uygun olmayan durumlarda bir çeşit itaatsizlik yapmıştır. Sivil itaatsizlik, yönetim tarafından uygulanan yasaların özüne uyararak yasalara riayet etmeme, karşı koyma anlamına gelmektedir. Sivil itaatsizlik yasaların ya da hükümet politikasının değiştirilmesini hedefleyen, kamuoyu önünde icra edilen (aleni), şiddete dayanmayan, vicdani ancak yasal olmayan politik bir eylem olarak kabul edilmesine rağmen (Rawls 2001: 56), Said Nursi yaptığı bu itaatsizliği yasalara aykırı görmemiştir.

Said Nursi'de bürokrasi memurlar tarafından yönetim olarak karşımıza çıkmaktadır. Ona göre bu coğrafyada görev yapan memurlar, özellikle doğu Anadolu bölgesindekiler dindar olmalıdırlar. Bu bölgedeki insanların devlete itaatini temin etmek için dindarlık diğer bölgelere nazaran daha belirgin olmaktadır. Memurların görevlerini yapmalarındaki teşvik edici olarak yine dini görmektedir. Amirlerine olan itaat dinin bir emridir. Dindar olmayan memurlar için bu bir eksiklik olarak görülmektedir. Dindar olmayan memurlar için aynı vaziyetini muhafaza ettiği sürece ayrıca bir çözüm öngörülmemektedir.

Yargı konusunda adaletin temini için mahkemelerin tarafsızlığı üzerinde duran Nursi'ye göre, bunun tesis edilebilmesi için ırk, din siyaset gibi hiçbir etki altında kalmadan karar vermeleri gerekir. Adalet Allah'ın bir isminden geldiği ve tüm kâinatta cari olduğu için, insanın bu kanunun dışında kalmaması gerekir. Bu kanunun dışında kalan insanın dünya işlerinde de başarılı olması zorlaşmaktadır.

Said Nursi'ye göre Diyanet İşleri Başkanlığı tüm İslâm Âleminin ihtiyaçlarına cevap verebilen bir halifelik görevini yerine getirmelidir. Bu kurum da tek başına bir kişinin tahakkümü altında olmamalı, âlimlerden oluşan bir heyet tarafından kurulmalıdır. Türkiye'nin maddi olarak ilerlemesi ile birlikte İslam dünyasında söz sahibi olması ve buna paralel olarak diyanet işleri başkanlığının tüm dünyanın ihtiyaçlarını gören bir şekil alması gereklidir.

Said Nursi'nin incelediğimiz tüm konularda iman esaslarını asıl maksat yaptığını ve bütün her şeyi buna bina ettiğini görüyoruz. Siyaset yolu ile hizmet edemeyeceğini anladığı için Eski Said döneminde ilgilendiği siyasetten ayrılmış, daha kalıcı bir çalışma içerisine girmiştir. Günümüzde eserlerinin elliden fazla dile çevirisinin yapılması başarılı olduğunun bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Sonuç olarak Said Nursi'nin din adamlığının yanında bir siyasetçi ve yönetim bilimci değildir. Fakat eserlerinde insanı Allah'la olan münasebeti çerçevesinde ele alarak, insanın sahip olması gereken niteliklerini, insan doğasını da dikkate alarak, açıklama çabasına girmiştir. Bu çerçevede insanın yaşadığı toplumsallık ve politik durumda hürriyet iklimine göndermede bulunarak siyaset anlayışını adalet ve sosyal düzen ekseninde ortaya koymuştur.

KAYNAKÇA

- Akgündüz, A. (1991), Belgeler Gerçekleri Konuşuyor 4. Cilt, İstanbul, Nil Yayınları.
- Akgündüz, A. (1994), Merhum Turgut Özal'a Sunulan Güneydoğu Raporu, İstanbul, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Alas, E. (2016,29 Nisan), *Yargıya güven yüzde yetmişti, şimdi yüzde otuzlara düştü*, http://www.dha.com.tr/yargitay-baskani-cirit-yargiya-guven-yuzde-70ti-simdi-yuzde-30lara-dustu_1211958.html adresinden erişilmiştir.
- Badıllı, A. (1998), Bediüzzaman Said Nursî Mufassal Tarihçe-i Hayatı Cilt 1, İstanbul, İttihad Yayınları.
- Bahar, H İ. (2009), Sosyoloji, Ankara, US AK Yayınları.
- Bingöl, Y. (2014), Siyaset Bilimi, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Buhârî. (1992), *el-Camu's-Sahih Buhârî*, İstanbul, Çağrı Yayınları.
- Çelik, A. (2006), AB Sosyal Politikası, İstanbul, Kitap Yayınevi.
- Dursun, A. (2018), Meşrutiyet Dönemi Gazetelerinde Bediüzzaman Said Nursi ve Nursi'nin ve Sebilürreşad Mecmuası ile Münasebetleri, *İslam'ı Uyandırmak 1. Cilt*, Sayfa (77-102).
- Dede, E. (2009), Modernlik ve Çağdaş İslam Düşüncesi, İbrahim M. Abu Rabî, *Usûl İslam Araştırmaları Sayı:12*, Sayfa(181-185).
- Ebû Dâvûd. (1981), es-Sünen, İstanbul, Çağrı Yayınları.
- Hakîm, (2013), El-Müstedrek Ale's-Sahihayn, Konya, Konevi Yayınları.

Hanbel, Ahmed B. (1992), Müsnedü İbn Hanbel, İstanbul, Çağrı Yayınları.

Heywood, A. (2013), Siyasi İdeolojiler, Ankara, Adres Yayınları.

Eryılmaz, B. (2013), Bürokrasi Ve Siyaset, İstanbul, Alfa Basım Yayım.

Erözden, O. (1997), Ulus Devlet, Ankara, Dost Kitabevi.

Güler, İ. (2005), Dine Yeni Yaklaşımlar, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları.

İbn Mâce. (1981), es-Sünen, İstanbul, Çağrı Yayınları.

İmam Gazali. (2012), Yöneticilere Tavsiyeler (Üçüncü Baskı), İstanbul, İlke Yayınları.

İnce, M. (2017), *Toplumsal Tabakalaşma ve Eşitsizlik*, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt No: 19 Sayı: 1,(294-319).

Kara, İ. (1987), Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi, İstanbul, Risale Yayınları.

Mağribî. (1987), Câmiu's-Şeml, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut.

Mardin, Ş. (1975) Atatürk, Bürokrasi ve Rasyonellik - Türkiye'de Toplum ve Siyaset Makaleleri, İstanbul, İletişim Yayınları.

Muslim, (2013), Sahih-i Müslim ve Tercümesi, İstanbul, İrfan Yayıncılık.

Nursi, S. (2012a) Divan-ı Harbi Örfi, İstanbul, Envar Neşriyat.

Nursi, S. (2012b) Hutbe-i Şamiye, İstanbul, Envar Neşriyat.

Nursi, S. (1996) Münazarat, İstanbul, Envar Neşriyat.

Nursi, S. (1992a) Lem'alar, İstanbul, Envar Neşriyat.

Nursi, S. (1992b) Kastamonu Lahikası, İstanbul, Envar Neşriyat.

Nursi, S. (1992c) Sikke-i Tasdik-i Gaybi, İstanbul, Envar Neşriyat.

Nursi, S. (1992d) Asa-yı Musa, İstanbul, Envar Neşriyat.

- Nursi, S. (1992e) Tarihçe-i Hayat, İstanbul, Envar Neşriyat.
- Nursi, S. (1992f) Emirdağ Lahikası 1, İstanbul, Envar Neşriyat.
- Nursi, S. (1992g) Emirdağ Lahikası 2, İstanbul, Envar Neşriyat.
- Nursi, S. (1992h) İşarat'ül-İ'caz, İstanbul, Envar Neşriyat.
- Nursi, S. (1992ı) Mesnevi-i Nuriye, İstanbul, Envar Neşriyat.
- Nursi, S. (1992j) Muhakemat, İstanbul, Envar Neşriyat.
- Nursi, S. (1992k) Sözler, İstanbul, Envar Neşriyat.
- Nursi, S. (1992l) Şualar, İstanbul, Envar Neşriyat.
- Nursi, S. (1992m) Mektubat, İstanbul, Envar Neşriyat.
- Nursi, S. (2010a), Asar-ı Bediyye, İstanbul, Envar Neşriyat.
- Nursi, S. (2010b), Sunuhat, Tuluat, İşarat, İstanbul, Envar Neşriyat.
- Özbudun, E. (2011), Türkiye'de Parti Ve Seçim Sistemi, İstanbul İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Öztürk, M, (2012), Çağdaş İslâm Düşüncesinin Serencamı *TYB Akademi Sayı: 4, Sayfa(11-54)*.
- Rawls, J. (2001), Sivil İtaatsizliğin Tanımı ve Haklılığı, İstanbul Ayrıntı Yayınlar.
- Sabuncu, Y. (2009), Yurttaşlık ve Çevre Bilgisi, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Şahiner, N. (1976), Mülakat, İstanbul, Yeni Asya Yayınları.
- Şahiner, N. (1990), Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman Said Nursi, İstanbul, Nesil Yayıncılık.
- Şahiner, N. (2000), Son Şahitler-4, İstanbul, Nesil Yayıncılık.
- Taberâni. (1996), Mu'cemü's-Sağır Tercüme ve Şerhi Cilt 2, İstanbul, Mutlu Yayıncılık.
- TDK. (2011), Türkçe Sözlük, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

TDV. (1988), İslâm Ansiklopedisi Cilt 22, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Tirmizî. (1992), Sünenüt-Tirmizî, İstanbul, Çağrı Yayınları.

Uludağ, S. (2013), İslam Düşüncesinin Yapısı, İstanbul, Dergâh Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Cüneyt DEĞİRMENCİ

Uyruğu: T.C.

Doğum Tarihi ve Yeri: 03 Mart 1972, İzmir

Elektronik Posta: cuneytde@hotmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Kara Harp Okulu, Makine Bölümü	1993

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
1993-2000	T.S.K. Kara Kuvvetleri Komutanlığı	Subay
2000-2011	Özel Sektör	Yönetici
2011-2018	Sosyal Güvenlik Kurumu	Araştırmacı

YABANCI DİLLER

İngilizce

HOBİLER

Kitap okuma, Bisiklet, Yürüyüş.